

בשבילי אורייתא-ווארקא

לז"ג הגה"צ רבי שמחה בונם ליברמאן זצ"ל והרבנית הצדיקת חוה שאשא מווארקא

הרב יצחק מאיר ליברמאן שליט"א

פורים

בערב שבת

פורים המשולש פורס מפה ומקדש

הלכה ומנהג

קובץ רמ"ג
אדר- תשפ"ה

יו"ל ע"י:

בשבילי אורייתא - ווארקא

הרב יצחק מאיר ליברמאן שליט"א

רחוב אמרי ברוך 1א

בני ברק
ישראל

Bishviley Orayso - Vurke

1a Imrei Baruch st

Bnei Brak

Israel

bishvileyorayso@gmail.com

כל הזכויות שמורות

©

גליון רמ"ג

אדר – תשפ"ה

לעילוי נשמת

איש היקר והמוחזק שבאנשים, רודף צדקה וחסד, מוקיר רבנו ותלמידיהונו,
פיזר נתן לאביונים, משרר לבבות בתפילותיו,
אהוב ונחמד על הבריות, טוב לב, עניו ושפל רוח,

הרה"ח ר' **חיים בער ירמיהו ליברמאן** ז"ל

בן אדאמיר תנח"צ רבי שמחה בונם ליברמאן זצ"ל

שנלב"ע בשבת קודש פ' "ואתה תצוה" וגו' "ויקחו אליך" וגו'
ט' באדר תשע"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן העניינים

• פרק א' - שבת שקלים

עמוד ו'

ארבע פרשיות

חיוב קריאה

זכרון נתינת מחצית השקל

ונשלמה פרים שפתינו

משמיעים מראש חודש

יוצרות

פיוטים במוסף

קריאת התורה

ראש חודש בשבת

כשיש ספר תורה אחד

מפטיר שקלים

הפטרה

העולה למפטיר

קטן במפטיר

תשלומין לשבת הבא

שכחו לקרוא

נזכרו מיד

נזכרו אחרי ברכת הפטרה

השלמה במנחה

הזכרת נשמות

אב הרהמים

שנים מקרא בד' פרשיות

• פרק ב' - משנכנס אדר

מרבין בשמחה עמוד י'

ימי ניסים לישראל

תליית טבלאות

הגדרת ריבוי שמחה

• פרק ג' - שבת זכור

עמוד יא'

מצות זכירת עמלק

סיפור לבנים

לא נשכח הצלת ד'

חיזוק בתורה

פרשת זכור דאורייתא

קריאה מתוך הספר

קריאה בשבת שלפני פורים

יוצרות

קריאת התורה ומפטיר

זכור בספר שני

ס"ת המדוייק

כוונה לצאת ולהוציא

זכר סגול - צירי

מסורת אבות

השמיט כמה מילים

הבנת המילות

קריאה במנחה

קריאה ביחיד'

פרשת זכור לנשים

נשים בשמיעת פרשת זכור

קריאה לנשים

• פרק ד' - תענית אסתר

עמוד טו

התענית

שם תענית אסתר

צום אסתר

חומר הצום

טעמים לצום

חלשים

צם יצטער בפורים

חתן - בעל ברית

רחיצה

נישואין

נגינה

תפילת שחרית

תפילת מנחה

נשיאת כפיים

אבינו מלכינו

למנצח על איילת

לימוד שיעור

• פרק ה' - מחצית השקל

עמוד יח

שווי מחצית השקל

זכר למחצית

כסף חולין

מה נותנים למחצית השקל

איזה סוג מטבע נותנים

מטבע מכסף

כמה מטבעות נותנים

מתי נותנים מחצית השקל

בתענית לפני מנחה

אחרי מנחה

בפורים שחרית

מי נותן מחצה"ש

נשים

קטנים

למי נותנים מחצה"ש

• פורים בערב שבת

עמוד כג

סעודה לפני חצות

עד שעה עשירית

המשך לאחר חצות

סעודת שבת לפורים
פורס מפה ומקדש
סעודה בערב שבת שחל בטו
גזיות צפרניים
תספורת

• **פורס מפה ומקדש**

עמוד כה

סעודה סמוך לשקיעה
דיעות בענין פורס מפה
מנחה לפני סעודה
סעודת פורים
קבלת שבת
תפילת ערבית
תוספת שבת
הפסק כשיעור שביעה
הכנת שולחן לקידוש
יין וחלות
ברכת היין
נטילת ידים
לחם משנה
ברכת המוציא
אחד מוציא את כולם
על הניסים בברכת המזון
עה"נ אחרי פורים דמוקפין
האם ראוי לעשות פורס מפה

• **פורים משולש** עמוד כט

מחצית השקל

יום ששי יד

קריאת מגילה
סדר קדושה
שהחיינו

מתנות לאביונים

קריאה בעשרה

קריאה ביחיד

בגדי שבת, סעודה ביום ו'

על הניסים ביום ו'

אבל כש"ץ

הסרת צבע

ימשמש בכיסו

שבת קודש ט"ו

על הניסים

קריאת התורה

קצת סעודה בשבת

טלטול מגילה בשבת

שואלין ודורשין

יום ראשון ט"ז

בגדי שבת

סעודה ומשלוח מנות

סעודה במוצ"ש

סעודה לבני פרוזות
תחנון
על הניסים
מלאכה
אבלות

מוקף הנוסע לעיר פרוזות לשבת
קריה"ת לירושלמי בעיר
פרוז שנסע לירושלים
קטן שהגדיל בשבת

• **פרק ו' - ליל פורים**

עמוד לו

בגדי שבת

אכילה לפני קריאת מגילה

טעימה

שיעור טעימה

חלש

תפילת ערבית

קדיש תתקבל

ואתה קדוש

הכרות על הניסים

שכח הזכרת על הניסים

הזכרה לפני יהיו לרצון

סעודה בליל פורים

אכילת זרעונים

• **פרק ז' - שחרית בפורים**

עמוד לט

השכמה

טעמים להשכמה

על הניסים בשחרית

קרוב"ץ

נפילת אפים

הלל

הלל בלא ברכה

קריאת התורה

מגילה עם ס"ת

תפילין בקריאת המגילה

ברכות המגילה

כוונת מצות היום

הרב את רבנו

אשרי ובא לציון

שיר של יום

מחצית השקל

• **פרק ח' - כמה הלכות**

בקריאת מגילה עמוד מג

מגילה שלימה

יחיד בלי ברכה

קריאת כל מילה

שמיעת כל מילה

שותפות השותים

• פרק יא - שתוי בתפילה

עמוד נה

רביעית

שתייה תוך הסעודה

יותר מרביעית

זמן תפילה

שכרות לוט

• פרק יב - מהלכות שמחות

עמוד נו בפורים

הספד ותענית

אבלות

אבל במנין

בית עלמין

משלוח מנוח

אבל שולח

שילוח לאבל

שאילת שלום

משל"מ לאבל עני

משל"מ רב, אבל

סעודה משפחתית

• פרק יג - תשובות להלכה

עמוד נח

מחצית השקל שווי זמן המקדש

מכתב מהחפץ חיים

כתיבה וציור על מגילה

יריעת ניילון עם טעמים ונקודות

קיפול עמוד המגילה להקל קריאת י' בני

המן

תחפושת נכרי בפורים

• פרק יד - אמרות קודש

עמוד סה

פרשת זכור

והשתיה כדת אין אונס

לפום צערא אגרא

אגב חורפיה מחליא ליה

רבה שדר למרי בר מר

פורים שני ימים

בג' דברים אדם ניכר

מלחמה לד' בעמלק

שם ד' מוסתר במגילה

ומלאה הארץ דעה

י' בני המן בנשימה אחת

פורים על שם הפור

מגילה מודפסת

סימן באצבע

חזרת הקריאה בברכה

קריאה בעמידה

ברכות בעמידה

הפסק בין פסוק ופרק

פסוקי גאולה

בלילה ההוא

שורר בביתו

קריאה בשינוי

האיגרת הזאת

פסוק בהרמת קול

ניגון איכה

אזכרת השם

• נשים בקריאת מגילה

עמוד מז

חיוב נשים

מי מברך

נוסח הברכה

• פרק ט' - סעודת פורים

עמוד מח

מצות סעודה

בשר בסעודה

סעודת מצוה

סעודה בצוותא

פת בסעודה

סעודה אחרי חצות

סעודה לתוך הלילה

סעודת שחרית

עסק התורה

בסומי בפורים

עד דלא ידע

שתיה יותר מהרגלו

לא יוכל להבחין בין הטובות

לא יכל לחשב גימטריא

ישן מתוך שתיה

למצוה לא לעיכוב

שמחה של מצוה

• פרק י" - ברכת הטוב

עמוד נד והמטיב

הביאו יין אחר

אין לפניו יין השני

יין מיין הראשון

שינוי מקום

יין שני שונה מהראשון

הטוב והמטיב

שני מסובים משני יינות

פרק א שבת שקלים

ארבע פרשיות

א. חז"ל תקנו לקרות ארבע פרשיות בשנה, והם; פרשת שקלים, פרשת זכור, פרשת פרה ופרשת החדש¹.

חובה מדרבנן לשמוע

ב. כתב השל"ה², שארבע פרשיות, על כולם, חל עליו החיוב מדרבנן לשמוע קריאתם בתורה, וחמיר יותר מקריאת הפרשיות של כל השנה שחיובן גם כן בציבור³. אבל סתימת הפוסקים הוא שחיובו כמו כל קריאת התורה⁴.

זכרון נתינת מחצית השקל

ג. בשבת שלפני ראש חודש אדר, קוראים בתורה בפרשת שקלים, והוא לזכרון מצות נתינת מחצית השקל שהיו עם ישראל מחויבים לתת ללשכה לקרבן התמיד בכל שנה בחודש ניסן⁵. באחד באדר הסמוך לניסן⁶, היו משמיעים שיביאו שקליהם. משום שאמר קרא⁶, זאת עולת חודש בחודשו לחדשי השנה, אמרה תורה, חדש והבא קרבן מתרומה חדשה.

ונשלמה פרים שפתינו

ד. אנו 'משלמין' פרים שפתינו בקריאת הפרשה של כי תשא דכתיב ביה ענין השקלים⁷.

משמיעים מראש חודש

ה. מדוע מקדימים להשמיע על השקלים מר"ח אדר: ר' לוי בשם ר' שמעון בן לקיש אמר, צפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל, אמר מוטב שיקדים כספו של בני לכספו של אותו הרשע לפיכך מקדימים וקורין בפרשת שקלים⁸.

= ----- מקורות וציטוטים -----

¹ משנה מגילה (פרק ד'). רמב"ם (פרק י"ג מהל' תפילה הל' כ'). טור ושו"ע סימן תרפ"ה (סעיף א')

² ריש מס' מגילה, א"ר (סי' תרפ"ה ס"ק כ"א) מביאו

³ קריאה של כל השנה, אם יש עשרה דצייתי, דהיינו החון ותשעה עמו, אז יש איזה היתר לאחריני לעסוק בתורה. אבל באלו, החיוב מוטל על כל ישראל לשמעם, מקצתם דאורייתא ומקצתם דרבנן. ראה עוד תשו' הר צבי ח"א סי' נ"ח.

⁴ תשו' בנין שלמה סי' נ"ד. עמק ברכה.

⁵ מגילה כ"ט: ב"י סי' תרפ"ה לבוש (שם סעיף א'). ובתפארת ישראל (שקלים פ"א יכין מ"א) ששלושים יום לפני ראש חודש ניסן, הוא פרק הזמן שנותנים בית דין לכל מי שחייב לשלם ואין לו, שיוכל להכין את הכסף.

⁶ במדבר כח יד.

⁷ לבוש (שם סעיף ב'). ערוך השולחן סעיף ב'. משנ"ב ס"ק ב'

ו. אפילו כשחל ראש חודש אדר להיות בערב שבת, מקדימים לקרות פרשת שקלים בשבת שלפניו⁹.
ואם חל ראש חודש אדר בשבת, קוראים פרשת שקלים בו ביום¹⁰.

יוצרות

ז. יש נוהגים לומר יוצרות בשחרית בשבת פרשת שקלים¹¹.

פיוטים במוסף

ח. בחזרת הש"ץ של תפילת מוסף יש האומרים פיוטים לפני סוף כל ברכה¹².
ויש שלא נהגו לאומרים¹³.

קריאת התורה

ט. לאחר תפילת שחרית, מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים שבעה קרואים בפרשת השבוע. ומניחים ספר התורה השני אצלה ואומר הש"ץ חצי קדיש ומגביהים וגוללים הס"ת הראשון.

ראש חודש בשבת

י. כשחל ראש חודש אדר בשבת מוציאים שלשה ספרי תורה, בראשון קוראים בפרשת השבוע, בשני של ראש חודש ובשלישי, קורא מפטיר בפרשת שקלים¹⁴.

כשיש ספר תורה אחד

יא. אם יש רק ספר תורה אחד, גם יקראו באותו סדר¹⁵.

מפטיר שקלים

יב. בספר תורה השני קוראים למפטיר בפרשת שקלים¹⁶, שהוא בפרשת כי תשא מתחילת הפרשה עד; "ועשית כיור נחושת".

----- מקורות וציטוטים -----

⁸ מגילה י"ג: ירושלמי מגילה ז. שבלי הלקט סי' קצ"ג. אורחות חיים. ב"ח סי' תרפ"ה.

⁹ מגילה ל. טוש"ע סי' תרפ"ה סעיף ה'.

¹⁰ מגילה כ"ט: טוש"ע סי' תרפ"ה סעיף א'.

¹¹ פמ"ג משי"ז סי' תרפ"ה א'. לבוש. משנ"ב ס"ק ב'.

¹² פמ"ג משי"ז סי' תרפ"ה ס"ק א'. ליקוטי מהרי"ח. משנ"ב שם ס"ק ב'. באלוהו רבה שם ס"ק י"ד שצריך

טעם למה לא תיקנו למוסף פ' זכור ופ' פרה

¹³ בס' שערי רחמים שהגר"א לא היה אומר יוצר של מוסף. חב"ד. בני ספרד. לוח אר"י

¹⁴ מס' מגילה כ"ט: . שו"ע סי' תרפ"ה סעיף א'

¹⁵ ולא נחשוש שמא מכיון שקראו פ' משפטים וצריכים לגלול עד פ' פינחס, אולי כשעובר על פ' כי תשא, שמא ייחשב 'לעובר על המצות', כיון שברצוננו לקרוא לפי הסדר שכתוב בגמרא מגילה כ"ט ובשו"ע וגם להפטיר בענייני שקלים, וכ"ה בשערי אפרים שער ח' סעיף ע"ה, בענין קריאה של חנוכה, וראה עוד בשערי אפרים (שם סעיף ס"ז)

הפטרה

יג. מפטירים במלכים, (ב' פרק י"א) שיש מדובר בענין השקלים¹⁷.
מנהג בני עדות המזרח להתחיל ההפטרה "ויכרות יהודע"¹⁸.

יד. מנהג אשכנז, להתחיל ההפטרה מ"בן שבע שנים יהואש במלכו וגו'"¹⁹.

העולה למפטיר

טו. נוהגים בהרבה קהילות שהרב או שאר אדם חשוב עולה למפטיר בארבע הפרשיות²⁰.

קטן במפטיר

טז. בכל הארבע פרשיות, ראוי שקטן לא יעלה למפטיר²¹.

תשלומין לשבת הבא

יז. אם בטעות לא קראו אחד מארבע פרשיות בשבת, אין לה תשלומין לשבת הבאה²².

שכחו לקרוא

יח. אם שכחו הציבור לקרות פרשת שקלים וזכרו אחרי שכבר קראו למפטיר כדרך כל שבתות השנה,

צריך לחזור ולהוציא ס"ת ולקרות הפרשה בברכה לפניה ולאחריה, ויאמר קדיש ויפטיר בלא ברכה²³.

= ----- מקורות וציטוטים -----

¹⁶ מגילה כ"ט: שו"ע סי' תרפ"ה סעיף א'. שערי אפרים שער ז' הלכה פ'.

¹⁷ לבוש תרפ"ה. משנ"ב

¹⁸ מגילה ל': שו"ע סי' תרפ"ה סעיף א'. אבודרהם. כל בו. ערוך השולחן שם אות ג'; זה מנהג הספרדים, וטעמם נ"ל משום דקיי"ל סי' רפ"ד שיש להדר שיהיה בהפטרה כ"א פסוקים, אבל לא היכי דסליק עניינא, ומ"בן שבע שנים" יש רק י"ז פסוקים

¹⁹ טור. מהרי"ל. לבוש. ערוך השולחן.

²⁰ אליה רבה (ס"ק כ"א). מעשה רב השלם (ס"ק קל"ג). ליקוטי מהרי"ח. ימי הפורים (פ' ב' סעיף ט').

²¹ הרמ"א בס"י רפ"ב סעיף ד' מתיר לקטן לקרוא במפטיר. בס' אליה רבה (תרפ"ה ס"ק י"ח) אוסר. וכן בחידושי רע"א (סימן רפ"ב) מתשו' פרח שושן, שאין לקרוא לקטן למפטיר בד' פרשיות. עיי"ע משנ"ב (רפ"ב ס"ק כ"ג). בה"ל. בשערי אפרים (שער ט' ג') שבמקום צורך למנוע מח' וכו' מותר בהפטרות שקלים וחודש

²² רעק"א (סי' תרפ"ה). שערי אפרים (ח' אות צ"ה). משנ"ב (ס"ק ב'). שבט הלוי (ח"ד סי' ע"א).

בתשו' מהר"ם שיק (סי' של"ה). ובתשו' התעוררות תשובה ח"ג סי' תע"ה). כתב שיש לו תשלומין בשבת הבאה, מפני שהשקלים היו נצרכים לתרומה חדשה בחודש ניסן, ועדיין הוא בתוך שלושים, אבל רוב הפוסקים נחלקו עליו.

²³ שערי אפרים ח' אות צ"ב. משנ"ב ס"ק ב'

נזכרו מיד

יט. אם נזכרו מיד אחרי שבירך ברכה אחרונה על התורה, יוציאו ס"ת אחרת ויניח ליד הראשונה ויאמר קדיש ואח"כ יקרא לעולה אחר שיפטיר מענינו של יום בברכותיה.

נזכרו אחרי ברכת הפטרה

כ. ואם נזכרו אחרי שהתחיל לברך על הפטרה וכבר אמר השם, יגמור הברכה ויקרא קצת פסוקים מהפטרת השבוע ולא יברך ברכת הפטרה שלאחריה ויוציא ס"ת ויקרא עולה אחד שיקרא הפרשה מעניין היום, ואחר ברכה אחרונה יאמר קדיש ויגביה הס"ת ויאמר הפטרה בנביאים בלא ברכה לפניה, והברכות שלאחריה יברך²⁴.

השלמה במנחה

כא. יש שכתבו שאפשר להשלים קריאת פ' שקלים, פרה וחודש במנחה, לאחר הקריאה הרגילה²⁵. **ובענין פ' זכור** ראה להלן סעיף ל'.

הזכרת נשמות

כב. בכל הארבע פרשיות אין מזכירים נשמות ואומרים צדקתך צדק²⁶.

אב הרחמים

כג. אין אומרים אב הרחמים בד' פרשיות²⁷.
ויש שכתבו מנהגם לאומרו²⁸.

שנים מקרא בד' פרשיות

כד. אין צריך לקרות שנים מקרא ואחד תרגום, את מה שקוראים בד' פרשיות²⁹.
הלקט יושר (עמוד קנ"ד) כתב שרבו התרומת הדשן, היה קורא שנים מקרא ואחד תרגום את הד' פרשיות³⁰.

= מקורות וציטוטים =

²⁴ שערי אפרים (שער ח' אות צ"ב, צ"ג). משנ"ב (ס"ק ב'). כפה"ח (ס"ק ז' ח' ט').

²⁵ זכור לאברהם ח"א אות ס'. התעוררות תשובה (ח"ג סי' תע"ה). הגר"נ קרליץ. (יד בקר"ה"ת סי' פ"ה ס"ד). בתשו' יוסף אומץ (סי' כ"ז) שיכול להשלים עד זמן מנחה

²⁶ מהרי"ל. דרכי משה ס"ק א'. משנ"ב ס"ק י"ח

²⁷ דרכי משה ס"ק א' שאין אומרים אה"ר. ובדרך החיים. ערוך השולחן סעיף ט'. משנ"ב שם ס"ק י"ח

²⁸ א"ר ס"ק י"ח בשם הגמ"נ שנהגים לומר אב הרחמים בד' פרשיות. כפה"ח ס"ק ל"ו מס' בגדי ישע

²⁹ ראה שו"ע סי' רפ"ה (סעיף ז) שאין צריך לקרות פ' יו"ט ובמשנ"ב שם ס"ק י"ח מהמג"א שכבר קראו כל

התורה מידי שבת בשבתו. אגרות משה (ח"ג סי' מ)

³⁰ ראה דברי משה סי' י"ב מס' מים חיים.

פרק ב

משנכנס אדר מרבין בשמחה

כה. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה.³¹

וברש"י שם: משנכנס אדר, ימי נסים היו לישראל, פורים ופסח.³²

תליית טבלאות

כו. מראש חודש אדר, יש הנוהגים לתלות טבלאות³³ "משנכנס אדר".

הגדרת ריבוי שמחה

כז. מהו הגדרת ריבוי שמחה:

א. כל דבר שמרבה שמחה יש מצווה³⁴,

ב. להסיר דאגה ועצב מלב³⁵.

ג. שתית רביעית יין כל יום³⁶.

----- מקורות וציטוטים -----

³¹ תענית כ"ט.

³² כתב השפת אמת (תענית כ"ט). לולי פרש"י משום פורים ופסח, ויותר נראה מהא דתלי ליה באב משום שבאדר היה קיום הקרבנות והמקדש, דבאדר זמן שקלים לחדש בניסן התרומה חדשה ונדבו בני"י בשמחה שקלי הקודש, וכמבואר כמה פעמים בפסוק כשהתנדבו בני"י למקדש היה שמחה גדולה בעולם, וכיון שקבלו עליהם בשמחה נדבת הלשכה עדיין השמחה נמצא באדר וכשקורין פרשת שקלים מתעורר זה.

³³ ילקוט אברהם (ס' תרפ"ו) שתלו הטבלא על מקום אמה על אמה שבבית, שהוא זכר לחורבן

³⁴ נימוקי או"ח (תרפ"ו) בשם שער יששכר. לכן לא הזכירו רמב"ם ושו"ע דתלוי בלב כל אחד. עיי"ע חת"ס (ס' ק"ס).

³⁵ גרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פ' י"ח).

³⁶ הקהילות יעקב.

פרק ג שבת זכור

מצוות זכירת עמלק

- כח.** כתיב בתורה (דברים כה יז) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. בהסבר מהות מצוות זכירה, ישנם כמה ביאורים:
- א.** בספר החינוך (מצוה תר"ג ד' ה') מונה שתי מצוות עשה, ולא תעשה אחת.
- א.** לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים, שהתחיל להתגרות בהם בצאתם ממצרים בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם וכו'.
- ב.** למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם. **ג.** שלא נשכח מעשה עמלק שעשה עם אבותינו.

סיפור לבנים

- ב.** הזכירה הזאת שנספר זאת לבנינו ולדורותינו לומר להם כן עשה לנו הרשע ולכך נצטוונו למחות את שמו. וראה עוד הוס' לרמב"ן בהוס' למנין המצוות לרמב"ם מצווה ז' (רמב"ן סו"פ כי תצא).

לא נשכח הצלת ד'

- ג.** הלאו דלא תשכח הוא שלא נשכח שהקב"ה הצילנו מידו ובעבור זה תהיה יראתו על פנינו לבלתי נחטא ובזכות זה יתן לנו כח להנקם ממנו (סמ"ג סימן כ"ג).

חיזוק בתורה

- ד.** במצוות הזכירה ובאיסור השכחה, עלינו לזכור שעמלק בא בגלל שרפו ידיהם של ישראל מן התורה ומן המצוות ולכן יש לזכור זכרון עמלק בכל מצוות עשה ולא תעשה (ספר חרדים).

פרשת זכור דאורייתא

- כט.** לדעת הרבה פוסקים, הקריאה שבפרשת זכור הוא מדאורייתא³⁷.

קריאה מתוך הספר

- ל.** למדנו בגמרא (מגילה יח.) דהאי "זכור" היינו באמירה מתוך הספר דווקא, ולא די במה שיקבע זאת בלבד. לכן צריך הבעל קורא לכון להוציא כל השומעים, וגם השומעים יכונו לצאת³⁸.

קריאה בשבת שלפני פורים

- לא.** פרשה זאת נקראת בשבת שלפני פורים, בכדי לסמכה למעשה המן שהיה מוזע עמלק.

----- מקורות וציטוטים -----

³⁷ תוס' ברכות י"ג. ד"ה בלשון הקדש. שו"ע (סימן תרפ"ה סעיף ז'). ב"ח (סימן תרפ"ה) משמעות הגמ' מגילה י"ז: אשר"י פ"ו דברכות. מהרי"ל סי' קפ"ב. תרומת הדשן סימן ק"ח. לבוש (שם סעיף ב'). חיי אדם (כלל קנ"ה סעיף ב'). משנ"ב (שם ס"ק י"ד).

³⁸ ב"ח סי' תרפ"ה: כתיב כתוב זאת זכרון בספר האי זכירה, קריאה היא דכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה (מגילה י"ח). דרך החיים. חיי אדם כלל קנ"ד. משנ"ב (שם ס"ק י"ד). כפה"ח (שם ס"ק ל"ג). מנהגי חת"ס. לוח גרימ"ט.

וכדי להקדים זכירת מחיית עמלק (בקריה"ת פ' זכור) לעשייתה (בפורים), דכתיב, והימים האלה נזכרים ונעשים³⁹.

יוצרות

לב. יש שנוהגים לומר יוצרות בשחרית בפרשת זכור⁴⁰.
ויש שלא נהגו לאומרם⁴¹.

קריאת התורה ומפטיר

לג. אחרי תפילת שחרית מוציאים שני ספרי תורה. בראשון קוראים בפרשת השבוע. ומניח הס"ת השני אצלם ואומר חצי קדיש. ומגביה הס"ת הראשון וגוללה.

זכור בספר שני

לד. בספר תורה השני קוראים פרשת (דברים כ"ה י"ז) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך וגו'.
מפטירין בשמואל (א' ט"ו) פקדתי את אשר עשה עמלק⁴².

ס"ת המדויק

לה. לקריאת פ' זכור, צריך להוציא את הספר תורה המדויקת ומוחק ביותר בכשרות⁴³.

כוונה לצאת ולהוציא

לו. הקורא יכוין להוציא את כל השומעים, וגם השומעים יכוונו לצאת⁴⁴.

זכר סגול - צירי

לז. יש דיעות אם הקריאה הנכונה לקרות "זכר עמלק", הינו בצירי תחת הז', או בסגול, לכן מהנכון שהקורא יקרא שניהם⁴⁵.

= - - - - - מקורות וציטוטים - - - - -

³⁹ אורחות חיים. מהרי"ל. לבוש סי' תרפ"ה סעיף ב'. ט"ז שם. משנ"ב (שם ס"ק א')

⁴⁰ פמ"ג מש"ז (סי' תרפ"ה ס"ק א'). ליקוטי מהרי"ח. משנ"ב (שם ס"ק ב'). באלוהו רבה (שם ס"ק י"ד) שצריך טעם למה לא תיקנו למוסף פ' זכור ופ' פרה

⁴¹ בס' שערי רחמים שהגר"א לא היה אומר יוצר של מוסף. חב"ד. בני ספרד. לוח אר"י.

⁴² מגילה ל. רמב"ם הל' תפילה (פ' י"ג הל' ק'). אבודרהם סדר ד' פרשיות. טוש"ע סימן תרפ"ה סעיף ב'. לבוש שם. משנ"ב (שם ס"ק ו - ח)

⁴³ לקט יושר. שערי אפרים שער ז' הל' פ"ה

⁴⁴ חכמת שלמה (סי' תרפ"ה), כיון דקיי"ל מצוות צריכות כוונה בשל תורה, ה"נ בפרשת זכור. דרך החיים. חיי אדם (ככל קנ"ד). משנ"ב (סי' תרפ"ה ס"ק י"ד).

במנהגי חת"ס (פ"ט ס"ק ד'), שקודם ברכת התורה בפ' זכור, אמר שיכוין כל אחד לצאת בברכתו זו. אין חיוב לכיון **לצאת ידי חובת ברכות העולה לתורה**, ס' ארחות רבינו (ח"ג ל"ב) מהסתייפלו, שמעולם לא שמענו להחמיר ולהכריז שיש לצאת י"ח הברכות, ואין מקפידין על שיטת הט"ז (סוס"ק ב') שאין יוצאין ידי חובת הקריאה בלא שמיעת הברכה כדן. בתשו' שבט הלוי (ח"י סי' ק"ז) שאין הברכות צריכות כוונה מיוחדת של זכירה. בס' תשובות והנהגות (ח"ב סי' פ"ז) שנכון וטוב לכיון.

⁴⁵ מעשה רב ס"ק קל"ד. קצות השולחן (פ"ד סי' כ"ב). משנ"ב (סי' תרפ"ה ס"ק י"ח).

מסורת אבות

לח. לכתחילה ראוי לשמוע פרשת זכור מבעל קורא שמבטא את הקריאה בנוסח מסורת אבותיו.⁴⁶

אבל גם אם שמע במבטא אחר, יוצא ידי חובתו.⁴⁷

השמיט כמה מילים

לט. לכתחילה ישמע כל מילה מפרשת זכור, אבל אם לא שמע כמה תיבות, כל ששמע עיקר הענין, יצא.⁴⁸

הבנת המילות

מ. ראוי ללמוד פירוש המילות בפרשת זכור,⁴⁹ אע"פ שאינו מעכב.⁵⁰

קריאה במנחה

מא. אם לא קראו פ' זכור, יש הסוברים שניתן לקרותו בשבת במנחה.⁵¹

ויש שכתבו שאין להשלים קריאתו במנחה.⁵²

קריאה ביחיד

מב. מי שאינו יכול להגיע לבית הכנסת לשמוע קריאת הפרשה, כגון חולה, יקרא את הפרשה (דברים, כי תצא) בתוך חומש מודפס.⁵³

= ----- מקורות וציונים -----

הוספות שו"ע הגרש"ז מנהגי פורים, בפ' זכור להקדים זכר בצירי ואח"כ זכר בסגול, ובקריאת פורים (ובשלח) להקדים זכר בסגול, ואח"כ בצירי. ובק' מבית לוי ק' ט"ו.

⁴⁶ מקרא' קודש פורים (סי' ז'), תשו' אג"מ (או"ח ח"ג סי' ה'), תשובות והנהגות (ח"א סי' קנ"ד).

⁴⁷ תשו' אגרות משה (או"ח ח"ג סי' ה') הרי בדין חליצה שהאשה צריכה לומר "לא אבה וכו'" לא מצינו שצריך ללמדה לקרא בכל ההברות. ואם יש קהל גדול שקורין אותן האותיות והתיבות שבלשה"ק בהברה קבועה, נחשב זה ג"כ לה"ק אף שהוא שינוי מהברה שהן דיברו ושניתנה התורה עיי"ש. הליכות שלמה (פ"ח).

⁴⁸ הליכות שלמה פ' י"ח.

⁴⁹ כגון, ואתה עייף ויגע ולא ירא אלקים (דברים כה יח) לפרש"י ולא ירא א' מדובר על עמלק. ובמכילתא (בשלח) שקאי על ישראל (קידושין ל"ג תוס' ואימא. אור החיים). ובשם הגריש"א (אשרי האיש פ' מ"א) מועדים וזמנים (ח"ב סי' קס"ח) שראוי לדעת פירוש המילות.

⁵⁰ הליכות שלמה פ' י"ח סעיף ב'.

⁵¹ משמעות פשוטות דברי השערי אפרים, משנ"ב (סי' תרפ"ה ב'). זכור לאברהם (ח"א אות ס'). בתשו' שבט הלוי (ח"ד סי' ע"א), שלציבור קבוע יש להניח לשמוע במנחה בלי ברכה, אבל ליחידים, אין לקרוא במנחה, ויצאו יי"ח בקריאה של פורים.

⁵² בתשו' יוסף אומץ (סי' כ"ז) שניתן להשלים רק עד זמן מנחה. קנין תורה (ח"ז סי' ג'). שהרמב"ם (פ' י"ג הל' כ"ב) כתב שיש להוציא ס"ת אחר.

⁵³ בדרכי משה (סימן תרפ"ה ס"ק א') כתב בשם מהר"ש שיאמרו בניגון ובטעמים מתוך הספר. משנ"ב (שם ס"ק י"ז י"ח). כפה"ח ס"ק ל"ה; אם אין להם ס"ת יקראו אותם בחומש של דפוס.

פרשת זכור לנשים

נשים בשמיעת פרשת זכור

מג. דעת ס' מנחת חינוך ועוד פוסקים, שנשים חייבות בשמיעת פרשת זכור⁵⁴.

ודעת ס' החינוך ועוד פוסקים, שנשים אינן חייבות⁵⁵.

ולכן, אם באפשרותה, תשתדל להגיע לבית הכנסת לשמוע. ואם לאו, אינה חייבת⁵⁶.

קריאה לנשים

מד. יש מקומות שקוראים במיוחד עבור נשים, בזמן שיכולות לבוא לביהכ"נ, אבל לא כדאי לחדש מנהג כזה במקום חדש⁵⁷.

וכתב בעל שבט הלוי, שאין להוציא ס"ת לקרוא עבור נשים, גם כשיש מניין אנשים, ובודאי שאין לקרוא בלי מניין⁵⁸.

----- מקורות וציטוטים -----

כתב השל"ה (ריש מס' מגילה) שפרשת זכור מצוה מן התורה על כל יחיד ויחיד, ואינה חובת ציבור בלבד, לכן כל יחיד גם אם אין לו ס"ת מחוייב לקרוא בפרשה מתוך החומש (תשו' בנין שלמה סי' נ"ד)

⁵⁴ מנחת חינוך (מצוה תר"ג) דמלחמת מצוה יוצאת גם כלה מחופתה (סוטה מ"ד): נחל אשכול (סי' י' הערה א'). בנין ציון (ח"ב סימן ח'), בשם רבו רבי נתן אדלר, שלא נחשב למצות עשה שהזמן גרמא, שאין קפידא מעיקר הדין באיזה זמן לקרות הפרשה. תשו' מנחת אלעזר (ח"ב סי' א'). דרכי חיים ושלוש (אות תתל"ה). תשו' מהרי"ל דיסקין מדברי סופרים לכו"ע חייבות.

⁵⁵ ספר החינוך מצוה תר"ג מצוה בזכרים דוקא כי להם לעשות מלחמה. אבני נזר (סי' תק"ט), דהוי מ"ע שהז"ג דלהמית עמלק אינו דוחה שבת. תורת חסד (סי' ל"ז), במדינת פולין לא נהגו הנשים לילך לביהכ"נ לשמוע קריאת פ' זכור וכו'. ערוגת הבושם (סי' ר"ה). התעוררות תשובה (ח"א סי' ה'). תשו' דברי חיים (ח"ב סי' י"ד). כפה"ח (תרפ"ה אות כ"ט), לשמוע זכור פטורות, לזכור מעשה עמלק חייבות. הנהגות חזו"א (עמוד ק"ד), אין הנשים צריכות לשמוע פרשת זכור. מבית לוי.

⁵⁶ יוכלו לקרוא לעצמה מתוך חומש, תשו' והנהגות (ח"ב סי' שד"מ)

⁵⁷ תשו' מנחת יצחק (ח"ט סי' ס"ח). קנין תורה (ח"ז סי' נ"ג).

⁵⁸ מבית לוי פרק מ"ב י"א.

פרק ד תענית אסתר

תענית אסתר

מה. ביום י"ג באדר הוא תענית אסתר⁵⁹.

שם תענית אסתר

מו. התענית נקרא "תענית אסתר" כדי לזכור שהשי"ת רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו, כמו שעשה בימים ההם⁶⁰.

צום אסתר

מז. אבל הצום שאמרה אסתר למרדכי (אסתר ד') וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, היה ב"ד, ט"ו, ט"ז ניסן⁶¹.

חומר הצום

מח. נהגו כל ישראל להתענות ביום זה⁶².

כמה טעמים לצום

מט. כמה טעמים נאמרו לתענית אסתר:

- א. אולי יבואו לחטא ע"י אכילה ושת"י לכן הקדים ד' תענית שהוא סגולה להינצל מהחטא ומהמקטרגים. וע"י הסליחות ותחנונים מעוררים זכות מרדכי ואסתר⁶³.
- ב. מי שאירע לו נס וביחוד נס הצלת נפשות חייב לקבל על עצמו להתענות בכל שנה ביום זה שנעשה בו הנס, ולומר תחנונים וליתן הודאה להשי"ת. (יסוד ושורש העבודה).

חלשים

נ. בתענית זו, אפשר להקל לעת הצורך, כגון למעוברות או מניקות, אפילו אינן מצטערות הרבה⁶⁴.

וכן מי שחולה או חלש קצת, גם חולה שאין בו סכנה⁶⁵, אבל אנשים בריאים לא יפרשו עצמם מהציבור⁶⁶.

----- מקורות וציטוטים -----

⁵⁹ רבינו תם כתב אסמכתא לתענית זו מגמ' מגילה ב. י"ג זמן קהילה לכל היא, שהכל מתאספין לתענית אסתר וכו' לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים, וכן מצונו במשה רבינו שעשה תענית כשנלחם בעמלק וכו'. וכ"ה בשאילתות פ' יקהל. אור זרוע. וכן פירש הטור בס' תרפ"ו.

⁶⁰ טור ס' תרפ"ו. בית יוסף שם. לבוש. משנ"ב (תרפ"ו ס"ק ב')

⁶¹ מגילה ט"ו. טוש"ע ס' תרפ"ו

⁶² רמב"ם הל' תעניות פ"ה הל' ה'. טוש"ע ס' תרפ"ו. לבוש שם סעיף ב: ומפני שאנו מקיימים ימי הפורים לזכר אותו הנס ג"כ צריכין אנו לעשות כמותם בענין התענית והסליחות והתחנונים, כי אם את הטוב נקבל והרע לא נקבל בתמימה וכו'

⁶³ קב הישר, הטעם שגילה המגיד לרב בית יוסף

⁶⁴ רמ"א ס' תרפ"ו (סעיף ב') ישועות יעקב (ס"ק ב'). משנ"ב (שם ס"ק ד'). תשו' מהרש"ם (ח"ח סי' צ"ה). ערוה"ש (סי' תרפ"ו ד'). הגרשז"א. דברי יציב (או"ח סי' רצ"א)

תענית יצטער בפורים

נא. יש שכתב להקל למי שחלש מאוד ועל ידי התענית יצטער בפורים.⁶⁷

חתן - בעל ברית

נב. חתן בימי חופתו, י"א שאינו מתענה בתענית אסתר⁶⁸. ויש שכתבו שחתן מתענה גם בתענית אסתר נדחה⁶⁹.

בעל ברית, יתענה עד מנחה⁷⁰.

רחיצה

נג. תענית אסתר מותר ברחיצה⁷¹. ומותר להסתפר⁷².

נישואין

נד. מותר לערוך נישואין בליל תענית אסתר⁷³.

נגינה

נה. מעיקר הדין נראה, שמותר לשמוע כלי שיר בתענית אסתר כיון שאינו תענית של צער⁷⁴.

דעת הגריש"א שרק בליל תענית מותר אבל ביום אסור שמ"מ יום תענית הוא.

----- מקורות וציונים -----

⁶⁵ רמ"א שם. שעה"צ (סי' תרצ"ב ס"ק כ"ט). רמ"א (סי' תרפ"ו סעיף ב'). חידושי רעק"א בשם תשו' שבות יעקב (ח"ג סי' ל"ז) בה"ל (סי' תקנ"ט).

⁶⁶ רמ"א סי' תרפ"ו (סעיף ב').

⁶⁷ סי' דעת תורה (סעיף ב') הביא מתשו' בשמים ראש (סי' רל"ט). הגריש"א

⁶⁸ שעת' מברכי יוסף (תרפ"ו ס"ק ו') בשם בית דוד (או"ח סי' תע"ז) שחתן בתוך ימי חופתו לא יתענה בצום אסתר. קיצושו"ע (קמ"א ס"ק ב'). חזו"א (חוט שני שבת ח"ב עמ' שי"ב). ובשעה"צ (סי' תרפ"ו ס"ק ט"ז), שחתן ביום חופתו א"צ להתענות כלל. ובתענית נדחה יש לסמוך דאין צריך להתענות כלל. הגריש"א (הליכות והנהגות עמ' ד'). יחווה דעת: חתן אינו מתענה.

⁶⁹ מבית לוי מהגר"ש ואזנר. כפה"ח (ס"ק י') מביא דיעות לחיוב ולפטור ומסיק, הלכה רופפת בידך הלך אחרי המנהג, ואם אי אפשר, המיקל לא הפסיד.

הגר"מ הלבשרטאם זצ"ל היה מורה לחתן להתחיל את היום בתענית, אבל אם יש לו איזה מיחוש או חולשה כל שהוא, מתירים לו לאכול. וראה עוד שעה"צ (סי' תרפ"ו ס"ק ט"ז) בצום נדחה לכאורה בודאי יש לסמוך ע"ז להקל.

⁷⁰ משנ"ב סי' תרפ"ו (ס"ק ז'), שעה"צ (ס"ק ט"ז).

⁷¹ בשונה מג' צומות שבעל נפש יחמיר מרחיצה בחמין, ראה משנ"ב (סימן תקנ" ס"ק ו') ובשעה"צ (שם ס"ק ח'). ובהליכות שלמה שתענית אסתר, כיון שהוא אינו משום אבילות, אלא זכר לתענית בימי מרדכי ואסתר, מותר להתרחץ.

⁷² לקט יושר (עמ' 157) מהתרומת הדשן. רבבות אפרים (ח"ב סי' קפ"ט אות ג')

⁷³ ראה מג"א סימן תרצ"ו (סעיף ח') בענין חופה ביום י"ג. וראה תשו' אבן ישראל (ח"ז סי' כ"ח). ראה סי' אורחות חיים (ס"ק כ"ה) שאינו תענית של צער אלא זכר לתענית אסתר ושד' שומע כל איש כשיתענה וישוב אליו בכל לב.

⁷⁴ ראה כל בו ואורחות חיים בב"י (סי' תרפ"ו). הגר"ח ק.

תפילת שחרית

נו. בתפילת שחרית אומר הש"ץ ענינו בחזרת הש"ץ⁷⁵. ואומרים סליחות⁷⁶, וקוראים בתורה "ויחל" כמו בכל תענית ציבור⁷⁷.

תפילת מנחה

נו. בתפילת מנחה קוראים ויחל, ומפטירין "דרשו ד' בהמצאו" וכו'. בתפילת העמידה אומרים הקהל ענינו בשומע תפילה ובחזרת הש"ץ, בין גואל לרופא.

נשיאת כפיים

נח. בארץ ישראל הכהנים נושאים כפיהם⁷⁸.
ובחוץ לארץ יאמר הש"ץ או"א ברכנו בברכה המשולשת וכו'⁷⁹.

אבינו מלכנו

נט. בתפילת המנחה אין אומרים "אבינו מלכינו"⁸⁰.

למנצח על אילת

ס. כל מי שצריך רחמים על איזה דבר שהוא צריך להתפלל, יקח פנאי לעצמו ביום התענית אסתר ולומר תחילה מזמור כ"ב בתהילים למנצח על אילת השחר, ודרשו רז"ל דאסתר היתה נקראת אילת השחר,
ואח"כ ישפוך שיחו לפני ד' ולבקש בקשתו ויזכיר זכות מרדכי ואסתר אשר בזכותם יעתר לו הקב"ה ויפתח לו שערי רחמים ויקובל תפלתו ברצון⁸¹.

לימוד שיעור

סא. מהר"ל לא היה מגיד ההלכה בתענית אסתר מפני שטרודין בהכנת צרכי פורים (סמך לדבר, אין אסתר מגדת) אם לא כשחל פורים ביום ראשון⁸².
וכן כשחל תענית אסתר ביום רביעי הגיד בו ביום⁸³.
וכל זה מיייר לילך לשיבה, אבל ללימוד הקבוע בבית המדרש אינו בכלל זה, דאין בזה כל כך ביטול צרכי סעודה⁸⁴.

----- = ----- מקורות וציונים -----

⁷⁵ טושו"ע סימן תקס"ו.

⁷⁶ מהר"ל. ר"י עמדין. לבוש סעיף ב'.

⁷⁷ טושו"ע סי' תקס"ו סעיף א'.

⁷⁸ שו"ע סי' תקס"ו ח', וברמ"א שם

⁷⁹ משנ"ב שם ס"ק כ"ג

⁸⁰ רוקח. לבוש (סי' תרפ"ו ב').

⁸¹ קב הישר פ' צ"ו.

⁸² מהר"ל. מג"א (סי' תרפ"ו ס"ק ג').

⁸³ פורים. מביאו שעה"צ (שם ס"ק ח').

⁸⁴ אליהו רבה. משנ"ב ס"ק ג'

פרק ה' מחצית השקל

מטבע מחצית השקל מזמן המקדש

בשלושה חצאי שקלים (מטבע ישראלי) יוצאים ידי חובה.
הרוצים לתת כשווי מחצית השקל שהיה במקדש, דהיינו משקל 9.6 גרם כסף צרוף - טהור.
לפי ערך שווי הכסף בשוק הבינלאומי, נכון ליום "אדר תשפ"ה, הערך הוא :

36.50 ₪ (בסביבות)

סב. נוהגים לתת לפני פורים, מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו בני ישראל נותנים בזמן בית המקדש (מרדכי (ריש מגילה סי' תשע"ז). תשב"ץ קטן (סי' קע"ב - קע"ג): ומה שנותנים ג' מחצאות בפורים זהו רמז לשקל דכתיב בפי' תשא ג' פ מחצית השקל וכו'. רמ"א (סי' תרצ"ד ס"א), ופמ"ג (א"א ס"ק ב).

זכר למחצית

סג. לא יאמר שנותן מחצית השקל אלא שנותן "זכר למחצית השקל" (אל יתנו לשם כפרה, אלא נדבה, רמ"א מביא חידושי אגודה. בתשו' הגאונים סי' מ', שלא יכריזו לקראם "שקלים" ויאסרו בהנאה.
ובתשו' דברי יוסף (סי' נ"ב) אם יקראם מחצית השקל, כמעט יצטרכו גניזה. יאמרו "זכר למחצית" (נפש חי). אבל בתשו' זכר שמחה כתב, שאין חשש בקריאת שם מחצית, שכ"א יודע שאינו לכופר).

כסף חולין

סד. את הכסף יש לתת מכסף חולין ולא מכסף מעשר. ואם בא להוסיף, יוסיף מכסף מעשר (מג"א סי' תרצ"ד מהשל"ה. הוספה ממעשר מתשו' מהרי"ל סי' נ"ו. משנ"ב שם ס"ק ג').

מה נותנים למחצית השקל

סה. הרמ"א (סימן תרצ"ד) כותב שיהיה המטבע מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן.

סו. יתן שלש מטבעות של חצי, מכיוון ששלש פעמים כתוב תרומה בפרשת כי תשא (מרדכי, מביאו רמ"א סי' תרצ"ד).

סז. י"א שנותנים מחצית השקל לצדקה, מלבד ג' מחצית אלו ואין נוהגין כן (רמ"א שם. בביאור הלכה שם ד"ה ויש ליתן, כתב: אם עזרו השי"ת ויש בכוחו לתת חצי ר"כ אחד זכר למחצית השקל מלבד הג' חצאין אשרי טוב לו.

נראה, שהי"א שמביא הרמ"א הינו המהרי"ל שכתב (במנהגים הל' פורים אות ד'): נותנים מחצית השקל ומעות פורים. ובהמשך כותב: והנותן שקלו צריך ג"כ ליתן מעות פורים שהם ג' מחציות המדינה. וראיתי שם שבעלי כיסים ויש מן הבינונים נתנו מחצית השקל וכו').

סח. כתב הכף החיים: מי שידו משגת, יש לעשות זכר למחצית השקל בשלמות, דהיינו שיתן מטבע שמצוי באותו מקום ששמו מחצית ויש בו כסף מזוקק שיעור מחצית השקל או יותר

וכמ"ש הרמב"ם (פ"א מהל' שקלים) בעניין שקלים הנוהגין בזמן הבית, ושיעורו ג' דראהם כסף כמ"ש בשו"ע (יו"ד סי' ש"ה) בעניין פדיון בכור יעו"ש. ואם לא נמצא כזה במקומו, אז יתן מטבע שיוכל לקנות בו מחצית השקל, דהיינו ג' דראהם כסף. ואם אין ידו משגת לזה, אז יתן מטבע ששמו חצי הנהוג באותו מקום כפי יכולתו יהיה מה שיהיה, כיון שאינו אלא לזכר בעלמא (כף החיים סי' תרצ"ד ס"ק כ').

איזה סוג מטבע נותנים

סט. מטבע ששמו חצי הנהוג באותו מדינה ובאותו זמן (מנהגי מהרא"ק. מהרי"ל. רמ"א תרצ"ד א). בארץ ישראל, מטבע של חצי שקל.

מטבע מכסף

ע. כתבו אחרונים (חת"ס, יסו"ש"ה, כפה"ח) שראוי להדר שהמטבע יהא של כסף. לכן נוהגין הרבה, שקונים ג' מטבעות כסף (חצאי דולרים שהונפקו עד שנת 1964 תשכ"ד, ועד בכלל המכילים 90% כסף ורק כ-10% נחושת) מיד גבאי צדקה, במחיר מטבע שנותנים לצדקה. והיות ומטבע חצי דולר מעלתו שהוא מכסף, אבל אינו מטבע הקבוע באותו מקום, לכן עדיף להוסיף נתינת מטבע של חצי שקל (ישראלי).

עא. אם אין מטבע ששמו מחצית, יתן עבור שנים או יקדיש העודף לצדקה (מהרש"ם, דעת תורה סי' תרצ"ד. ימי הפורים פרק ד' הערה ג').

כמה מטבעות נותנים למחצית השקל

עב. מעיקר הדין אפשר לתת מטבע אחת ששמו חצי הנהוג באותו מקום. (מעשה רב להגר"א אות רל"ג, כיון שבגמרא מגילה כ"ט: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, ואין צורך בזכר לתרומת אדנים ובדק הבית).

והמנהג, לתת **שלוש מחציות**. משום שבפרשת כי תשא כתוב שלש פעמים תרומה (דרכי משה סי' תרצ"ד א'. עי' ביאור הגר"א שם. חיי אדם כלל קנ"ה ס"ק ד'. ביאור הלכה שם).

ויש אומרים (מהרי"ל, מובא לעיל) שנותנים **מחצית השקל לצדקה מלבד שלש מחצית אלו**, ואין נוהגין כן. (כ"ה בדרכי משה סי' תרצ"ד סעיף א'. ובביאור הלכה שם כתב שמי שעוזרו הקב"ה שיכול לתת כהנ"ל, אשרי וטוב לו).

ולמעשה, אפשר לתת 3 **מחציות שקלים חדשים** (ישראלי) ויניחם ישירות בקופה, או יכול לתת את שלושת המחציות בקנין תמורת 3 מטבעות של חצי דולר מיד גבאי הצדקה (ככדי להרוויח מעלת "מטבע מכסף").
או, אפשר לתת **חצי שקל אחד**, תמורת ה-3 חצי דולר מיד גבאי צדקה (כדעת הגר"א).
ואם ידו משגת, יכול לתת גם שווי של מחצית השקל שהיה בזמן המקדש, (עיי' במהרי"ל (הובא לעיל) והרמ"א בדעת ה"א סי' תרצ"ד סעיף א'). ובבה"ל שם. ובכפה"ח שם אות כ'. וכמובא לעיל מהחת"ס).

עג. כשביקרתי אצל הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, (אדר תשע"ו) בין הדברים, הראיתי לו מכתב מהחפץ חיים בענין נתינת סכום מחצית השקל בשווי הסכום שניתן בזמן המקדש. ולאחר מו"מ בענין, שאלתיו: האם אכן יש לתת סכום כזה למחצית השקל.
ואמר לי "מהאט זיך ניש אזוי גאפיהרט" - "לא נהגו כך".

עד. מתי נותנים מחצית השקל

א. {ביום התענית לפני מנחה.

בס' מהרי"ל כתב: במנחה כשהולכים לבית הכנסת נותנין מחצית השקל ומעות פורים. דרכי משה (סימן תרצ"ד) הביאו וכתב, "וכן המנהג". וכ"כ הרמ"א שם סעיף א': ויש לתנו בליל פורים קודם שמתפללין מנחה, וכן נוהגין בכל מדינות אלו (וכ"ה בלבוש שם סעיף א'. פמ"ג א"א שם. וכ"ה בחיי אדם כלל קנ"ה סעיף ד'. משנ"ב סימן תרצ"ד ס"ק ד'. יסוד ושורש העבודה).

המנהג ביום התענית קודם מנחה לתת כל יחיד מחצית השקל ליד הגבאי, והיינו כדי שיהא צדקה עם התענית לכפר. ומשמע דאפי' אם התענית דחוי, כגון **שחל פורים במוצ"ש** ומתענין יום ה', ג"כ יש לתת ביום התענית קודם מנחה כדי **לצרפו לתענית ולכפר**. (כף החיים שם ס"ק כ"ה מביא מסידור הרש"ש).

ב. אחרי מנחה

לוח הגרימ"ט: אחר מנחה נותן כל אחד ג' מטבעות. מנהגי חתם סופר פ"ט: **בליל פורים** קודם קריאת המגילה.
בירושלים: יש שנותנים **בליל ט"ו אדר** (הליכות שלמה פ' י"ח אות ט').

ג. בפורים שחרית.

(מג"א סימן תרצ"ד ס"ק ב': ובמדינתנו נותנין בשחרית קודם קריאת המגילה. בפמ"ג א"א שם: ונוהגין ליתן מחצית השקל קודם מנחה, **ובשחרית מעות מגילה**. משנ"ב ס"ק ד'.
ובס' דרכי חיים ושלום ותשו' דברי יציב (או"ח ח"ב סי' רצ"ג).

כשחל פורים במוצ"ש

כתב הכף החיים (תרצ"ד ס"ק כ"ה) שנותנו ביום התענית, בס' דרכי חיים ושלום (אות תתמ"ג) כשחל פורים במוצאי שבת היה **נותן ביום התענית במנחה, וגם ביום הפורים**. בתש"ו דברי יציב (או"ח ח"ב סי' רצ"ג) כתב שכן נכון לנהוג בפרט בשנה שחל פורים במוצ"ש. כדי לחשוש לדברי המג"א שיש להסמיך נתינת מחצית השקל לקריאת המגילה, ובתענית אסתר, משום אגרא דתעניתא צדקתא. ובס' ימי הפורים (פרק ה' הערה י"ט) שיש נוהגים במוצ"ש אחרי הבדלה, לפני תפילת ערבית, לתת זכר למחצית השקל.

עה. מי נותן מחצית השקל

החיוב ליתנו הוא **מבן עשרים**. לדעת הברטנורא (שקלים פ"א משנה ג'. וכ"כ החינוך מצוה ק"ה. המהרי"ל, ובדרכי משה, לבוש. חזקוני. רבינו בחיי ריש כי תשא. זו"ח פ' תשא). ולדעת התוספות יום טוב, **מבן י"ג** (רמב"ם פיה"מ פ"א משנה ג', אין ממשכנין אותו אלא מניחין אותו ואם נתן נתן. מג"א סי' תרפ"ד ס"ק ג' (מחצה"ש שם). ובחיי אדם כלל קנ"ה מביאו. משנ"ב שם אות ה').

וכל זה רק מדינא, אבל **המנהג הוא ליתן אפילו בעד בניו הקטנים** (דרכי משה שם. א"ר סידור יעב"ץ. משנ"ב תרצ"ד ה'. ובהוספות לשו"ע הגרש"י).

גם מעוברות נותנים ג' מחציות וסימניך, 'זה יתנו כל העובר' (דרכי משה סי' תרצ"ד ממחר"י ברין. א"ר סי' תרפ"ו אות ד' מהגמ"נ. משנ"ב תרצ"ד אות ה').

נשים

עו. כתב המג"א (תרצ"ד אות ג') משם התויו"ט שנשים פטורות, ומביא הגמ"נ שנשים חייבות ולא ידעתי מנ"ל האי. ראייתו מירושלמי (שקלים ד.). אין ממשכנין, אבל לכתחילה היו תובעים אותם.

האלישיך הק' (כי תשא) כתב שמחצה"ש הרי בא לכפר על חטא העגל, ונשים שלא חטאו בעגל, לא נתייבו ליתנו.

עז. המנהג, נראה שנותנים מחצה"ש גם עבור נשים ובנות

(בדעת תורה למהרש"ם, דבירושלמי פ"א שקלים מוכח שחייבות. ובלקט יושר. דרח"ש. תש"ו שבט הלוי ח"ו סי' קפ"ג. הוספות לשו"ע הגרש"י).

ונראה משום דכתיב **בשקלים לכפר על נפשותיכם** ועל כן נותנים גם בעד הנשים וילדים כדי לכפר על הנפש (כפה"ח תרצ"ד אות כ"ז).

עת. עני המתפרנס מצדקה, צ"ע אם מחוייב לתת מחצית השקל (פמ"ג סי' תרצ"ד, מביאו בה"ל שם).

עט. למי נותנים דמי המחצית השקל

א. מחצית השקל החזיקו לסייע בו אל העולים לארץ הצבי לשם שמים ומעות פורים היו חולקים מיד באותו פורים לעניים כשאר צדקה

(מהריל הל' פורים אות ד').

ב. יש מקומות שמאספים כספי המחצית השקל ושולחים אותם לחכמי ארץ ישראל והוא זכר למחצה"ש בזמן הבית שהיו גובין אותן מחו"ל ושולחין לירושת"ו לעבודת ביהמ"ק
(ראה יוסף אומץ ס"ק תתרפ"ט. כפה"ח סי' תרצ"ד אות כ"ב).

ג. מחלקים אותם לעניים להוצאות שמחת פורים
(לבוש סי' תרפ"ו סעיף ב').

ד. מנהג איזמיר, מביאים כל מה שגבו הגבאים מחצה"ש ליד הרב הכולל שבעיר ועושין פדיון מאותן מעות נדבה בעד ובשם כל יחידי העיר ואח"כ מחלק על ידו לכל התלמידי חכמים הנצרכים שבעיר וקצת לעניים צנועים בעלי כבוד יר"ש
(רוח חיים אות ב'. מובא בכפה"ח סי' תרצ"ד ס"ק כ"ב).

ה. ביותר ראוי ליתנו לעניים וכן יכול ליתנו עבור ישיבות
(בס' יחזק דעת ח"א סי' פ"ו).

ו. למסור הכסף לש"ץ או לבעל קורא, כתב הבאר היטב
(סי' תרצ"ד אות ב' בשם המשאית בנימין סי' נ"ד) שאין איסור במקומות שנהגו כן, וכ"כ עוד פוסקים
(ראה מנחת אלעזר ח"א סי' ל"ג) אבל בשערי תשובה (שם אות ב') חולק על זה וכתב שהוא מנהג בטעות וצריך לבטלו.

ז. ובארץ ישראל עצמה יש נוהגין לתת אותם לגבאי להוצאות בית הכנסת זכר למקדש,
ויש נותנין אותם לת"ח הנצרכים בצנעה
(כף החיים סי' תרצ"ד אות כב).

פורים בערב שבת

סעודה לפני חצות

- א. כשחל פורים ביום שני, יערכו את הסעודה בשחרית, מפני כבוד השבת.⁸⁵
והיינו, שלכתחילה יעשו את הסעודה לפני חצות היום.⁸⁶

עד שעה עשירית

- ב. אבל מעיקר הדין, כתב הרמ"א,⁸⁷ שסעודת מצוה, שזמנה בערב שבת, מותר לקבוע, עד שעה עשירית, ובמשנ"ב.⁸⁸

המשך לאחר חצות

- ג. התחילו סעודתם לפני חצות, יכולים להמשיך גם לאחר חצות, ועכ"פ יראו שלא ימלאו כריסם ויניחו מקום לכבוד השבת.⁸⁹

- ד. בדיעבד, אם נתאחר לאחר שעה עשירית, ועדיין לא אכל סעודת פורים, יאכל הסעודה עם מעט לחם ומשקה, כדי שיוכל לאכול סעודת שבת בלילה לתיאבון.⁹⁰

סעודת שבת לפורים

- ה. אם נתאחר מלערוך סעודת פורים עד פלג המנחה, יש הסובר שיכול לקבל שבת לאחר פלג המנחה ולערוך סעודת שבת עם תוספת מאכלים לכבוד סעודת פורים.⁹¹
אבל דעת הגרש"א שאין לעשות סעודת פורים בשבת שלא ניכר שהסעודה לכבוד פורים.⁹²

פורס מפה ומקדש

- ו. כשפורים חל בערב שבת, יש שנהגו לעשות "פורס מפה ומקדש"⁹³.
אבל יש שנמנעו מלעשות כן, כדלהלן.

= מקורות וציטוטים

⁸⁵ רמ"א סי' תרצ"ה (סעיף ב'), מנהגי מהר"א טירנא מנהג של פורים.

⁸⁶ סידור עמודי שמים שער הדגים (פ' מ"ע ז"ד), מביאו משנ"ב (שם ס"ק י'). חצות היום ב"ד אדר באזור המרכז, הוא ב11.50.

⁸⁷ סי' רמ"ט סעיף ב'

⁸⁸ ס"ק י"ג, יד אפרים ממהר"ל (תשו' סי' נ"ו).

⁸⁹ ערוך השולחן סי' רמ"ט (סעיף ז').

⁹⁰ רמ"א סי' תקכ"ט (סעיף א'). משנ"ב (ס"ק ח'). ובה"ל (סי' רמ"ט ד"ה ומותר).

⁹¹ הגריש"א.

⁹² הליכות שלמה (פ"ט הגה 81) שהרי אי' בירושלמי (מגילה פ"א הל' ד', ה.) כשפורים חל בשבת אין עושין הסעודה בשבת דכתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים. וה"נ כיון שכבר קבל שבת אינו ניכר שהוא לכבוד פורים.

⁹³ סי' נהר מצרים (הל' פורים) דזהו המנהג היפה והנעים ושכך נהגו הספרדים בירושלים, וכ"ה בס' מנהגי ארץ ישראל

סעודה בערב שבת שחל בט"ו

ז. כשחל פורים ביום ה' וט"ו ביום ו', לכן עיר, יש חיוב במשתה ושמחה קצת גם בשושן פורים⁹⁴.
ומכין שיש חיוב משתה ושמחה קצת ביום ט"ו, יכול בן עיר לסעוד, בערב שבת שחל בט"ו.

גזית צפריים

ח. מותר ליטול צפריים לכבוד שבת⁹⁵.

תספורת

ט. תספורת, נחלקו האחרונים, לכן לכתחילה לא יסתפר ביום ו'⁹⁶.

----- מקורות וציורים -----

⁹⁴ רמ"א סי' תרצ"ה ב'.

⁹⁵ תשו' דברי מלכיאל (ח"ב סי' רל"ו).

⁹⁶ בס' בית דוד (סי' תס"ז) התיירו, וכן ערך השולחן (אות ג') יפה ללב (ח"ה אות א'). אבל בתשו' דבר משה (סי' מ"ד) מחמיר ע"י ישראל. וכן פרי האדמה (ח"א דף מ"ד) בן איש חי (תצוה או' כ"א) מביאם כפה"ח (סי' תרצ"ו אות כ"א).

פורס מפה ומקדש

י. בפורים שחל להיות ביום ששי, אם אוכל הסעודה סמוך לשקיעה, פורס מפה ומקדש⁹⁷.

יא. כתב המגן אברהם⁹⁸; לפי שיש דיעות הרבה בדינים אלו, ראוי לכל בעל נפש לזהר שלא יבא לידי כך.

נפרט כמה ספיקות:

א. נחלקו הדעות אם יש לברך המוציא שוב⁹⁹. ב. יש חילוקי דיעות אם צריך לברך ב'פ' הגפן על יין קידוש¹⁰⁰. ג. אם מתפלל ערבית לפני קידוש, נחלקו הדעות אם יזכיר על הניסים בברכת המזון¹⁰¹.

ולפי דברי האר"י ז"ל (בשער הכוונות), יש לקדש בליל שבת רק אחרי תפילת ערבית¹⁰².

מאידך, כתב הבית יוסף¹⁰³ מס' אורחות חיים¹⁰⁴; פורים שחל להיות בערב שבת עבדין סעודת פורים מבעוד יום ובלילה צריכין לקדושי וצריכין נמי למיטעם מידי בתר קידושא. והמאירי¹⁰⁵ כתב; אף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין, וגומרין את הסעודה ומזכירין בה של פורים, מטעם זה שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים.

= - - - - - מקורות וציטוטים - - - - -

⁹⁷ ראה גמרא פסחים ק. ושו"ע (סימן רע"א סעיף ד').

⁹⁸ מג"א (סי' רע"א סעיף י'). ובשו"ע הגרש"ז (סעיף י"א), משנ"ב (שם ס"ק כ"א).

⁹⁹ בשו"ע (סימן רע"א סעיף ד') מביא דעת הר"ף (פסחים יט:) והרא"ש (פ"י סי' ב') שהקידוש מפסיק לברכת המוציא ויצטרך לברך המוציא שוב, ולדעת הר"ף גיאות, קידוש לא הוי הפסק. מביאו ומבארו שו"ע הגרש"ז (סעיף י"א). משנ"ב (שם ס"ק כ"א). ובס' מנורה הטהורה (ס"ק ד').

¹⁰⁰ אם היו שותים ואמרו בואו ונקדש קידוש היום, דעת המג"א (סי' רע"א ס"ק י') שאינו חייב לברך ב' פ' 'הגפן' על כוס הקידוש, וכ"ה בשו"ע הגרש"ז (שם ס"ק ה'). והח"י אדם (ח"ב כלל ו סכ"ה). מביאו משנ"ב (שם ס"ק כ"א). אבל דעת העולת שבת (ס"ק ה') וט"ז (ס"ק ו') שגם בכוס של קידוש גופא, צריך לחזור ולברך ב'פ' הגפן. וכ"נ דעת מהר"ק ראה שעה"צ (רע"א ס"ק כ"ה).

¹⁰¹ במג"א סי' תרצ"ה (ס"ק טו). שהמרדכי כתב שיאמר על הניסים בברכת המזון אפילו לאחר שהתפלל, אבל במטה משה (תתרי"ב) ובמנהגי טירנא, שאם התפלל ערבית, שוב לא יאמר על הניסים, וכ"כ של"ה (אות יב) ובמהר"ל (תשן נו) וכ"ה במשנ"ב (ס"ק טו).

¹⁰² כפה"ח (סי' רע"א סי' כ"ב). לפי דברי המג"א (סי' רע"א) וא"ר דאם רוצה לקבל שבת מבעוד יום ולקדש ולאכול, ולהתפלל ערבית בלילה, רשאי, וכ"מ מהט"ז (ס"ק ד'). מיהו לפי דברי האר"י ז"ל (שער הכוונות) לא נכון לעשות כן, דסדר עליית העולמות והמשכת המוחין הוא מתחיל מקבלת שבת ואח"כ באמירת ברכו ובקר"ש ובעמידה ובויכילו ובברכת מעין ז' ואח"כ התשלום הוא באמירת ויכולו שעל הכוס ובברכת קידוש. וא"כ אם יבוא לקדש ולאכול קודם תפילת ערבית הרי הוא מהפך הסדר הנעשה בליל שבת.

¹⁰³ סימן תרצ"ה

¹⁰⁴ ה'ל' פורים אות ל"ה

¹⁰⁵ כתובות ז'

מנחה לפני סעודה

יב. יתפלל מנחה לפני שנוטל ידיו לסעודת פורים¹⁰⁶.

סעודת פורים

יג. מבעוד יום, ראוי לפני פלג המנחה¹⁰⁷, נוטל ידיו לסעודה ואוכל וכשיגיע זמן שקיעת החמה, או לפני השקיעה (אחרי פלג המנחה), יפסיק מיד לאכול ולשתות.

קבלת שבת

יד. מתפלל קבלת שבת ותפילת ערבית¹⁰⁸.

תפילת ערבית

טו. ומשמע מהט"ז¹⁰⁹ שכתב דהפורס מפה ומקדש, א"צ להתפלל ערבית, כיון שהתחיל לאכול בהיתר, וכ"ה בא"ר שם.

מיהו לפי דברי האר"י ז"ל (בשער הכוונות), שכתב דסדר עליית העולמות והמשכת המוחין הוא מתחיל מקבלת שבת ואח"כ באמירת ברכו ובקר"ש ובעמידה וביכילו ובברכת מעין ז' ואח"כ התשלוש הוא באמירת ויכולו שעל הכוס ובברכת קידוש. וא"כ אם יבוא לקדש ולאכול קודם תפילת ערבית הרי הוא מהפך הסדר הנעשה בליל שבת¹¹⁰.

תוספת שבת

טז. יקבל על עצמו תוספת שבת, זמן מה לפני זמן כניסת שבת¹¹¹.

הפסק כשיעור שביעה

יז. יש לשים לב, שלכתחילה לא תהיה הפסק יותר מ72 דקות בין הפסקתו מסעודה לפני שבת ובין הקידוש¹¹², חוץ אם אכל הרבה בערב שבת ואינו רעב מאז אותו אכילה¹¹³.

= מקורות וציטוטים - - - - -

¹⁰⁶ שו"ע סי' רל"ב (סעיף ב').

¹⁰⁷ במרכז הארץ, זמן פלג המנחה בשעה 4.34. היות ויש לקיים גם סעודת פורים מבעוד יום י"ד, כמ"ש הרמ"א (סי' תרצ"ה ב'), ורוב הסעודה צריכה להיות ביום..

¹⁰⁸ בשו"ע (סימן קע"ח סעיף ו'); מי שנוצר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד והתפלל וכו' לא הוי הפסק. ולדעת המחבר בסי' קע"ח (סעיף א') דווקא אם מתפלל במקום אכילה, אבל הליכה לבית הכנסת הוי הפסק, ולדעת ההג"ה (שם סעיף ב') לא הוי הפסק, כ"ה במשנ"ב (שם ס"ק מ"ז) ובשעה"צ (שם ס"ק מ"ב).

¹⁰⁹ סימן רע"א סוס"ק ד'

¹¹⁰ כפה"ח סימן רע"א (סי' כ"ב). וכ"ה במג"א (ס"ק ט') בשם המרדכי שיפרוס מפה לאחר תפילת ערבית, והמג"א חלק עליו.

¹¹¹ שו"ע סי' רס"א (סעיף ב'), ומאז נאסר באכילה עד שיקדש כמבואר בשו"ע (סי' רע"א סעיף ה')

¹¹² שו"ע סימן קפ"ד (סעיף ה'). ט"ז וא"ר מביאם המשנ"ב (שם ס"ק כ'); דמשערין בזה עד כדי הילוך ארבעה מילין [ע"ב מינוט]

¹¹³ שו"ע סי' קפ"ד (סעיף ה'). בה"ל (שם ד"ה אם אינו יודע).

הכנת שולחן לקידוש

יח. לפני קידוש, נכון להסיר מעל השולחן הכלים הריקים ותבשילים וכו' שאכלו מבעוד יום¹¹⁴.

יין וחלות

יט. מוזגים כוס יין מלא ומניחים על השולחן שתי חלות שלימות¹¹⁵.
ופורסים מפה על החלות¹¹⁶.

ברכת היין

כ. מקדש על היין, ואם כבר שתה יין בסעודתו, אינו מברך שוב בורא פרי הגפן¹¹⁷.

נטילת ידים

כא. כיון שעומד באמצע סעודתו, אין צורך ליטול ידים לפני בציעה מלחם משנה. ואם הלך להתפלל בבית כנסת וחזר, דעת המשנה ברורה שיחזור ויטול ידיו בלא ברכה¹¹⁸.

לחם משנה

כב. כיון שעומד באמצע סעודתו, יבצע על הלחם משנה, בלי נטילת ידים¹¹⁹.

ברכת המוציא

כג. יסיר את המפה מעל הפת¹²⁰ לא יברך על הלחם ברכת המוציא, כיון שעדיין עומד באמצע סעודתו¹²¹.

= מקורות וציטוטים =

¹¹⁴ דלפי הלבוש (סי' רע"א סעיף ד'), מביאו פמ"ג (א"א ס"ק ז'); כיצד עושה, פורס מפה על כל מה שעל השולחן ומקדש, יאמר שאין די בפריסת מפה על הפת לחוד והטעם דמפה כעקירת השולחן הוא וכו', ויהיה פריסת מפה על כל השולחן כאילו סילק השולחן ע"כ. וכשהשולחן נקי לכבוד השבת יכסה במפה רק את החלות כדלהלן.

¹¹⁵ מג"א סי' רע"א (ס"ק י"א). משנ"ב (שם ס"ק כ"ג)

¹¹⁶ מג"א סי' רע"א (ס"ק ז'). שו"ע הגרש"ז (שם סעיף י). משנ"ב (ס"ק ט"ו); שפורס מפה לכסות הפת.

¹¹⁷ טוש"ע סי' רע"א (סעיף ד'). שו"ע הגרש"ז (סעיף י"א). משנ"ב סי' רע"א (ס"ק כ"א) ועיי"ע שעה"צ (שם ס"ק כ"ה)

¹¹⁸ בשו"ע (סי' קע"ח סעיף ו'). משנ"ב (ס"ק מ"ז): לא הוי הפסק אף כשהלכו לבית הכנסת, ורק אם לא הסיחו דעתם מלאכול כתב המג"א דאף המוציא אין צריך לברך מחמת הפסק התפילה. אבל נטילת ידים צריך דשמא לא שמר ידיו. אבל הרבה אחרונים (א"ר, א' העוזר, שו"ע הגרש"ז, מגן גיבורים) חולקים עליו דגם נט"י אינו צריך, דבעת התפילה בודאי שמר ידיו מלטנפם.

והמשנ"ב שם סובר שאם הלך לבית הכנסת, יטול ידיו בלא ברכה

¹¹⁹ המג"א (סי' קע"ח) כתב שצריך נט"י שמא לא שמר ידיו, אבל הא"ר, אבן העזר, הגרש"ז ומגן גיבורים חולקים עליו וס"ל שאין צריך נט"י, דבעת התפילה ודאי שמר ידיו. ומביאם המשנ"ב (שם ס"ק מ"ז) וכתב; דוקא אם מתפלל במקום אכילתו, אבל אם הלך לבית הכנסת להתפלל, כשחזר לביתו צריך ליטול ידיו בלי ברכה.

כד. ויאכל כזית פת¹²².

אחד מוציא את מולם

כה. שמעתי, שאצל צדיקים בפולין, ערך שולחנו הטהור בי"ד שחל ביום ו', פורס מפה ומקדש.

כשאחד מהמסובים ליד שוה"ט, שכבר גמר סעודת פורים ובירך ברכהמ"ז מבעוד יום, קידש והוציא את הציבור בברכת בורא פרי הגפן. וכן בירך ברכת המוציא בקול, על לחם משנה והוציא את כולם (שמעתי מפי הגה"ח רבי גודל אייזנר ז"ל).

על הניסים בברכת המזון

כו. בברכת המזון, בליל שבת שנמשך אחרי פורים דפרזים, יכול להזכיר על הניסים במקומו¹²³.

והחיי אדם¹²⁴ סובר שמזכיר רק רצה ולא על הניסים דהוי כתרתי דסתר. וכ"ה במשנ"ב¹²⁵.

על הניסים אחרי פורים דמוקפין

כז. י"ל שבברכת המזון לאחר שפרס מפה וקידש לאחר פורים דמוקפין יכול להזכיר על הניסים¹²⁶.

----- מקורות וציטוטים -----

¹²⁰ שאלות נ"ד. מג"א (סי' רע"א סעיף ז'). שו"ע הגרש"ז (סעיף י'). משנ"ב (ס"ק ט"ו). צריך לפרוס מפה על השולחן כדי לכסות הפת קודם שיקדש ואח"כ יסירנה כדי שתתראה הפת כאילו הובאה עתה על השולחן לכבוד שבת שהזכיר בקידוש.

¹²¹ בשו"ע (סי' רע"א סעיף ד') מובאים שתי דיעות אם יברך ברכת המוציא, מפני שהקידוש מפסיק שבשעת אמירת קידוש א"א לטעום כלום. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק י"ח); כיון דספק ברכות להקל, יש לתפוס כהיש אומרים (שאינו מברך).

¹²² משנ"ב סימן רע"א (ס"ק ל"ה) מהפמ"ג. וראה עו"ש בשעה"צ (ס"ק מ"ג) שלצאת ידי שיעור סעודת שבת, משמע (בסי' רצ"א סעיף א') דבעינן כביצה

¹²³ מאירי כתובות ז': ומוזכרין בה של פורים, שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא. במג"א (סי' תרצ"ה ס"ק ט'); ומ"כ במרדכי כתוב בקלף היה אוכל סעודת פורים בע"ש יתפלל ויפרוס מפה ויקדש, ובמזון יאמר על הניסים. ובפמ"ג מש"ש (שם ס"ק ג'). ובהזכרת עה"נ ורצה, אינו כתרתי דסתר, מפני שמזכיר עה"נ קודם רצה. משנ"ב (שם ס"ק ט"ז).

שפת אמת (שבת כ"ד. ד"ה אמר רבא) רשות לבני פרזים לומר על הניסים בט"ו כיון שהעיקר כב". ובסי' תרצ"ג שאם אמרו עה"נ בט"ו אין מחזירין אותו דמ"מ יש קצת שייכות בימים אלו (ט"ז). מג"א משנ"ב (ס"ק ו')

והנה המהרי"ל (הל' פורים עמ' תכ"ד) כתב: ביום שני אומר על הניסים. והרדב"ז (ח"א סי' תק"ח) כתב: אם אמרו בשני הימים לא הפסיד דקושטא הוא דבשני הימים נעשו להם נסים ונפלאות כמו שמבואר בכתוב. ובמור וקציעה תמה למה לא יאמרו לכתחילה עה"נ בט"ו גם לדין. מביאם נימוקי אורח חיים (סי' תרצ"ג). ומביא מהרה"ק מוהרי"א מקאמאראנא שאמר עה"נ בשושן פורים..

¹²⁴ כלל קנ"ה סעיף ל"ב.

¹²⁵ סי' תרצ"ה ס"ק ט"ו. ובתשו' דברי יציב (ח"ב סי' רצ"ט) שאין לשנות מש"כ בשו"ע, וצדיקים שנהגו לומר עה"נ בט"ו לגרמיהו הוא דעבדי.

האם ראוי לעשות פורים מפה

כח. הנה כתב המגן אברהם: לפי שיש דיעות הרבה בדינים אלו, ראוי לכל בעל נפש לזהר שלא יבא לידי כך¹²⁷.

וכן נכנס לחילוקי דיעות בענין 'על הניסים' בברכת המזון (כמבואר לעיל). מאידך, כתב הבית יוסף (סימן תרצ"ה) מס' אורחות חיים (הל' פורים אות ל"ה): פורים שחל להיות בערב שבת עבדין סעודת פורים מבעוד יום ובליילה צריכין לקדושי וצריכין נמי למיטעם מידי בתר קידושא. והמאירי (כתובות ז'): כתב; אף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין, וגומרין את הסעודה ומוזכרין בה של פורים, מטעם זה שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים.

פורים משולש

כט. כשחל ט"ו אדר בשבת, בעיר מוקף חומה מחלקים מצוות ימי הפורים למשך שלשה ימים, והוא הנקרא פורים המשולש.

מחצית השקל

ל. בתענית אסתר (יום חמישי) נותנים מחצית השקל¹²⁸.

יום ששי י"ד

לא. קריאת מגילה. ביום ששי י"ד באדר, קוראים המגילה בלילה וביום¹²⁹ כמו בערי הפרוות¹³⁰.

סדר קדושה

לאחר קריאת מגילה אומרים סדר קדושה¹³¹.

= מקורות וציטוטים

¹²⁶ כיון שהתחיל סעודתו מבעוד יום וכמ"ש בס' תרצ"ה סעיף ג', ובפרט אם עדיין לא התפלל מעריב. וכמ"ש בס' קפ"ח סעיף י' ובמשנ"ב (שם ס"ק ל"ד).

¹²⁷ המגן אברהם (סימן רע"א ס"ק י'). ומובא במשנ"ב (שם ס"ק כ"א) ובס' מנורה הטהורה (ס"ק ד').

¹²⁸ לוח ארץ ישראל

¹²⁹ כתב הטורי אבן (מגילה ה.) לרבה אין קורין את המגילה בשבת גזירה שמא יעבירו, לכן הקריאה למוקפין אינו מדברי קבלה אלא מדרבנן. במקראי קודש (סי' נ"א) לכן בן ירושלים לא יוציא בן פרוז. פורים משולש (פ"ב הע' ט').

¹³⁰ מגילה ד: וברש"י שם, גזירה שמא יעבירה ד' אמות ברה"ר, וי"א מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה לקבל מתנות לאביונים וא"א בשבת.

¹³¹ הברכי יוסף (סי' תרפ"ח סעיף י"ג) כתב שאין לומר ואתה קדוש שאין עתה פורים במוקפין. אבל היפ"ל (תרצ"ג אות ב') שטעם הכלבו לאמירת ואתה קדוש, מפני שהוא המשך הפסוק 'אלקי אקרא יומם' וכו' ומיניה ילפינן מקרא מגילה בלילה ויום. כפה"ח (תרפ"ח ס"ק ל"ו) וכ"ה בס' פורים המשולש להגריי"ח זונפלד.

שהחיינו

לב. בברכת שהחיינו על קריאת מגילה ביום, טוב לכון על שאר מצות פורים שיתקיימו בג' ימים הבאים¹³².

מתנות לאביונים

לג. ונותנים מתנות לאביונים¹³³. גם פרוז יכול לתת למוקף¹³⁴

קריאה בעשרה

לד. יש סוברים, שהקדמת קריאת המגילה בערב שבת, נחשב 'שלא בזמנה'¹³⁵, ואם קורא ביחיד לא יברך¹³⁶. ולכן לכתחילה יקראו את המגילה בעשרה, וגם הנשים ישמעו לכתחילה את המגילה בציבור¹³⁷

קריאה ביחיד

לה. ולמעשה כתבו הפוסקים, שהקורא את המגילה ביחיד, יברך¹³⁸.

בגדי שבת, סעודה ביום ו'

לו. לובשים בגדי שבת¹³⁹ ומרבין קצת בסעודה¹⁴⁰, קודם חצות היום¹⁴¹. ויש שולחין מעט מנות גם ביום ו'¹⁴².

= מקורות וצינים - - - - -

¹³² בברכת שהחיינו על קריאת המגילה ביום ו', יכוין על כל שאר מצות פורים הנהוגות בו ביום וביום א', וא"צ להדר ולברך על פרי או בגד חדש (הליכות שלמה פ' כ"א ג').

¹³³ שו"ע (סי' תרפ"ח ו'). מג"א (ס"ק י'). אם שכח לתת ביום ו', יקרא אליו עניים בשבת ויתן להם מאכל חשוב (הליכות שלמה פ' כ"א ה') או עכ"פ ביום ראשון.

¹³⁴ שבט הלוי. פסקי שמועות להגר"ש"א (עמ' קמח). ולפי סברת מנות הלוי תקנת משלו"מ כדי להרבות אחוה וריעות, העיקר הוא הנותן, לכן בעת חיובו יוצא מצות מתנות לאביונים בעת חיובו, אבל לטעם תרומת הדשן (סי' קי"א) בכדי שיהא לכולם סעודה בהרווחה, יל"ע אם עדיף שכן עיר יתן לבן עיר שיוציא המתנות לסעודה בו ביום, משא"כ מוקפין יצטרכו לשמור את המתנות ליום א'.

¹³⁵ פרי חדש סי' תר"צ. משנ"ב (שם ס"ק ס"א) ושעה"צ (ס"ק נ"ט) שכך מוכח בגמרא כש"טו' בשבת ומוקפין מקדימין לער"ש צריך לקבץ עשרה. אפילו שבוה הכל קורין בער"ש מכ"מ הואיל ודחוי הוא מזמנו המיוחד לו, לא הוציאוהו חכמים משאר שלא בזמנו.

¹³⁶ משנ"ב (שם ס"ק ס"א), אי ליכא י' לא יברכו המוקפין עליה. ובשעה"צ ס"ק סא,

¹³⁷ הליכות שלמה (פרק כ"א ס"ד).

¹³⁸ תשו' קול אליהו (ח"ב סי' כ"ח) דדחיקא מילתא לומר שלא בזמנה מיקרי י"ד לבני כרכים דכיון דרובא דעלמא קרו ב' אין לך זמנה גדול מזה ע"כ כתב דהמברך לא הפסיד. אור שמח (הל' מגילה פ"א הל' ז') חזו"א או"ח (סי' קנ"ה ס"ק ב'). עיר הקודש והמקדש (א' כו סעיף ב') מקראי קודש (א' נ'). ס' פורים המשולש (עמ' ג') לברך. ס' אגרת הפורים (פ"ז ס"ק ה'). הליכות שלמה (פ' כא ס"ד)

¹³⁹ ס' אגרת הפורים (פ"ז סעיף ג'). וס' פורים המשולש (עמ' ה').

¹⁴⁰ ברכ"י (סי' תרפ"ח סעיף טו) שכן הוא במאירי (מגילה ח). ובכל שנה חייבים גם מוקפין בסעודה ביום ו"ד כדאי' ברמ"א (סי' תרצ"ה סעיף ב') אבל לא דווקא בפת (שעה"צ ס"ק ד'), אבל בפורים משולש יסעוד בפת ויין.

¹⁴¹ לוח אר"י לגרימ"ט. מרא דשמעתא את שט"ו. פורים המשולש להגר"ש"ד.

על הניסים ביום ו'

לז. אין אומרים על הניסים ביום ו', ואם טעה ואמר עה"נ אין צריך לחזור¹⁴³.

אבל כש"ץ

לח. המנהג בירושלים, שאין אבל מתפלל לפני העמוד ביום ו'.

הסרת צבע

לט. לפני שבת, יש להסיר צבעים ואיפור שמרח לתחפושות על גופו¹⁴⁴.

ימשמש בכיסו

מ. ימשמש בכיסו לפני שבת מחשש מוקצה¹⁴⁵.

שבת קודש. ט"ו

על הניסים

מא. ביום שבת ט"ו באדר, אומרים על הניסים בתפילה וברכת המזון¹⁴⁶.

קריאת התורה

מב. מוציאים שני ספרים, בראשון קוראים פ' השבוע, פ' כי תשא, ובשני קוראים ויבא עמלק¹⁴⁷.

אין אומרים אב הרחמים, ובמנחה אין אומרים צדקתך¹⁴⁸

קצת סעודה בשבת

מג. יש דיעות שבשבת מרבים בסעודה ומשתה בסעודת השבת¹⁴⁹.

----- מקורות וציטוטים -----

¹⁴² כפה"ח (סי' תרפ"ח ס"ק ל"ח וס"ק מ"ה). וכתב עוד: וירא שמים יצא ידי כולם לשלוח בג' הימים. ספר אר"י להגר"מ"ט (עמו"נ"ב). ובס' פורים המשולש להגר"ש דבליצקי. הגר"ח זוננפלד.

¹⁴³ סי' תרצ"ג (סעיף ב') ט"ז (ס"ק ג'). מג"א (ס"ק א'). משנ"ב (ס"ק ב').

¹⁴⁴ החיי אדם (כלל מ' ס"ח) אוסר להורידו בשבת, אבל הסכמת האחרונים, שאם לא הורידו לפני שבת, מותר להורידו בשבת ואין בו משום מוחק, כיון שאין לו צורה.

¹⁴⁵ שו"ע סי' רנ"ב (סעיף ז')

¹⁴⁶ טוש"ע סי' תרפ"ח סעיף ו'.

¹⁴⁷ שו"ע סי' תרפ"ח (סעיף ו'). משנ"ב (ס"ק ט"ז), לפ' זכור הפטירו בשבוע שעבר פקדתי, וגם בטו באדר מפטירין פקדתי בכרכין, אבל בעיירות מפטירין בסדר השבוע.

¹⁴⁸ לוח הגרימ"ט.

נראה שגם בני ערים ראוי להרבות בסעודת השבת¹⁵⁰

טלטול מגילה בשבת

מד. יש שהחמירו להימנע מטלטול מגילת אסתר בשבת זו¹⁵¹.

שואלין ודורשין

מה. שואלין ודורשין בו ביום בהלכות פורים¹⁵². ולפי כמה ראשונים, ידרוש בענייני היום¹⁵³.

ומתחילים ללמוד הלכות פסח ביום הפורים¹⁵⁴

יום ראשון ט"ז

בגדי שבת

מו. לובשים בגדי שבת ביום זה¹⁵⁵

סעודה ומשלוח מנות

מז. ביום ראשון ט"ז באדר, מקיימים עיקר סעודת פורים ועיקר מצות משלוח מנות¹⁵⁶.

----- מקורות וציטוטים -----

¹⁴⁹ מהר"ל חביב (סי' ל"ב) הוכיח שהסעודה היא בשבת ושכן דעת הרמב"ם, ועשה כן מעשה בירושלים וגם

משלוח מנות בשבת, כי המנות הם מהסעודה עיי' ב"ח ומחצה"ש (סי' תרפ"ח ס"ק י'). ובמשנ"ב (ס"ק י"ח). ובשע"ת בשם מו"ק. ובס' ארץ ישראל להגרימ"ט. בשעה"צ (ס"ק ל') הביא מהפר"ח שיעשו הסעודה ומשלוח מנות בשבת וגם ביום ראשון. חלקת יואב מהדו"ת (ק"ב) כשיטת מהר"ל חביב. אבל דעת השו"ע (בסי' תרפ"ח סעיף ו') שעושים סעודה רק ביום א', דאמרינן בירושלמי (פ"א הל' ד') ויעשו אותם בשבת, אמר ליה ימי משתה' כתיב וכו' יצא זה ששמחתו בידי שמים היא. וכ"כ הרדב"ז (סי' תק"ח), וכ"ה דעת המג"א (ס"ק י'). והק"נ ונודע ביהודה (ח"א סי' מ"ב).

ואין מוסיפין סעודה מיוחדת בשבת לכבוד פורים אלא מרבים בסעודת השבת (הליכות שלמה כ"א ו').

¹⁵⁰ כמ"ש הרמ"א בסי' תרצ"ה (סעיף ב'). לוח אר"י לגרימ"ט. ס' פורים המשולש.

¹⁵¹ בשערי תשובה (סי' תרצ"ג) בענין טלטול המגילה בט"ו שחל בשבת כתב הפרי חדש שאסור לטלטלו ובשכנה"ג (סי' שי"ח) מסתפק בזה. וכ"ה בחיי אדם (סי' קנ"ה סעי' י').

אבל במחצה"ש (סוסי' תרפ"ח) מתיר לטלטל מגילה בשבת שחל ט"ו אדר. ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ח) ושעה"צ (ס"ק ל"א) שאליה רבה (ס"ק ג') ובגדי ישע וחסדי דוד, ומטה יהודה (ס"ק ח') מתירים לטלטלו. ובמשנ"ב (סי' שי"ח ס"ק כ"ב) שגם הפמ"ג (מש"י ס"ק ב') מצדד כא"ר שמוותר לטלטלו בשבת.

¹⁵² מגילה (ד. בתוס') כדי שיוזכרו ענין היום. משנ"ב (סי' תרפ"ח ס"ק ט"ז). ראה תשו' מנחת יצחק (ח"ז סי' נ') שיש להשתדל בזה.

¹⁵³ רש"י מגילה ד. מעמידן מתורגמן לפני החכם לדרוש אגרת הפורים ברבים. ר"ן. ובמג"א (שם ס"ק ט').

¹⁵⁴ שו"ע (סי' תכ"ט סעיף א'), משנ"ב (ס"ק ב').

¹⁵⁵ סדר פורים המשולש עמ' ה'.

¹⁵⁶ ירושלמי (פ"א הל' ד'). ר"ן. רדב"ז. שו"ע תרפ"ח (סעיף ו'). מג"א (ס"ק י'). ספר ארץ ישראל להגרימ"ט. משנ"ב

סי' תרפ"ח (ס"ק י"ח).

אם עדיין לא נתן מתנות לאביונים ביום ו', יתן היום יום א' ¹⁵⁷.

סעודה במוצ"ש

מח. יש הסובר שגם בליל מוצ"ש ירבה קצת בסעודה ¹⁵⁸.

מט. גם לבני ערי פרוזות, יש שכתבו, שראוי להרבות בסעודה ביום א' ¹⁵⁹.

תחנון

נ. נהוג שלא לומר תחנון בט"ז באדר בפורים המשולש, גם בערי הפרוזות ¹⁶⁰.

על הניסים

נא. אם טעה ואמר על הניסים בתפלתו או בברכת המזון ביום א' ט"ז, אין מחזירין אותו ¹⁶¹.

מלאכה

נב. נכון להימנע מלעשות מלאכה ביום זה מחצות היום ואילך ¹⁶².

אבלות

נג. אבלות ביום טז, כתבו האחרונים, כיון שהוא יום משתה ושמחה, דין אבלות כמו בכל פורים ¹⁶³.

= מקורות וציטוטים - - - - -

¹⁵⁷ פורים המשולש להגרי"ח זוננפלד שיוצא גם ביום שמקיימים סעודת פורים. תשובות והנהגות (ח"ג סי' רל"ט).

¹⁵⁸ תשו' רבי עקיבא יוסף שלזינגר (ח"ב סי' תס"ז) כמו בכל ליל פורים. ובלא"ה צריך לאכול מלוח מלכה.

¹⁵⁹ נימוקי אורח חיים תרפ"ח. תשו' עולת שמואל (סי' ק"י).

¹⁶⁰ הליכות שלמה (פ' כ"א סעיף ח').

¹⁶¹ פורים המשולש להגרי"ח זוננפלד. עיר הקודש והמקדש (פ' כו ב') תשו' והנהגות (ח"ג סי' רל"ט).

בתשו' הלק"ט (ח"ב סי' קל"ו) שבסעודה שעושין לכבוד פורים ביום א', יכול לומר על הניסים ב'הרחמן'. וכן בפורים המשולש שאין למחות בנהג כך. אבל בס' תשובות והנהגות (ח"ד סי' קע"ז) שאין מקום להזכיר עה"נ בט"ז שאינו 'בזמן הזה'.

¹⁶² כפה"ח סי' תרפ"ח (ס"ק מ"ט). אשרי האיש (ח"ג פ' מ"ט). נכון להחמיר להימנע ממלאכה ביום זה שלא יבואו לטעות לעשות מלאכה גם בט"ז שחל בער"ש.

¹⁶³ הליכות שלמה (פ' כא סעיף ז'). הגרי"י פישר.

אבל הגריש"א (קו' תשובות ח"א סי' ס"ז) שנוהג אבלות כביום רגיל. וכ"ה באור לציון (ח"א סי' מ"ט). ודעת הגר"מ שטרנבוך, שבזמן הסעודה יחליף בגדיו וילבש נעליים וישב על כסא רגיל, וישמח בסעודת היום.

מוקף הנוסע לעיר פרוז לשבת

נד. בשנה שחל יום ט"ו באדר בשבת (תשנ"ד) והיה פורים משולש בירושלים, שאלתי את הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, מה הדין במי שגר בירושלים ונוסע לבני ברק לשבת שחל בט"ו אדר.

רבי שלמה זלמן זצ"ל ענה לי: 'הוא הרי מפסיד את עיקר הפורים'

מפסיד על הניסים וקריאת התורה, וסעודת פורים ומשלוח מנות שביום ראשון באה מכוח החיוב בט"ו שבשבת, אלא שבשבת אין מקיימין הסעודה כדאי בירושלמי (פ"א הל' ד') ובשו"ע (שם סעיף ו').

הרי עיקר קריאת המגילה הוא גם בירושלים בט"ו אלא שמוקדם לי"ד כמבואר בגמרא¹⁶⁴ (). אם מוכרח להיות שם בשבת נכון שיקדים להגיע כבר ביום חמישי בערב, ויקיים פורים דפרזים¹⁶⁵.

נה. אם היה מוכרח לנסוע מירושלים לעיר פרוז ביום ו'.

יקיים מתנות לאביונים, משלוח מנות וסעודת פורים ביום ו'. ולחומרא יאמר על הניסים בתפילה ב'אלקי נצור' ובברכת המזון ב'הרחמן', ביום ו' וביום שבת¹⁶⁶.

קרה"ת לירושלמי בעיר

נו. יש סוברים, שאם יש עשרה מבני ירושלים בעיר, רשאים לעשות מנין לחוד לקריאת התורה, ולקרוא למפטיר ויבא עמלק¹⁶⁷.

פרוז שנסע לירושלים

נו. פרוז שנסע לירושלים ביום ששי לפני עלות השחר, יש לו לנהוג בשבת כבן ירושלים ויאמר על הניסים בתפילה וברכת המזון¹⁶⁸.

ואם הגיע לירושלים לאחר עלות השחר ונשאר לשבת, ספק אם חייב במצות פורים של מוקפין ויאמר עה"נ בתפילה לפני יהיו לרצון' ובברכת המזון, ב'הרחמן'¹⁶⁹.

= - - - - - מקורות וציטוטים - - - - -

¹⁶⁴ מגילה ד: ובשו"ע תרפ"ח, שעה"צ ס"ק נ"ט, ס"א.

¹⁶⁵ ראה תשובות והנהגות (ח"ג סי' רל"ט א') הרי חז"ל העבירו את חובת בן כרך מט"ו ל"ד, ע"כ אם אינו בעיר ב"ד בעה"ש וכן אינו בכרך בט"ו, אזי אינו לא בן עיר ולא בן כרך שבעלמא פטור לגמרי ממגילה, וע"כ גם בשבת זו לא התחייב.

¹⁶⁶ פורים המשולש, לחוש לדעת הרא"ש (פ"ב מגילה ג') כיון שהיה מוקף בעלות השחר י"ד, כבר נתחייב כמוקף. וראה שו"ע סי' תרצ"ג סעיף ב' בט"ז (שם ס"ק ג') ובמג"א (שם ס"ק א') משנ"ב (ס"ק ו') שאין חשש הפסק בהזכרת על הניסים, שיש קצת שייכות בימים אלו.

¹⁶⁷ אשרי האיש (מ"ט אות ח"ט). תשו' אמרי בינה (סי' ע"א)

¹⁶⁸ בה"ל סי' תרפ"ח (ד"ה בן עיר). מירושלמי. הגר"מ טיקוצינסקי. הליכות שלמה (כא א') כהרא"ש (פ"ב מגילה סי' ג'), שהכל תלוי ביום י"ד.

¹⁶⁹ כיון שגם בשנה רגילה אין בזה אלא חומרא, כיון שכבר קיים מצות פורים ב"ד, (מבית לוי פסקי הגר"ש ואונר).

ויש סוברים שדינו כבן ירושלים, ויאמר עה"ג בתוך התפילה וברכת המזון¹⁷⁰.

קטן שהגדיל בשבת

נח. קטן שהגדיל בשבת ט"ו באדר, כיון שחיובו בער"ש היה רק בגדר 'חינוך' ובשבת חיוב מצד עצמו, יש לעיין אם בכגון זה יקרא את המגילה לעצמו בשבת¹⁷¹.

למעשה כתבו הפוסקים שיוצא י"ח בקריאה של ערב שבת¹⁷² כי זהו זמן חיוב שתקנו אנשי כנה"ג ולא יקרא שוב.

= - - - - - מקורות וציונים - - - - -

¹⁷⁰ עיר הקודש והמקדש לגרימ"ט. תשו' מנחת שלמה (סי' כ"ג ד'). הליכות אבן ישראל (פ' ס"ב אות י"א).

¹⁷¹ תקנת אנשי כנה"ג היתה לקרוא את המגילה השבת (כמבואר בטורי אבן) לאחר מכן תקנו חכמים להקדים את הקריאה לער"ש גזירה שמא יעבירו ברשות הרבים. ולכן קטן שהגדיל בשבת טו באדר יצטרך לקרוא את המגילה בשבת, כיון שחיוב בער"ש רק מטעם חינוך ובשבת החיוב בעצם, וגזירת שמא יעבירו חששו רק על מצוה דרבים (ר"ן ר"ה כ"ט): ולכן לא גזרו לא למול בשבת. בתשו' ציץ הקודש (ח"א סי' נ"ה) הביא כן מהגרי"ח זונפלד. חשק שלמה (מגילה ה.). תשו' רבי עקיבא יוסף שלזינגר (ח"א סי' רל"ד). בשם מהרי"ל דיסקין שהיה מורה כן לקטן שהגדיל לקרוא שוב בלא ברכה.

¹⁷² תשו' ציץ הקודש (ח"א סי' נ"ה) עיר הקודש והמקדש (ח"ג סי' כ"ו סעיף ט') תשו' הר צבי (ח"ב סי' קכ"ז). תשו' שבט הלוי (ח"ה סי' פ"ג). תשו' קנין תורה (ח"ג סי' נ"ד). ראה עוד הליכות שלמה (פ' כ"א ארחות הלכה הע' 2) שהקריאה ביום ו' הוא עפ"י תקנת חז"ל ונחשב לקריאה בזמנו עפ"י קבלת אנשי כנה"ג ולא נחשב כהשלמה של חיוב הקריאה בשבת.

פרק ו' ליל פורים

בגדי שבת

נמ. יש ללבוש בגדי שבת בפורים¹⁷³, ונכון ללבושם לפני תפילת ערבית¹⁷⁴.

אכילה לפני קריאת מגילה

ס. יש להזהר לא לאכול לפני תפילת ערבית וקריאת המגילה¹⁷⁵.
וכן הדין בקריאה של יום אפילו אם כבר התפלל¹⁷⁶.

טעימה

סא. טעימה, בעלמא מותרת לצורך גדול, כגון חולה קצת או מי שהתענית קשה לו¹⁷⁷.
כתב הא"ר¹⁷⁸ כיון ששרוי בתענית, אם נתיר לו טעימה ודאי ימשך לאכול.

שיעור טעימה

סב. שיעור טעימה הינו כביצה פת¹⁷⁹, או עוגה¹⁸⁰, אבל פירות מותר אפילו הרבה¹⁸¹ וכן משקה שאינו משכר. וכן תבשיל מה' מיני דגן¹⁸².

חלש

סג. אדם חלש שהשהיה יזיק לבריאותו, הותר לאכול אם יבקש מאחד שיזכירנו לקריאת המגילה¹⁸³.

----- מקורות וציטוטים -----

¹⁷³ רמ"א סי' תרצ"ה ב'.

¹⁷⁴ מל"ח (סי' ל"א אות ח"י) מהרח"ו היה רגיל לטבול בערב פורים כמו ערב הרגל וילבש בגדי יו"ט מבערב וכו'. יסוד ושורש העבודה כוונת תענית אסתר. משנ"ב (תרצ"ה ס"ק ג').

¹⁷⁵ רמ"א (סי' תרצ"ב סעיף ד). ובמשנ"ב (ס"ק ט"ו) משווה לקר"ש דערבית. ומביא מהתרומת הדשן (סי' ק"ט), שקריאת המגילה הוא חוב גדול שכל המצות נדחים מפניה. כתב הרוקח (סי' שכ"ג) חסידים הראשונים נהגו לא לטעום לפני קיום מצוה חביבה הבאה מזמן לזמן.

¹⁷⁶ משנ"ב שם ס"ק ט"ו.

¹⁷⁷ מג"א (סי' תרצ"ב), משנ"ב (ס"ק י"ד). נשים חלשות שממתינות שיבואו לקרוא להן, מותרות לאכול כיון שתלויות במי שקורא להן, נחשב כמינוי שומר (תשו' שלמת חיים ק"ד).

¹⁷⁸ תרצ"ב ס"ק י"א

¹⁷⁹ משנ"ב סי' תרצ"ב ס"ק י"ד.

¹⁸⁰ פמ"ג סי' תל"א (א"א ס"ק ד'). משנ"ב סי' תרל"ט (ס"ק טו טז).

¹⁸¹ שו"ע סי' רל"ב סעיף ג'.

¹⁸² משנ"ב שם ס"ק ל"ד.

¹⁸³ משנ"ב שם ס"ק ט"ז ועיי' בשעה"צ (שם ס"ק כ"ט). ובלבוש שם, שאין היתר לכל אדם אפילו אם מזכירים לו, שכן תקנו לקרות המגילה קודם האכילה שלא יבא לבטלה

תפילת ערבית

סד. בבית הכנסת, מתפללין ערבית, ובתפילת העמידה מזכירים על הניסים בברכת ההודאה¹⁸⁴.

קדיש תתקבל

סה. לאחר תפילת העמידה אומר הש"ץ קדיש תתקבל וקוראים את המגילה¹⁸⁵.

ואתה קדוש

סו. לאחר קריאת המגילה אומרים "ואתה קדוש"¹⁸⁶. וקדיש (בלא תתקבל). ויש נוהגין לומר קדיש עם תתקבל לאחר סיום ואתה קדוש¹⁸⁷.

הכרזת על הניסים

סז. מותר להכריז על הניסים בתפילת ערבית בין קדיש לתפילה¹⁸⁸. יש שנהגו לא להכריז¹⁸⁹. ויש מקומות שהגבאי רק טופח על הבימה לפני תחילת תפילת שמו"ע¹⁹⁰.

שכח להזכיר על הניסים

סת. אם שכח להזכיר על הניסים בתפילה, אין מחזירים אותו¹⁹¹, ואם נזכר באותו ברכה, כל זמן שלא הזכיר את השם (מברכת הטוב שמך), חוזר ואומר על הניסים¹⁹² ואח"כ יאמר ועל כולם וכו'.

הזכרה לפני יהיו לרצון

סט. אם שכח להזכיר על הניסים בברכת הודאה, אז אחרי התפילה יאמר דרך בקשה קודם יהיו לרצון¹⁹³,

= מקורות וציטוטים -----

¹⁸⁴ תוש"ע סי' תרצ"ג ב'

¹⁸⁵ מג"א סי' תרצ"ג. משנ"ב שם ס"ק א'.

¹⁸⁶ מהרי"ל. שו"ע (סי' תרצ"ג סעיף א'). ובהג"מ אומרים ואתה קדוש לפי שאסתר אמרה ואתה קדוש סמוך לפסוק אלוקי אקרא יומם דמיני' דרשין מקרא מגילה.

¹⁸⁷ אליהו רבה אות ה', ויחזור תתקבל על תפלה שבסדר הקדושה, מביאו משנ"ב (שם ס"ק א'). מבית לוי

¹⁸⁸ אבודרהם. מג"א (סימן רל"ו ס"ק א'). משנ"ב (שם ס"ק ז').

¹⁸⁹ מאמר מרדכי (שם ס"ק ב'). מהרש"ל בהג'. מטה משה (סי' תקי"ט). כפה"ח שם (ס"ק טו"ב) מנהג ירושלים שאין להכריז וכו' בהגיע ש"ץ לעל הניסים יש להגביה קולו כדי להזכיר לציבור

¹⁹⁰ מנהגי חב"ד, ובכמה קהילות נוהגים כך

¹⁹¹ שבת כ"ד. רמ"א סי' תרצ"ג סעיף ב'. טור שו"ע סי' תרפ"ב סעיף א'. פמ"ג מש"ז שם מפני שעל עיקרו דרבנן לכן אין מחזירין אותו. ואם רוצה לחזור ולהתפלל כדי להזכיר אין לו רשות. כנה"ג הגה"ט סי' תרפ"ב. כפה"ח ס"ק ה'.

¹⁹² תוש"ע סי' תרפ"ב סעיף א'. לבוש. חיי אדם (כלל כ"ד סעיף כ"ד).

הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשיית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי ואסתר וכו'.

סעודה בליל פורים

ע. אע"פ שלא יצא י"ח בסעודת פורים שעשאה בלילה¹⁹⁴, מכל מקום גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה לשם פורים¹⁹⁵.

אכילת זרעונים

עא. י"א שיש לאכול זרעונים בליל פורים

(כל בו ס"י מ"ה), המנהג לאכול זרעונים באותה לילה זכר לזרעונים שהיו אוכלין בבית המלך דניאל וחביריו, אורחות חיים (ס"ק ל"ה). בית יוסף (ס"י תרצ"ה). וכ"ה במג"א (שם ס"ק ו') משנ"ב (ס"ק י"ב). בלבושי שרד (ס"ק ד'), גם אסתר בעצמה אכלה זרעונים, כדאי' (מגילה י"ד). וישנה לטוב (אסתר ב' ט') שהאכילה זרעונים. הרמ"א כתב לאכול זרעונים בפורים (לא כתב בלילה). ובערוך השולחן (תרצ"ה סעיף ט') כתב, לא ידעתי למה בלילה וגם המנהג לאכול אותם ביום. וכ"ה בס' ליקוטי מהרי"ח.

----- מקורות וציטוטים -----

¹⁹³ אליה רבה ס"י תרפ"ב (ס"ק ב') כתב על דברי הרמ"א שם סעיף א' שכששכח על הניסים בברכת המזון, כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות וכו'. וכתב הא"ר כ"ש בתפילה אם שכח מלומר צ"ל קודם יהיו לרצון, וכ"מ בט"ז. וכן הוא במשנ"ב שם ס"ק ד'.

¹⁹⁴ מגילה ז: טושו"ע תרצ"ה א'. ובלבוש, שהרי ימי משתה ושמחה כתיב.

¹⁹⁵ רמ"א ס"י תרצ"ה א'. משנ"ב (שם ס"ק ג')

פרק ז' שחרית בפורים

השכמה

עב. שחרית משכימין לבית הכנסת¹⁹⁶.

- כמה טעמים נכתבו בענין השכמה לבית הכנסת בפורים,
א. כיון שמוטל על כ"א מצוות רבות משלוח מנות, מתנות לאביונים, סעודת פורים ומאחרים
בקריאת מגילה¹⁹⁷.
ב. הואיל והדר קבלוהו בימי אחשוורוש ברצון¹⁹⁸.
ג. כדי להספיק לומר תהלים של אותו יום עם הנץ החמה¹⁹⁹.

על הניסים בשחרית

עג. מתפללין שחרית הרגיל של חול²⁰⁰ ואומר על הניסים בשמונה עשרה בהודאה²⁰¹.

קרוב"ץ

עד. יש נוהגין לומר קרוב"ץ²⁰² בחזרת הש"ץ²⁰³, ויש שלא נהגו לאומרו²⁰⁴.

= מקורות וציטוטים =

¹⁹⁶ מג"א סי' תרצ"ג ב'. משנ"ב (סי' תרצ"ג ס"ק ו').

ובאר" (סי' תרס"ד ג') שהוא מה' השכמות, במטה משה (ס"ק תתקנ"ח) שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ
וזהו המן. וסימן לדבר וישכם אברהם בבוקר, א'ב'ר'ה'ס', ס"ת הושענא רב"א, ט' בא"ב, יום כפור, ראש
השנה, פורים.

¹⁹⁷ מחצית השקל (סי' תרצ"ג).

¹⁹⁸ חמדת אריה ה' מגילה (פ' י"ז) דהדר קבלוהו בימי אחשוורוש ברצון דלא כמתחילה דטענו שהיה באונס
וכתיב ויוצא משה, ודרשו שהוציאם בע"כ לא כן בפורים שהי' הכל ברצון ולכן משכימים.

¹⁹⁹ נוהג כצאן יוסף.

²⁰⁰ בדרכי משה (סי' תרצ"ג א'), הביא מכלבו (סי' מ"ה) שאומרים מזמור אלי אלי (תהלים כ"ב) ואין נוהגין כן
במדינות אלו אלא אומרים מזמור לתודה כרגיל.

²⁰¹ רמ"א סי' תרצ"ג ב', ואם לא אמרו אין מחזירין אותו.

²⁰² קרוב"ץ הוא ר"ת קול רנה וישועה באהלי צדיקים (ב"י סי' ס"ח). כתב א"ר (סי' נ"ג ס"ק כג). מר' דוד
אבודרהם (דף מ"ז) דע כי שלחי ציבור הוא במקום כהן המקריב ולכן נקרא גם שלחי ציבור, קרוב, כדאיתא
במדרש שיר השירים כד דמך ר' אלעזר ב"ר שמעון היה דורו קורא עליו מקוטרות מור ולבונה מכל אבקת
רוכל דהוי ר' אלעזר קרוי ותנוי וקרב ופיטין. וזוהו הטעם נקראו הפיוטים שאומר השליח ציבור באמצע
התפילות קרובות ואפשר שנקראו כן מפני שאומרים אותן בקרב התפילות ובאמצעתם, עד כאן, וזוהו נכון
שנשתבש הלשון שקורין לפעמים קרוב"ץ, ופירש הבית יוסף בסימן ס"ח שהוא ראשי תיבות קול רנה
וישועה באהלי צדיקים, והוא טעות אלא צריך להיות קרובות בתי"ו וכן קרי להו באבודרהם (דף כ"א)

²⁰³ מהר"ל (ה'ל' פורים). לבוש (סי' תרצ"ג ב'). ראה סידור הגר"י עמדין. תשו' חת"ס (או"ח סי' קצ"א).

ומיוסד על פסוק (מגילה ב' יז) ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וגו',
וסופי חרוזות מיוסדים על אדני הפסוק (ח' טו) ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו'

²⁰⁴ מעשה רב השלם (סי' רמ"ז), ובהע' שהגר"א הנהיג לא לומר שום קרוב"ץ בתפילה זולת בר"ה ויו"כ.

נפ"א

עה. אין נופלים על פניהם בפורים²⁰⁵.

הלל

עו. אין אומרים הלל בפורים, משום שקריאת המגילה זו ההלל²⁰⁶, ומשום שעדיין עבדי אחשוורוש אנן²⁰⁷.

הלל בלי ברכה

עו. כשאין לו מגילה כשירה, יכול לומר הלל בלי ברכה²⁰⁸.

קריאת התורה

עת. לאחר חזרת הש"ץ אומר חצי קדיש וקוראים בתורה (בשלה יז ח) פרשת ויבא עמלק²⁰⁹, שלשה קרואים²¹⁰.

= מקורות וציטוטים -----

²⁰⁵ בשו"ע (סי' תרצ"ג סעיף ג'). אבודרהם. לבוש (שם סעיף ג'), משנ"ב (שם ס"ק ח') אין נופלין וכו' וא"א למנצח וכו' בשני ימי פורים משום דכתיב ב' צרה וצרה בפורים לא מדכרין.

הטור (בסי' תרצ"ג) הביא רב עמרם כתב מנהג שתי ישיבות ליפול על פניהם כיון שהוא יום נס ונגאלו בו צריכין אנו לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה, ובתשובה מצא שאין נופלין על פניהם וכן המנהג. ב"י בשם תוס'.

²⁰⁶ מגילה י"ד. אין קורין הלל, רב נחמן אמר, קרייתא זו הלילא. אבודרהם. ב"י סי' תרצ"ג. הלבוש כתב קריאת המגילה היא כמו שירה ועומדת במקום קריאת ההלל שאינו אלא שיר ושבח על הנס, הכי נמי המגילה אין לך שיר גדול ממנו שמפרסמין הנס לשבח לשם ית' שהצילו. המאירי (מגילה יד) דלטעם קריאתה זו הלילא, אם אין לו מגילה, יאמר הלל, ולטעם אכתי עבדי אחשוורוש אף שאין לו מגילה לא יאמר הלל וראשון נראה יותר. הברכי יוסף (שם אות ד') כתב שאין בו הלל כלל.

²⁰⁷ בגמרא שם רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה אלא הכי הללו עבדי ד' ולא עבדי אחשוורוש, אכתי עבדי אחשוורוש אנן. בבית יוסף מבאר דהא לא נגאלו אלא מן המיתה בלבד אבל עדיין נשארו משועבדים לאחשוורוש.

²⁰⁸ המאירי (מגילה יד) כתב שאם אין לו מגילה כשירה יאמר הלל. וכ"ה בתשו' תשובה מאהבה (ח"א סי' מ"ה) מהנודע ביהודה שיאמר הלל בברכה.

הברכי יוסף הביא המאירי וכתב דמשמע מסתימת הפוסקים, שאין בו הלל כלל. ובשע"ת, שמאחר ולא נתקן הלל בפורים משום דקריאתה זו הלילא, ממילא שאין מקום לקרות הלל מה שלא תיקונוהו חז"ל לאומרה היום.

ונראה כשאין לו מגילה לקרות, יש לו לקרות הלל בלא ברכה שלפניו ושלאחריו, כקורא בתהילים. וכ"ה בתשו' שיבת ציון (סי' כ"ב), שוא"ת עדיף ולא יקרא הלל. וכ"ה בתשו' חסד לאברהם (חאו"ח סי' פ"א) תשו' כתב סופר (סי' ק"מ) שיקרא הלל בלא ברכה.

²⁰⁹ משנה מגילה ל: טור ושו"ע (סי' תרצ"ג) ובלבוש (שם סעיף ד') מן ויבא עמלק עד סוף הסדרה שהיא מעין המאורע כי המן מזרע עמלק.

²¹⁰ הר"ן כתב, אע"ג דלית ביה אלא ט' פסוקים, וקיימא לן דאין פוחתין מ' פסוקים, היכא דמפסק עניינא שאני וכ"ה בתוס' ורא"ש, והב"י כתב דעכשיו נהגו לכפול פסוק אחרון כדי להשלים י' פסוקים, וכ"ה בשו"ע (שם סעיף ד').

מגילה עם ס"ת

עט. ואומר הש"ץ חצי קדיש ומגביהין וגוללין הספר תורה וקוראין המגילה.²¹¹
ויש נוהגין שמחזירין הס"ת לארוה"ק ולאחר מכן קוראים המגילה.²¹²

תפילין בקריאת המגילה

פ. אין להוריד את התפילין עד לאחר קריאת המגילה.²¹³, ויש שנוהגים להניח תפילין דר"ת לפני קריאת המגילה.²¹⁴

ברכות מגילה

פא. יברך שלש ברכות לפני קריאת המגילה.²¹⁵, ולמנהג ספרד אינו מברך שהחיינו שוב ביום.²¹⁶

כוונה מצוות היום

פב. נכון לכון בברכת שהחיינו בבוקר, גם על משלוח מנות וסעודת פורים.²¹⁷, ויש מוסיפין מתנות לאביונים.²¹⁸, ויש מקומות שמכריזים כך לציבור.²¹⁹

= ----- מקורות וציטוטים -----

המהרי"ל כתב שאין לחוש בגלל תשעה פסוקים, כיון דסליק עניינא, וכ"ה ברמ"א שם. לבוש. משנ"ב (שם ס"ק י')

²¹¹ תוס' מגילה (ד. ד"ה פסק) שאין מחזיר הס"ת למקומו אלא יושב ואוחז בידו עד שקראו המגילה. וכ"ה באבודרהם. כל בו (סי' מ"ה). יפה ללב (ח"ב אות ט'): לפי שדרשין אורה זו תורה לכך צריך לישא עיניו בתיבה לראות בס"ת כשאומר ליהודים היתה אורה, אורחות חיים ס"ק ל'. ס' הליכות חיים שאצל הדברי יציב, לא החזירו הס"ת עד לאחר קריאת מגילה. ס' שער הכולל שכך נהגו אצל הצ"צ מליובאביטש.

²¹² מהרי"ל. רוקח (סי' רכ"ט). לבוש (סי' תרצ"ג סעיף ד'). בית מאיר. בה"ל (שם ד"ה מוציאין).

²¹³ מטה משה (סי' תתריך) ודרשין ויקר זו תפילין, לכן נ"ל שלא לחלוץ תפילין עד אחר קריאת מגילה. מג"א (סי' תרצ"ג ס"ק ב')

²¹⁴ בס' משמרת שלום (סי' נ' סעיף ד'), ביום היו קורין את המגילה בתפילין דרבינו תם. בס' דרכי חיים (סעיף כ') בפורים היה רבינו חולץ תפילין דרש"י קודם קריאת מגילה והי' לובש השני זוגות הקטנים דרש"י ור"ת ובהם קרא מגילה.

בהוס' לשו"ע הגרש"ז (עמ' תשכ"ח): ביום גם שמיעת וקריאת המגילה בתפילין דרש"י.

²¹⁵ שלש ברכות, על מקרא מגילה, שעשה ניסים ושהחיינו. דעת התוס' רא"ש ומרדכי (מגילה ד.) שחוזר ומברך זמן ביום מכיון שעיקר פרסומי ניסא הוי ביממה, ב"ח (סי' תרצ"ב) רמ"א (שם סעיף א') לבוש. חיי אדם (כלל קנ"ה כ"ד). משנ"ב (שם ס"ק ב').

²¹⁶ הרמב"ם (פ"א מהל' מגילה הל' ג') דביום אינו חוזר ומברך שהחיינו. טוש"ע (סי' תרצ"ב א'). ובס' יוסף אומץ (ס"ק תתצ"ז) מנהגם לא לברך שהחיינו ביום. וכן ב"פוזנא" אין מברכין זמן ביום.

²¹⁷ של"ה (מגילה נר מצוה ו') שכיזון בברכת שהחיינו גם על משלוח"מ וסעודת פורים שהם ג"כ מצות. מג"א (סי' תרצ"ב א'). ר. משנ"ב (שם ס"ק א'). לוח גרי"מ טיקוצינסקי.

²¹⁸ חיי אדם (כלל קנ"ה כ"ז). פמ"ג (א"א תרצ"ב א'). מנהגי חת"ס. מועד לכל חי (סי' ל"א).

²¹⁹ פמ"ג (א"א סי' תרצ"ב א'): יודיע לש"ץ זה דבעי כוונת שומע ומשמיע. משנ"ב (שם ס"ק א').

הרב את רבנו

פג. לאחר הקריאה, מברכין הרב את ריבנו²²⁰ ואין אומרים פיוט אשר הניא²²¹.

אשרי ובל"צ

פד. לאחר קריאת המגילה אומרים אשרי ובא לציון²²².

שיר של יום

פה. אומרים שיר של יום, אין כאלוהנו, עלינו לשבח²²³. ויש שכתבו לומר למנצח על אילת השחר²²⁴.

מחצית השקל

פו. יש נוהגין לתת מחצית השקל בפורים בבוקר לפני קריאת המגילה²²⁵.

= - - - - - מקורות וציונים - - - - -

²²⁰ מגילה כ"א: טור ושו"ע סי' תרצ"ב. הר"ן (מגילה י"ב. ד"ה ברוך) תמה מדוע ברכה זו פותחת בברוך שהרי היא סמוכה לברכה שלפניה. ות"י דהאי ברכה אחרונה, לאו אקריאת מגילה, אלא ברכה בפני עצמה שנתקנה על נס. עינינו ש"ב"י שמבאר פירוש כל הברכה.
²²¹ רמ"א (סי' תרצ"ב סעיף א'). לבוש (שם) בבוקר אין אומרים אשר הניא שכבר הזכירו הכל בקרוב"ץ. מג"א שם ובמחצה"ש.

ואפילו אם לא אמר קרוב"ץ בשחרית אינו אומר אשר הניא, כיון שכך תקנו שלא לאומרו בבוקר.
²²² תוס' מגילה. אבודרהם. רוקח (סי' רכ"ט). מחזור ויטרי.

בס' כל בו (סי' מ"ה) כתב שאומרים אשרי לפני קריאת המגילה, ובס' יפ"ל מבאר הטעם כדי שתיכף לאחר קריאת המגילה דנפק"ל מקרא אלהי אקרא יומם וכו', יאמר ואתה קדוש וכו' ככתוב זה אחר זה.

²²³ תוס' מגילה ד. ד"ה פסק. לבוש (ס' תרצ"ג ד').

²²⁴ אבודרהם, אומר קדיש בתקבל, ואומר למנצח על אילת השחר (תהלים כב) שמדבר בענין אסתר כמ"ש במס' יומא (כט). למה נמשלה אסתר לאילת, ויש בו גם רמז לשם המן שנאמר הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי, ר"ת המן מכי. ובס' אורחות חיים (ס"ק ל"ג). מנהגי חת"ס (פ"ט י').

²²⁵ מג"א סי' תרצ"ד (ס"ק ב'). פמ"ג א"א (שם ס"ק ב'). משנ"ב (שם ס"ק ד').

פרק ח' כמה הלכות בקריאת מגילה

מגילה שלימה

פז. מגילה צריכה להיות כתובה כולה לפניו²²⁶, ואם חסר בה כמה תיבות או אותיות, מותר לקרוא בה בדיעבד²²⁷.

יחיד בלא ברכה

פח. יחיד הקורא במגילה שמיעוט תיבותיה חסרות באמצעה לא יברך²²⁸.

קריאת כל מילה

פט. הבעל קורא צריך לקרות כל המגילה מתוך הכתב, ואם חסר אפילו תיבה אחת, לא יצא²²⁹.

שמיעת כל מילה

צ. השומע קריאת מגילה, צריך לשמוע כל תיבה, ואם חסר השומע אפילו תיבה אחת, לא יצא²³⁰.

מגילה מודפסת

צא. שומע שאין לו מגילה כשירה, יסתכל במגילה מודפסת, ואם לא שמע תיבה, ישלימו על ידי קריאה מתוך הדפוס ויצא עכ"פ בדיעבד²³¹.

סימן באצבע

צב. אם חושש שבאמצע הקריאה יפנה לבו לדברים אחרים, יעקוב עם אצבעו אחרי המקום שהקורא אוחז²³².

= - - - - - מקורות וציונים - - - - -

²²⁶ שו"ע סי' תר"צ סעיף י'.

²²⁷ שו"ע שם ובמשנ"ב (שם ס"ק ח') שאם אין לו מגילה אחרת קורא בה לכתחילה.

²²⁸ שערי אפרים (שער ו' סעיף נ"ט) ובפתחי שערים שם. רק כשקורא בציבור במגילה כזו יברך. הליכות שלמה (פי' י"ט סעיף ב').

²²⁹ תשו' הרשב"א (תס"ז) מג"א (תר"ץ ס"ק טו) חיי אדם (כלל קנ"ה ס"ק כ"א) משנ"ב (סי' תר"ץ ס"ק ה').

²³⁰ מג"א (סי' תר"ץ ס"ק טו) מביאו משנ"ב (שם ס"ק מ"ח): וצריך השומע להאזין אזנו ולשמוע כל תיבה ותיבה מפי הקורא, ואם חסר הקורא אפילו תיבה אחת, וכן אם השומע חסר תיבה אחת לשמוע, לא יצאו וצריך לחזור. ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ט).

במיוחד יש להזהר כשהבעל קורא גומר לברך ומתחיל לקרוא את המגילה, ואנשים בקהל מתיישבים, והרעש מהזזת כסאות - ספסלים, מפסיד לפעמים שמיעת מילה אחת, ואם השומע לא ישלים תיכף המילה, נמצא שיצטרך לחזור על קריאת המגילה כמעט מתחילתו.

²³¹ פמ"ג א"א (סי' תר"ץ ס"ק ז') משנ"ב (שם ס"ק י"ט).

²³² תשו' ארץ צבי (סי' מ"ה) שגם אם הסיח דעתו, אם המגילה נמצאת לפניו ועוקב כל הזמן אחרי הקורא, יצא. וכ"כ הגר"ש אלישיב.

חזרת קריאה בברכה

צג. אם סיים קריאת המגילה, ואח"כ נתברר לו שחיסר מילה, צריך לקרוא את המגילה ממקום שחיסר, בברכה²³³.

ואם עדיין לא הסיח דעתו מהקריאה, קורא ממקום שפסק, בלא ברכה²³⁴.

קריאה בעמידה

צד. קורין את המגילה בין עומד ובין יושב²³⁵, אבל בציבור, יש לבעל קורא לעמוד²³⁶, ובדיעבד מותר לו לישב. ונראה דבשעת הדחק, מותר לקרוא על ידי סמיכה²³⁷.

הציבור יכולים לשבת בשעת הקריאה²³⁸.

כשקורא לציבור נשים, מותר לבעל קורא לשבת²³⁹.

ברכות בעמידה

צה. הברכות יברך הבעל קורא בעמידה²⁴⁰, וגם השומעים הברכות יעמדו²⁴¹. גם כשקורא המגילה בביתו²⁴².

= ----- מקורות וציטוטים -----

²³³ ביאור הלכה (סי' תר"ץ סעיף י"ד ד"ה אין) אם סיים את הקריאה וגילה שהחסיר תיבה אחת, חוזר ומברך לדעת רוב פוסקים. וכ"ה הגר"ש אלישיב שאם הסיח דעתו מהקריאה, שיחזור ויברך מפני היסח הדעת מהברכה הראשונה, ויחזור לקרות ממקום שפסק.

ואע"פ שמברך על חצי מצוה, אין קפידא, כמו שא"י במשנ"ב (סי' תרצ"ב ו') שאם לא בירך לפני הקריאה, יכול לברך באמצע הקריאה בין הפרקים.

²³⁴ שונה הלכות (תר"ץ ו') אם לא סיים קריאת המגילה או שעדיין לא הסיח דעתו ממנה, לא יחזור לברך, שהרי הפסק אינו פוסל הקריאה כמבואר ברמ"א (סעיף ה')

²³⁵ משנה מגילה (כ"א:) טור ושו"ע סי' תר"ץ סעיף א'. קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב. בלבוש (שם): המגילה אינה אלא סיפור דברים לזכור את הנס ואין בה בקריאתה משום אימה או יראה או קדושה לכך מותר לקרותה בין עומד ובין יושב. ח"א (כלל קנה טו).

²³⁶ רמב"ם הל' מגילה (פרק ב' הל' ז') שו"ע סי' תקצ' (סעיף א'). לא יקרא בציבור יושב לכתחילה, מפני כבוד הציבור.

²³⁷ ביאור הלכה (סי' תר"ץ ד"ה אבל לא) מס' מטה יהודה.

²³⁸ ראה משנה מגילה (כ"א:), ושו"ע (סי' תר"ץ א'). בס' כפה"ח (שם ס"ק ב') מביא מס' יפ"ל (ח"ב אות ב') שמנהגם שהמברך שהוא הש"צ מברך וקורא את המגילה הכל בעמידה, אבל הקהל לא נהגו לעמוד אפילו בשעת הברכה וכו'.

²³⁹ הגר"ש אלישיב (אשרי האיש מ"ג ל"א). הגרש"ז אויערבאך (שלמי מועד). הגר"י פישר נהג לעמוד כשהיה קורא בביתו לעשרה נשים (הליכות אבן ישראל נ"ז ז').

²⁴⁰ מג"א (סי' תר"ץ ס"ק א') משום דהוי דבר שבקדושה כמ"ש בסי' ח'. משנ"ב (שם ס"ק א')

²⁴¹ מחצה"ש (שם) מכיון דהוי השומע כעונה וכאילו הוא מברך, ולכן צריך השומע לעמוד כמו המברך מצד הדין. שעה"צ (שם ס"ק א'). תשו' רב פעלים (ח"ד סי' ל"ג) שהמנהג בבגדאד שכל הקהל עומד בשעת הברכות.

בקרוב בני עדות המזרח, יש שנהגו שהציבור יושב בעת הברכות, כפה"ח (סי' תר"ץ ס"ק ב') מס' יפה ללב. יחוו"ד (ח"ה סי' ד').

הפסק בין פסוק ופרק

צו. בין פסוק לפסוק יפסיק רק כדי נשימה, מפני שצריך לקרותה כאיגרת²⁴³,
בין פרק לפרק יפסיק וינוח מעט²⁴⁴.

פסוקי גאולה

צו. נוהגים הקהל לומר ארבעה פסוקים של גאולה בקול רם, משום שמחה²⁴⁵
איש יהודי (אסתר ב'ה), ומרדכי יצא (ח' טו), ליהודים היתה אורה (ח' טז), כי מרדכי היהודי (י' ג).

בלילה ההוא

צח. כתב מהרי"ל, כשיאמר בלילה ההוא נדדה, יגביה הקול, כי שם מתחיל הנס²⁴⁶.

שורר בביתו

צט. יש נוהגין לקרוא את המילים: להיות כל איש שורר (א' כב) בתחילה בשין ימינית,
וכופלין שורר בשין שמאלית²⁴⁷.

קריאה בשינוי

ק. ישנם מילים שנוהגים לקרואם שוב בשינוי אות,
והי באמרם אליו יום ויום (ג'ד) וקורין שוב 'כאמרם'²⁴⁸.
להשמיד להרוג ולאבד (ח' יא) וקורין שוב 'ולהרוג'²⁴⁹.
ואיש לא עמד בפניהם (ט"ב) וקורין שוב 'לפניהם'²⁵⁰.

האיגרת הזאת

קא. כשיאמר האיגרת הזאת, יענע המגילה²⁵¹.

= ----- מקורות וציטוטים -----

²⁴² פמ"ג א"א (תר"צ ס"ק א'). כפה"ח (שם ס"ק ב').

²⁴³ מג"א סי' תר"צ (ס"ק י"ז), משנ"ב (ס"ק נ"ב).

²⁴⁴ ערוה"ש (סי' תר"צ סעיף כ"א).

²⁴⁵ כל בו (סי' מ"ה). אבודרהם שכל זה להרבות שמחה לילדים ולכל. ופי' כי הטעם הוא כדי לעורר הלב אם
יתנמנם א' מהם שלא ירדם. ואומרים אלו הפסוקים מפני שהם כתובים גבי מרדכי ומשום כבודו ושענין הנס
היה על ידו. בס' מטה משה (סי' תתר"ג) הביא מס' התניא דאינו לא חובה ולא מנהג אלא שמחת תינוקות
וקולות לפניהם כדי שישמחו וגם בראותם שינוי בזה שואלים מה זאת, ומתוך כך אתה בא לספר גבורותיו
של הקב"ה למען ישמחו ולמען ילמדו ליראה אותו כל הימים. רמ"א סי' תר"ץ (סעיף י"ז). משנ"ב (סי' תרפ"ט
ס"ק ט"ז)

²⁴⁶ מהרי"ל. ד"מ (סי' תר"ץ ג'). מג"א (ס"ק י"ז). משנ"ב (סי' תר"צ ס"ק נ"ב).

בס' נוהג כצאן יוסף (ס"ק ז') ששמע בבחרותו בפראג מהחזן ר' יודא חזן בפניחס שוהל, שהיה קורא מילת
המלך מהפסוק בלילה ההוא, בניגון של ר"ה ויו"כ.

²⁴⁷ ליקוטי מהרי"ח מהשר שלום בעלו. ימי הפורים (פ"ח סעיף י"ט).

²⁴⁸ תשו' קנין תורה (ח"ה סי' פ"ו).

²⁴⁹ מנהגי חת"ס. תשו' שבט סופר (ח"א סי' כ"ז). שו"ע הגרש"ז (עמ' תשכ"ח).

²⁵⁰ מהחת"ס. בשם ס' קסת הסופר, שו"ע הגרש"ז (עמ' תשכ"ח).

פסוק בהרמת קול

קב. יש פסוקים שנוהגים לאומרם בהרמת קול והמשך ניגון²⁵²

להיות כל איש שורר בביתו (א' כב).

והנערה אשר תיטב (ב' ד')

ויאהב המלך את אסתר (ב' יז)

ריוח והצללה יעמוד ליהודים (ד' יד)

קח את הלבוש ואת הסוס (ו' י')

גם הנה העץ (ז' ט')

הרצים רוכבי הרכש (ח' יד)

לעשות אותם ימי משתה ושמחה (ט' כב)

קראו לימים האלה פורים (ט' כו)

וכל מעשה תוקפו וגבורתו (י' ב')

ניגון איכה

קג. יש נוהגין לקרוא בניגון איכה כמה מילים או פסוקים²⁵³.

וכלים מכלים שונים (א' ז')

אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלה נבוכדנצר (ב' ו')

והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה (ג' טו)

אבל גדול ליהודים שק ואפר יצע לרבים (ד' ג')

וכאשר אבדתי אבדתי (ד' טז)

אזכרת השם

קד. אין אזכרת השם בפירוש במגילת אסתר²⁵⁴, יש מדגישים מילים ששם השם מוזכר

ברמז²⁵⁵.

יום ובמלאות הימים האלה (א' דה')

לבדו עושה ושתה המלכה (א' טז)

היא וכל הנשים יתנו (א' כ')

יבוא המלך והמן היום (ה' ח')

זה איננו שווה לי (ה' יג)

המלך יבוא ויבא המן (ו' ה' ו')

כי כלתה אליו הרעה (ז' ד')

----- מקורות וציטוטים -----

²⁵¹ מג"א סי' תר"ץ (ס"ק י"ז). משנ"ב שם, בהוס' שו"ע הגרש"ז שגם באמירת 'איגרת הפורים הזאת השנית' ינענע המגילה. ב'א'ח' תצוה ט'.

²⁵² א"ר סי' תר"ץ (ס"ק י"ט), ליקוטי מהר"ח משם מעגלי צדק.

²⁵³ מנהגי פרנקפורט. מנהג ישראל תורה.

²⁵⁴ כתב המהרי"ל, שאלו למהר"י סג"ל אמאי אין שום שם במגילת אסתר והשיב, משום דנתנה לכתב למלכי מדי ופרס והם יכתבו לשם אלהותם. ובט"ז (סי' של"ד) מהמרדכי.

²⁵⁵ א"ר סי' תר"ץ (ס"ק י"ט). סידור ר"י עמדין עפ"י כתבי האר"י.

נשים בקריאת מגילה

חיוב נשים

קה. נשים חייבות לשמוע מקרא מגילה²⁵⁶.

מי יברך

קו. הקורא לנשים, לאחר שכבר יצא י"ח מגילה בעצמו, יכול לברך עבורם ברכות מגילה²⁵⁷, ויש סוברים שעדיף שהם יברכו הברכות בעצמן²⁵⁸.

נוסח הברכה

קז. כשמברך לנשים, וכן כשאשה מברכת לעצמה, טוב לברך 'לשמוע מקרא מגילה'²⁵⁹ וי"א לברך 'על מקרא מגילה'²⁶⁰.

מקורות וציטוטים

²⁵⁶ (מגילה ד.) אמר ריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס, ובתוס' שם הביא הרשב"ם שעיקר הנס היה על ידן ע"י אסתר. שו"ע (סי' תרפ"ט א'), משנ"ב (שם א').

²⁵⁷ שו"ע (סי' תרצ"ב ג'). משנ"ב (שם ס"ק י'). יש הסוברים, שהקורא להוציא אשה, אע"פ שכבר יצא, יברך **הקורא בעצמו**, מחז"ב (תרפ"ט ד'). שערי תשובה (שם) קצשו"ע.

²⁵⁸ משנ"ב (סי' תרצ"ב י') יש פוסקים שסוברים לענין ברכה אם יודעין בעצמן לברך, יברכו בעצמן כיון שהוא כבר יצא בקריאה.

ובזכור לאברהם. תשו' מנחת יצחק (ח"ג סי' נ"ג נ"ד). לוח הגרימ"ט. תשו' שלמת חיים (סי' רע"א) דעביד כמו עביד.

²⁵⁹ רמ"א (תרפ"ט) מביא מרדכי (מגילה תשע"ט) שאשה אינה חייבת בקריאת מגילה אלא בשמיעה. ב"ח (שם). ובמג"א שם (ע"י ס"ק ה' ו') דמגילה כקריאת התורה, לא תקרא לעצמה כלל, רק תשמע מאנשים. מביאו משנ"ב (תרפ"ט ס"ק ח'). ועוד כתב האבני נזר (או"ח תקי"א) דמגילה היא פרסומי ניסא ומחיית עמלק ונשים פטורות.

החיי אדם (כלל קנ"ה י"א) כתב שאם אין לה מי שיקרא לפניה אז תקרא היא בעצמה במגילה כשירה ומברכת לשמוע מקרא מגילה. מביאו המשנ"ב (שם ס"ק ח').

²⁶⁰ פרי חדש (תרפ"ט סוס"ק ב'). מחזיק ברכה (שם ד') בתשו' שלמת חיים (ח"א סי' צ"ט) שאין קפידא אם תברך על מקרא מגילה, כיון שלא מצינו בדברי הפוסקים הראשונים שיביאו נוסח אחר לגבי נשים. עיי"ע בס' ימי הפורים (פ"ז סעיף ד').

פרק ט' סעודת פורים

מצוות סעודה

קט. מצווה להרבות בסעודת יום פורים²⁶¹.

בשר בסעודה

קט. יכין סעודה נאה כפי יכולתו, ויאכל בשר²⁶².

סעודת מצוה

קי. ראוי לכיין שאוכל סעודת פורים לשם מצוה²⁶³.

סעודה בצוותא

קיא. יקבץ אנשי ביתו וחבריו לאכול ביחד דאי אפשר לשמוח כראוי ביהוד²⁶⁴.

----- מקורות וציטוטים -----

²⁶¹ מגילה (ו:) רב אשי הוו יתיב קמיה דרב כהנא, נגה ולא אתו רבנן אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן, א"ל דלמא טרידי בסעודת פורים. שו"ע (סי' תרצ"ה סעיף א'). שבלי הלקט (סי' ר"א) וחייב אדם לשמוח בפורים ולהענין במיני מאכל ומשתה כדכתי' לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואוכלין ושותין ושמיחין ומזמירין על שולחנם ובבית חבריהם וכו'. ובמאירי: חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ושתיה עד שלא יחסר שום דבר וכו'.

ובלבד ש (סי' תרצ"ה ס"ק א') מצוה להרבות בסעודת פורים, דמשתה ושמחה כתיב. ובסדר היום: ויתעכב על שולחנו לאכול ולשתות יותר ממה שרגיל. פמ"ג מש"ז (סי' תרצ"ה ס"ק א') שהסעודה הוא זכר לנס שנעשה על ידי סעודה.

²⁶² רמב"ם (הל' מגילה פ"ב הל' טו) כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה וכו', ובמגיד משנה (שם) מיחייב אינשי לבסומי בפורייה וכו' ובשאר מקומות אמרו אין שמחה אלא בבשר. מס' ב"מ ע"ח: מגבת פורים לפורים, וכו' אבל לוקחים את העגלים משמע שנהגו אז לאכול בשר בהמה בפורים. ס' אורחות חיים (הל' מגילה ס"ק ל"ט) אונן מותר בבשר ויין דלא אתי עשה דחייד דאבלות ודחי עשה דרבים לשמוח בפורים, דדברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה, מביאו שו"ע (סי' תרצ"ו סעיף ז'). תשו' מהר"ם שיק (אבהע"ז תשו' פ"ט). בס' לקט יוסף (עמ' 157) אין שמחה אלא בבשר ויין וצריך כל אחד לעשות תבשיל אחד או ב' מן הבשר וכו'. עיי"ע ערוך השולחן (שם סעיף א').

ראה עוד בתשו' דברי משה (סימן מ') מבאר כל הענין ומסיק דלכל הדיעות יש חובה לאכול בשר בסעודת פורים. ימי הפורים (עמ' קצ"ו).

²⁶³ פמ"ג (סי' תרצ"ה מש"ז ס"ק א') ענין סעודת פורים ומתנות לאביונים ומשלוח מנות, אפשר דצריך כונה על זה לשם מצוה. משנ"ב (שם ס"ק ד').

בתשו' שלמת חיים (סי' ת"ב) כתב שמי שאוכל סעודת פורים, וחושב שאין מצוה לאכול סעודה בפורים, כי אם קריאת המגילה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, יתכן שלא יצא ידי חובה, שצריך שידע שהסעודה הוא לכבוד היום.

²⁶⁴ ס' סדר היום: יתעכב על שולחנו לאכול ולשתות יותר ממה שרגיל, ויקבץ כל אנשי ביתו וחבריו על שולחן אחד כדרך המסיבה שמתאספים הרבה לעשות סעודה ומתוך כך מתרבה שמחה, אבל כשהאדם יושב יחידי וגלמוד א"א לשמוח כראוי, מובא בא"ר (תרצ"ה ס"ק ד') פמ"ג (א"א שם ס"ק ה'). משנ"ב (שם ס"ק ט').

פת בסעודה

ק"ב. יש לקבוע סעודת פורים עם פת²⁶⁵.
ויש הסוברים שאם עשהו בלא פת יצא²⁶⁶.

סעודה אחרי חצות

ק"ג. מפני שטרודים במצוות היום ומשלוח מנות, נוהגים רבים לערוך את סעודת פורים בשעות של אחרי הצהריים²⁶⁷.

סעודה לתוך הלילה

ק"ד. מתפללים מנחה²⁶⁸, ואח"כ עורכים סעודת פורים, עיקרו ביום²⁶⁹ ונמשך לתוך הלילה²⁷⁰.

= - - - - - מקורות וציטוטים - - - - -

²⁶⁵ הרא"ש (ברכות פ"ז סי' מ"ג) מבאר שאין שמחה בלא פת. וכתב המו"ק (סי' תרצ"ה) שכיון שכתוב ימי משתה ושמחה, צריך סעודה קבועה, ואין סעודה בלי פת גמור.

וכ"ה בערוך השולחן (סעיף ז'), ובתשו' שבט הלוי (ח"ד סי' נ"ד אות ב') שברא"ש (ברכות פ"ז סי' כ"ג) שאין שמחה בלא פת.

²⁶⁶ המג"א (סי"ק ט') כתב שלא מצינו שחייבים לאכול פת בסעודת פורים ודי בשאר מטעמים, וכ"ה בשע"ת (סי"ק א') מהברכ"י בשם א' קדוש בתשו' כת"י, אם עשה סעודת פורים בלא לחם, יצא.

²⁶⁷ תשו' תרומת הדשן (סימן ק"י) רוב העולם נוהגין לעשות עיקר סעודת פורים בערב ונמשכין עד הלילה ורוב הסעודה בלילה. ונראה טעם לדבר משום דבארבעה עשר שחרית צריך שיהיו בקריאת מגילה ואח"כ הוא טרוד ושולח מנות ומתנות לאביונים ואין פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג ולכך קבעוהו קדמונינו מקצתו בערב ולהתחיל מבעוד יום ג"כ קודם תפילת ערבית כדי לקיים מצות סעודה ביום שהוא עיקר ונמשך ביה מאז בפנאי ותענוג עד הלילה ובלילה עצמה ונחשב הכל סעודה אחת. ב"י ורמ"א (סי' תרצ"ה סעיף ב').

מהרי"ל כתב שמנהג אושטרייך שבפורים מתפללין מנחה גדולה ואוכלין סעודת פורים אחר חצות היום והולכין ואוכלין כל הלילה.

²⁶⁸ מהרי"ל מנהג אושטרייך שבפורים מתפללים מנחה גדולה ואוכלין סעודת פורים אחר חצות היום וכו'.

רמ"א (סי' תרצ"ה סעיף ב') נוהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה. הגר"א (שם) ונמשכין ברוב עד המנחה, ואסורין להתחיל בסעודה קודם מנחה. משנ"ב (שם סי"ח).

²⁶⁹ תשו' תרומת הדשן (סי' ק"י) קבעוהו קדמונינו וכו' להתחיל מבעוד יום וכו' כדי לקיים מצות סעודה ביום שהוא עיקר ונמשך ביה מאז בפנאי ובתענוג עד הלילה ובלילה עצמה. רמ"א (סי' תרצ"ה סעיף ב') ורוב הסעודה צריכה להיות ביום, ולא כמו שנוהגין להתחיל סמוך לערב ועיקר הסעודה היא ליל ט"ו. לבוש (שם סעיף ב'). יוסף אומץ (סי' תרצ"ט) לא יתחיל ממש סמוך לעת ערב, רק לפחות שלש שעות קודם הלילה כדי לאכול ולשתות בכל אות נפשו ביום, שתהא עיקר סעודתו ביממה.

²⁷⁰ תרומת הדשן (סי' ק"י). לבוש (סי' תרצ"ה ס"ק ב') כשהוא נמשכת עד הלילה אז לית לן בה, כי חייב אדם במשתה ושמחה בשני הימים י"ד וט"ו וכן נהגו, דימי משתה ושמחה כתיב משמע שני הימים, ונהגו לשמוח אף בליל ט"ו שבשניהם.

בס' משמרת שלום (סי' נ' ס"ק ה') ששמע משם זקנו מו"ה אשר מסטאלין שיש לו סוד גדול בסעודת ליל ט"ו. בס' משך חכמה (מגילת אסתר) ימי משתה ושמחה שתקנו, הוא כנגד ימי המנוחה שהיה אז, כימים אשר נחו, וגזירת המן היה ביום י"ג ולילה שלאחריו, וגם ימי המנוחה היו ביום י"ד ולילה שלאחריו, כי אצל העמים מונים היום, יום ולילה שלאחריו. ואמנם התקנה היתה כדת ישראל שהיום הולך אחר הלילה, אבל משום זכר לנס שהיה בימיהם אפשר שמשום כך ממשיכים את המשתה קצת ללילה שלאחריו.

ראה בהערה כמה טעמים להמשך סעודת פורים בליל ט"ו.

סעודת שחרית

קטן. יש נוהגים לעשות סעודה, בבוקר אחרי התפילה.²⁷¹

עסק התורה

קטן. טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה.²⁷²

בסומי בפורים

קטן. חייב אדם לבסומי בפורים עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.²⁷³

----- מקורות וציטוטים -----

ובדרשות חת"ס (דף קכ"ט בד"ה אקרא) סעודת פורים שאכלו בלילה לא יי"ח ומ"מ נוהגים להמשיך הסעודה ללילה שלאחריו, כי ארור המן נמשך ללילה שאחר היום, דבבן נח הלילה הולך אחר היום, וברוך מרדכי מושך היום אחר הלילה, וחז"ל לא תקנו אלא ביום שיש שניהם ארור המן וברוך מרדכי אבל לא בלילה שלפניו שהוא רק ברוך מרדכי ולא בלילה שלאחריו שהוא רק ארור המן. אך ביום שכבר שמחים ומשתכרים שוב אינו פוסק בלילה שלאחריו, והיינו בין ארור המן לברוך מרדכי.

בס' תורת אמת שבפורים הלילה שלאחר היום נחשב לתשלום היום, וכמו בקרבנות שהלילה הולך אחר היום, כי מחיית אגג הוא שפיכת דמים של רשעים שהוא כאלו הקריב קרבן, ורמז בפסוק אם לא בריתי יומם ולילה היינו ברית הקרבנות שהיום קודם, והלילה אחריו, חוקת שמים וארץ לא שמת, ופירושו שהוא ג"כ ענין קרבן כנ"ל, וע"כ הלילה אחר היום.

בס' מקראי קודש (סי' מ"ג) מביא מאריך צבי (סי' קכ"א) שמבאר עפ"י דברי היהודי הק' מפרשיסחא שלימד זכות על מי שמתחיל להתפלל בזמן התפילה אף שנמשך אחר הזמן, ואחר שחשוב כאילו התפלל כל התפילה בזמנה. וחילא דיליה מתוס' ברכות (ד"ה שאלמלי) דאם התחיל לקלל באותו רגע אף שגמר אח"כ מויק, וכ"ש שמידה טובה מרובה שאם התחיל להתפלל בזמן וגמר אחר הזמן דחשיב כאילו התפלל בזמנה.

²⁷¹ אורחות חיים (ס"ק ל"ה). רמ"א (סי' תרצ"ה סעיף ב'): ומי שרוצה לעשותה תמיד בשחרית, הרשות בידו. כתב השל"ה (מס' מגילה נר מצוה אות י"א) כל מי שמקדים ומזרז ביותר לעשות הסעודה בהשכמה הוא משובח בעיני. וכ"כ מהר"ר איסרל"ן שהוא ורבותיו נהגו בכל השנים עיקר סעודה שחרית, וטעמא דמסתבר הוא, דהא זו הסעודה הוא נגד סעודת אסתר שעשתה עם המלך ובודאי היתה הסעודה בעת שדרכן של המלכים לאכול. בפמ"ג (א"א סי' תרצ"ה ס"ק ה') הביא דברי השל"ה לעשות סעודה בהשכמה וכתב וכן אני נוהג. ובס' מעשה רב השל"ה (ס"ק רמ"ח) סעודת פורים עיקרה ביום ע"כ הנכון לכון לצאת בסעודת שחרית.

ובסידור רש"ש, להזהר ולהזדרז לעשות סעודה אחר תפילת שחרית לכמה טעמים ידועים לי, וגם בעוד שהארות הנז' בתוקפם אחר התפילה ולא יסתלקו אח"כ מהכלים הפנימיים דשחרית, כי תפלת המנחה היא בכלים אמצעיים כנודע וכו'. א"ר (שם ס"ק ד').

כפה"ח (סי' תרצ"ה ס"ק כ"ג). משנ"ב (שם ס"ק ט').

²⁷² דרכי משה (סי' תרצ"ה ג'): והר"י ברי"ן כתב מהא דגרסינן (מגילה ז.) רב אשי הוי יתיב קמיה דרב כהנא, אמר אמאי לא אתו רבנן לבי מדרשא, א"ל קא עסקי בסעודת פורים, ש"מ דסעודת פורים דוחה ת"ת. מ"מ כיון דדרשינן בעמוד (ט"ז) אורה זו תורה, מצוה לעסוק בתורה קודם הסעודה, והיא מגינה עליו שלא יאירע לו קלקול בסעודה.

של"ה (ח"ג כ"ד): בסנהדרין מכדי מפוריא עד פסחא תלתין יומין ובפורים דרשינן בהלכות פסח, הרי שבפורים דרשינן בהלכות פסח.

בס' מנהגי חתם סופר (פ"ט) שאחר שחרית למד במס' מגילה.

שתית יין

קית. יש לשתות יין ²⁷⁴. ויש סוברים שיוצאים גם במשקאות משכרים ²⁷⁵

קיט. ישנם כמה ביאורים בדברי הגמרא חייב לבסומי עד דלא ידע,

י"מ שישתה יותר מהרגלו ²⁷⁶.

----- מקורות וציטוטים -----

²⁷³ מגילה ז: במאירי שם, חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומ"מ אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה שלא נצטווין על שמחה של הוללות ושל שטות אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת השם ית' והודאה על הניסים, ומה שאמר כאן עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כבר פירשו קצת גאונים שממה שהזכיר אחריו קם רבא שחטיה לרבי זירא, נדחו כל אותם הדברים ולענין ביאור מיהא זה שאמרו בין ארור המן וגו' הוא ממה שאמר בתלמוד המערב שצריך לומר אחר מקרא מגילה, ארור המן ברוך מרדכי ברוכה אסתר ארורה זרש, וכן שצריך לומר חרבונה זכור לטוב, ואמר שחייב להתבשם עד שלא ידע בבידור מה יאמר, אלא שכבר נדחית לדעתנו כמו שביארנו, וגדולי המחברים כתבו עד שירדם.

טור שו"ע סי' תרצ"ה סעיף ג'.
בשער הכוונות (ק"ט ע"ד) כתב כפשוטו שיטעה לומר במקום ברוך מרדכי, ברוך המן, והטעם בסוד. ועי' בסידור עמודי שמנים שכתב שאביו הגאון ז"ל היה נוהג בימי בחרותו לקיים המימרא כפשוטו, ומי שהוא חלש בטבעו שמזיק לו השכרות פשיטא שאינו מחוייב בכך, גם לא המשתטה ביינו ואין בו מדעת קונו וכו'. וכתב בכפ"ח (תרצ"ה ס"ק טו) שגם מי שאינו יכול להשתכר יעשה סעודה ובתוכה ישתה איזה כוס של יין כדי לקיים ימי משתה ושמחה.

והאין יחייבו חכמים להשתכר, הלא בכמה מקומות בתורה מוזכר שהשכרות הוא מכשול גדול כמו נח ולוט. כתב המטה משה (סי' תתר"ב), כיון שכל הניסים לישראל בימי אחשורוש היו על ידי משתה, כי בתחילה נטרדה ושתי מן המלכות ע"י משתה היין שנאמר ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא ושתי וכו'. ובאה אסתר תחתיה ע"י משתה שנא' ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר, וכן ענייני המן ומפלתו ע"י משתה היין היה, לכן חייבו להשתכר בפורים, והובא בא"ר (סי' תרצ"ה ס"ק א'). חיי אדם (כלל קנ"ה ל') ביה"ל (שם).

כתב בס' סדר היום, **מפני מה חייבו להשתכר**, שהוא ענין כבד וקשה, שמעתי טעם מפני שהמן הרשע ביקש להשמיד להרג ולאבד ולשפוך דם היהודים, נעשה ענין קרוב לזה מתוך שמחה, עד שנשאר כמתים מושכבים ארצה, ומצד אחר הוא חשב לשפוך דם, ואנו נוסף דם על דמינו.

²⁷⁴ כי"נ בדברי רש"י (מגילה ז: ד"ה לאבסומי) להשתכר ביין. וברמב"ם הל' מגילה (פ"ב הל' טו) רוקח (סי' רל"ז). תשו' רדב"ז (ח"א סי' תס"ב). תשו' התעוררות תשובה (ח"ג סי' תצ"א) בה"ל (סי' תרצ"ה ד"ה חייב) כיון שכל הנס היה על ידי היין.

²⁷⁵ דעת הגרי"ש אלישיב, המנהג הוא להשתכר ביין, מ"מ מי שקשה לו לשתות יין יכול לקיים חיוב בסומי ע"י שתית שאר משקים משכרים. הגר"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"ג)

²⁷⁶ בס' אורחות חיים (ס"ק ל"ח) דחייב אדם לבסומי בפוריא, לא שישתכר, שהשכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שגורם לג"ע ושפיכות דמים וכו'. אך שישתה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח ולשמח אביונים וינחם אותם וידבר על לבם וזאת היא השמחה השלימה, וכ"ה בכלבו (ס"ק מ"ה).
במאירי מגילה ז: חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומ"מ אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה שלא נצטווין על שמחה של הוללות ושל שטות אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת השם ית' והודאה על הניסים.

"מ שלא יוכל להבחין בין הטובה שניטלה נקמה מהמן ובין הטובה של גדולת מרדכי²⁷⁷.

"מ דארור המן בגימ' תק"ב וכן ברוך מרדכי. ומשנשתכר עד שלא ידע לחשב הגימ', פטור להשתכר עוד²⁷⁸.

"מ שחייב לבסומי רק "עד" שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ולא עד בכלל²⁷⁹.

"מ שא"צ להשתכר אלא שישתה יותר מהרגלו וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי²⁸⁰.

----- מקורות וציטוטים -----

במהרש"א (ב"מ כ"ג:) פ'י בהא שאמרו דעבידי רבנן דמשני בפוריא, היינו שאומר שהוא מבוסס כ"כ עד דלא ידע, אע"פ שאינו מבוסס וידע.

בתשו' שבט הלוי (ח"י סי' ק"ו) שתייה יותר מלימודו, היינו שיעשה עליו היין רושם של התרוממות השמחה. ²⁷⁷ ט"ז (סי' תרצ"ה ס"ק א') צריך האדם לתת שבח לו יתברך על טובה כפולה שעשה עמנו וכו' ומדאמר עד דלא ידע, מכלל שקודם שכרות שלו ידע ונתן שבח ע"ז בזה נתכוונו שלא יפסיק מליתן שבח ע"ז בשמחה עד שיבוא לידי כך שלא יבחין עוד ואז פטור מזה. גר"א שם. משנ"ב (שם ס"ק ד').
הב"ח מביא ס' צידה לדרך (מאמר ד' כלל ז) שישתכר עד שלפעמים יטעה לומר להיפך ברוך מרדכי ארור המן.

כתב האבודרהם, ובעל המנהגות כתב ונראה בעיני שפיוט ה', שעל הבית הראשון עונין ארור המן ועל הבית האחר עונין ברוך מרדכי, וצריך צילתא וכו'.

²⁷⁸ בחידושי אגודה (מגילה ו') תולדות אדם וחווה (נתיב י' ח"א סב ע"ג) דחשבון ארור המן וברוך מרדכי שוה וצריך להשתכר עד דלא ידע החשבון. מהרי"ל מביאו הב"ח (סי' תרצ"ה) מג"א (שם ס"ק ג') שעה"צ (שם ס"ק ה').

²⁷⁹ ביד אפרים (סי' תרצ"ה) כותב: ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה שהכוונה היא שיעקר החיוב של המשתה היא שיהיה שריו בשמחה כדכתיב ויין ישמח לבב אנוש ומחמת שיהיה שריו בשמחה יהיה חדות ד' מעוזו, ויתן תודות והלל לד' על הנס מתוך הרחבת הלב וע"ד שאמרו אגרבו חמרא אדרדקי, ולכן אין לו להשתכר יותר מדאי שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל, וז"ש חייב אדם לבסומי בפוריא עד שלא ידע וכו', הך "עד הוא" ולא עד בכלל, ור"ל שגדול חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע וכו', שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חיוב שחייבו חכמים לבסומי כדי שיתן הלב והודאה, שכוין שיתבלבל דעתו כ"כ דלא ידע בין ארור המן וכו' פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הנס.

כתב השפת אמת (מגילה ז:) דמה שאמרו מחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע, אין הכוונה שמחוייב להשתכר כ"כ עד שלא ידע, אלא דכל היום עדיין החיוב עליו לאפוקי כשהגיע לשיעור זה, אלא אפילו קודם זה השיעור יוצא כל שעוסק במצוה.

וכ"ה בס' עמק ברכה (סעודת פורים) מהגר"י סלנט.

²⁸⁰ רמב"ם הל' מגילה (פ"ב הל' טו:) ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו. בדרכי משה (סי' תרצ"ה): מהרי"ב כתב דרוצה לומר שישתכר וישן ולא ידע בין ארור המן וכן משמע במיימוני. פמ"ג (מש"ז שם ס"ק ב') ובפרי חדש שאין להשתכר כ"כ רק קצת ונרדם בשינה ועי"כ לא ידע בין ארור המן וכו' וכן ראוי לעשות. משנ"ב (ס"ק ה').

בס' מקראי קודש (פורים סי' מ"ה) שהשינה להיות מתוך השתיה ומחמתה, ולא סתם מחמת עייפות, וכדמשמע מלשון הרמב"ם הנ"ל.

וכל זה למצוה ולא לעכב.²⁸¹

שמחה של מצוה

קכ. ויזהר שיהא שמחה של מצוה ולא של הוללות.²⁸²

----- מקורות וציטוטים -----

²⁸¹ בהג' מיימוניות (פ"ב הט"ו אות ב') כתב בשם ראבי"ה (סו"ס תקס"ד) כל זה למצוה אבל לא לעכב. דרכי משה (סי' תרצ"ה א') דצריך להשתכר היינו למצוה אבל ידי פורים יצא אפילו לא השתכר. מטה משה (ס"ק תתרי"ב) אליהו רבה (סי' תרצ"ב א').

²⁸² מאירי (מגילה ז: אורחות חיים (ס"ק ל"ח). של"ה (ח"ג עמ' כ"ד). מצוה לשמוח בפורים אבל יהיה של מצוה לא הוללות וסכלות, והרמב"ם כתב מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו. ומצאתי כתוב, אף אותן המשתכרין יהיה כוונתם לש"ש כדי לזכור הנס שבא במשתה המן ולא כאותם המשתכרין כדי למלאות גרונם וכו' כי לא הותר לנו רק שמחה ולא שחוק וקלות ראש וכל המבטל תפילה ואינו שומע מקרא מגילה מלה במילה הרי זה חוטא וכו' ולא מצינו לראשונים שהיו מתעסקים בקלות ראש בפורים ח"ו אלא בדברי מצוה. חיי אדם (כלל קנ"ה ל').

פרק י' ברכת הטוב והמטיב

הביאו יין אחר

קכא.

השוותה יין, והביאו לפניו יין אחר, יברך הטוב והמטיב²⁸³.

בשו"ע סי' קע"ה מפורט כמה תנאים הכרחיים שרק בקיומם, ניתן לברך ברכת הטוב והמטיב.

אין לפניו יין השני

קכב. יין השני לא היה לפניו בשעת הברכה על הראשון²⁸⁴.

יש מיין הראשון

קכג. כשהביאו היין השני, עדיין יש לו מיין הראשון²⁸⁵.

שינוי מקום

קכד. אין להפסיק בשינוי מקום או הסיח דעתו בין שתי היינות²⁸⁶.

יין שני שונה מראשון

קכה.

מברך הטוב והמטיב כשיין השני שונה מהראשון, אפילו אם אינו יודע שהוא משובח מהראשון²⁸⁷.

הטוב והמטיב

קכו. אין לברך הטוב והמטיב אלא אם יש אחר עמו²⁸⁸.

קכז. שני המסובים שותים משני סוגי היינות²⁸⁹.

קכח. כל השותים יהיו שותפות ביין²⁹⁰.

----- מקורות וציטוטים -----

²⁸³ שו"ע סי' קע"ה סעיף א'

²⁸⁴ רמ"א סי' קע"ה ס"ק א', משנ"ב (ס"ק ד' ה')

²⁸⁵ הרמ"א הביא בית יוסף (סעיף א'), שמברך אע"ג שאין לו עוד מהראשון. אבל המג"א (ס"א) הביא עוד דעות בזה, ולכן מסיק במשנ"ב (ס"ק ג') שאם נגמר היין הראשון לגמרי לא יברך.

²⁸⁶ חידושי רעק"א (מס' בית יהודה או"ח סי' מ"ט), מביאו שעה"צ (סי' קע"ה ס"ק ב').

²⁸⁷ שו"ע סעיף ב'.

²⁸⁸ שו"ע סעיף ד'

²⁸⁹ פרח שושן (דרך החיים ברכת הטוב והמטיב ס"ו) משנ"ב (ס"ק טו).

²⁹⁰ מג"א (ס"ק ד'), שבעל הבית יעמיד הקנקן על השולחן לשתות מי שירצה, הוי כשותפות. חיי אדם (סי' י"ג).

משנ"ב (ס"ק טו).

פרק יא שתוי בתפילה

רביעית

קכט. שתי רביעית יין²⁹¹ או משקין המשכרים²⁹², אל יתפלל עד שיסיר יינו²⁹³, ודווקא אם שתאו בבת אחת, אבל בשני פעמים, או שמוזגו במעט מים, מותר²⁹⁴.

שתיית תוך סעודה

קל. אם שתי פחות מרביעית, או יותר מרביעית תוך הסעודה²⁹⁵, מותר להתפלל.

יותר מרביעית

קלא. שתי יותר מרביעית שלא בשעת סעודה, אם מרגיש שהשתיה משפיעה על צלילות דעתו²⁹⁶, לא יתפלל, קריאת שמע, תפילת עמידה²⁹⁷, עד שתפוג יין²⁹⁸. מותר לברך ברכת המזון²⁹⁹.

זמן תפילה

קלב. אם חושש שיעבור זמן תפילה, מותר להתפלל³⁰⁰, אבל אם אינו יכול לדבר כהוגן, אסור להתפלל.

שכרות לוט

קלג. אם הוא שיכור כשכרות לוט, לא יתפלל ולא יברך³⁰¹.

----- מקורות וציונים -----

²⁹¹ עירובין ס"ד. שו"ע (סי' צ"ט סעיף א').

²⁹² משנ"ב סי' צ"ט (סי"א).

²⁹³ בשו"ע סי' צ"ט (סעיף ב') דרך מיל ושנה כל שהוא מפיגין את היין וכו'.

²⁹⁴ מג"א (סי' צ"ט ס"א). א"ר (שם ס"א). ובמשנ"ב (סי' קכ"ח ס"ק קל"ז) דבעבודה במקדש בכי האי גוונא חייב.

²⁹⁵ כתב המג"א (סי' צ"ט ס"א) בשם הסמ"ק (סי' קל"ג) יין שבתוך הסעודה אינו משכר. וראה משנ"ב (סי' קצ"ד ס"ק ז'), יין שבתוך המזון אינו בא רק לשרות המאכל שבמעיו.

²⁹⁶ פמ"ג א"א (סי' צ"ט ס"א) משנ"ב (שם ס"ב).

²⁹⁷ שו"ע ורמ"א (שם סעיף א'). הלבוש סובר דיש מקילין (מתפילה) בקריאת שמע אף אם הוא שיכור. משנ"ב (שם ס"ק ח').

²⁹⁸ שו"ע (סי' צ"ט סעיף ב') ובסעיף ג': כל אחד שהוא שתוי סגי ליה לפי מה שמרגיש בנפשו שיפיג יינו וברמ"א שם. ועיי"ע ערוה"ש (סי' צ"ט סעיף ז' ח').

²⁹⁹ מג"א (סי' קפ"ה ס"ק ד'). משנ"ב (סי' צ"ט ס"ק ח').

³⁰⁰ דעת הפרי חדש, שאל יתפלל אפילו אם עייז יעבור זמן התפילה, אבל דעת ים של שלמה (ביצה פ"ב סי' ה') דעכשיו שבלאו הכי אין מכונין כל כך בתפילה, אין לחוש כל כך להחמיר, אם על ידי המתנתו יעבור זמן התפילה. משנ"ב (סי' צ"ט ס"ק ג').

³⁰¹ משנ"ב סי' צ"ט (סי"א) דאם הגיע לשכרותו של לוט, כשוטה ייחשב לגמרי לכו"ע ופטור אז מכל המצוות, ע"כ אפילו בדיעבד אם קרא אז וברך, לא מיפטר בכך, שהרי פטור היה באותה שעה, וחייב אחר כך לחזור ולקרות ולברך.

פרק יב מהלכות שמחות בפורים

הספד ותענית

קלז. יום י"ד ויום ט"ו באדר אסורים בהספד ותענית³⁰².

אבלות

קלז. אין אבלות נוהג בפורים לא ב"ד ולא בט"ו³⁰³ אבל דברים שבצנעה נוהג.

אבל במנין

קלז. אבל בתוך השבעה, יאסוף מנין בביתו בלילה, ואם אין לו מנין, יתפלל בביתו וילך לשמוע מקרא מגילה בבית הכנסת³⁰⁴.

קלז. בשחרית, יצא מהבית לתפילה ומגילה³⁰⁵.

בית עלמין

קלז. אין לצאת לבי"ע לקונן³⁰⁶ ותפילה בלי קינה, מותר³⁰⁷.

משלוח מנות

קלמ. אבל ר"ל, חייב לשלוח מנות ומתנות לאביונים בפורים, אבל לא ישלח תפנוקים ודברי שמחה³⁰⁸.

מנות לאבל

קמ. אין שולחין לאבל משלוח מנות³⁰⁹ כדין שאילת שלום שאסור י"ב חודש³¹⁰, או מפני שיש לו שמחה בו³¹¹.

קמא. אם שלחו לאבל אין צורך להחזירם³¹².

= ----- מקורות וציטוטים -----

302 שו"ע סי' תרצ"ו סעיף ג'.

303 רמ"א סי' תרצ"ו ד'.

304 ראה משנ"ב (סי' תרצ"ו ס"ק ט"ז)

305 פמ"ג סי' תרצ"ו (מש"ז ס"ק ב') משנ"ב (סי' תרצ"ו ס"ק י"ג). פני ברוך (סי' כ"ט).

306 משנ"ב תרצ"ו ס"ק ח'

307 גשר החיים (ח"א פ' כ"ט ג')

308 מהרי"ל. משנ"ב סי' תרצ"ו (ס"ק י"ז וס"ק י"ח).

309 רמ"א שם סעיף ו.

310 ראה משנ"ב ס"ק כ

311 לבוש שם סעיף ו'

312 כתב סופר סי' קמ"א.

קמב. במקום שנהגו לשאול בשלומם, מותר לשלוח מנות³¹³.

קמג. בני עדות מזרח נוהגים לשלוח, אין איסור שאילת שלום בשבת ויו"ט ופורים³¹⁴.

קמד. אם האבל הוא עני, מותר לשלוח לו³¹⁵.

קמה. מותר לשלוח מנות להרב כשהוא אבל, שנחשב כתשלום חוב והוא דבר האבד³¹⁶.

קמו. וכן מותר לשלוח למלמד, או למגיד שיעור³¹⁷.

קמז. כשדרכו בכל שנה לעשות סעודת פורים בשיתוף משפחתו הקרובה, יכול לעשות כן גם השנה, אבל ימנע מלהשמיע כלי נגינה וריקודים³¹⁸.

גם לרמ"א (סי' שצ"א) דאין לילך לשום סעודת מריעים, מ"מ בהימנעות יהא אבילות בפרהסיא. ואין לו למנוע מחבירו המנגן בכלי שיר³¹⁹.

= ----- מקורות וציונים -----

³¹³ רמ"א סעיף ו'. מג"א. משנ"ב (שם ס"ק כ"א).

³¹⁴ חזו"ע דיני שמחות בפורים.

³¹⁵ מג"א תרצ"ו (ס"ק י"א), משנ"ב (ס"ק י"ט).

³¹⁶ תשו' דברי מלכיאל (ח"ה סי' רל"ז)

³¹⁷ מבית לוי להגר"ש ואזנר שליט"א, דהוה חלק ממשכורתם.

³¹⁸ ראה פני ברוך (פרק כ' סעיף כ"ט) מתשו' מנחת יצחק. ראה עוד נימוקי או"ח (סי' תרצ"ו ס"ק ג').

³¹⁹ גריש"א. הליכות אבן ישראל (פ' ס"א) מהגר"י פischer.

פרק יג תשובות בהלכה

יצחק מאיר ברכיה ליברמאן

רחוב אמרי ברוך 1א

בני ברק 51609

ישראל

מור"ן. רב קהילת בשביילי אורייתא - ווארקא

מח"ס: חודש בחודשו. עולת החודש. ימי הפורים. חג האסיף.
ימי החנוכה. חג השבועות. חג המצות. פרי עץ הדר. תש"ו מבי מדרשא

בס"ד

נתינת מחצית השקל כשווי בזמן המקדש

מכתב מהחפץ חיים בענין מחצית השקל

מתוך ספר כל כתבי החפץ חיים (השמטה שייך לס' תרצ"ד ס"א בהג"ה)

שאלה:

האם אצל בני אשכנז נהגו לתת כסף למחצית השקל בשווי ערך לסכום שעלה מחצה"ש בזמן המקדש.

תשובה:

בענין נתינת דמי מחצה"ש לפני פורים כתב הרמ"א (בס' תרצ"ד סעיף א) מהמרדכי: "א, שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנים באדר וכו'. ויש אומרים, שנותנים מחצית השקל לצדקה מלבד שלש מחצית אלו, ואין נוהגין כן. בביאור הלכה (שם ד"ה ויש ליתן), כתב: אם עזרו השי"ת ויש בכוחו לתת חצי ר"כ אחד זכר למחצית השקל מלבד הג' חצאין, אשרי וטוב לו.

נראה, שהי"א שמביא הרמ"א הינו המהרי"ל שכתב (במנהגים הל' פורים אות ד'): נותנין מחצית השקל ומעות פורים. ובהמשך כותב: והנותן שקלו צריך ג"כ ליתן מעות פורים שהם ג' מחציות המדינה, וראיתי שם שבעלי כיסים ויש מן הבינונים נתנו מחצית השקל וכו'.

בס' כף החיים (שם ס"ק כ') כותב: מי שידו משגת, יש לעשות זכר למחצית השקל בשלמות, דהיינו, שיתן מטבע שמצוי באותו מקום ששמו מחצית, ויש בו כסף מזוקק שיעור מחצית השקל או יותר, וכמ"ש הרמב"ם (פ"א מהל' שקלים) בענין שקלים הנוהגין בזמן הבית, ושיעורו ג' דראהם כסף, כמ"ש בשו"ע י"ד (ס' ש"ה) בענין פדיון בכור, יעו"ש. ואם לא נמצא כזה במקומו, אז יתן מטבע שיוכל לקנות בו מחצית השקל, דהיינו ג' דראהם כסף.

ואם אין ידו משגת לזה, אז יתן מטבע ששמו חצי הנהוג באותו מקום כפי יכולתו יהיה מה שיהיה, כיון שאינו אלא לזכר בעלמא (כף החיים ס' תרצ"ד ס"ק כ').

למעשה היה נראה שזה מנהג שרווח בקרב עדות המזרח.

לאחרונה ראיתי בס' כל כתבי החפץ חיים (שע"י צבי הערש זאקס, נכד המחבר) כרך ד', מכתבים ומאמרים, מכתב י'. מביא מכתב מהחפץ חיים כ' השמטה שייך לס' תרצ"ד ס"א בהג"ה.

וכותב שם באמצע דבריו:

...וודע עוד, דאפילו מי שיכול ללמוד בעצמו הלכות חטאת ואשם וכדומה, אם יודע בעצמו שעבר על חלול שבת או עניני מאכלות אסורות שחייב עליהן כרת, אינו יוצא בהלימוד לבד, אלא צריך להוציא מעות לצדקה כפי הערך שהיה צריך להוציא על קרבן, ומבואר זה בשו"ע (או"ח בס' של"ד סעיף כו'), ושיעורו כ"ז מעות (והיינו לכל פעם שעבר אם היה לו ידיעה בינתים), ואם היה באמת בישראל חבורה כזו שעוסקים בהלכות הקרבנות, היה ראוי שהמעות שמפריש לצדקה כשיעור חטאת ינתן ג"כ להחזקת

הלומדים באלו ההלכות, ויחשב הלימוד גם עליו, ודומיא דזמן המקדש שהיו ישראלים מחזיקים להכהנים העוסקים בעבודה.

והנה ידוע מנהג ישראל שאומרים בכל יום פרשת התמיד וקטורת וכדומה, והוא מבואר בטוש"ע (ס' מ"ה), ע"ש, והוא ג"כ מטעם שהוא במקום הקרבה, כמבואר שם בטור.

ומעולם תמהתי, הלא בזמן המקדש היה צריך כל אחד מישראל ליתן מחצית השקל ומזה היו קונים קרבנות, וכהיום אנו רוצין לצאת הכל בדיבור לבד, והלא מבואר בשו"ע (ס' של"ד), שמי שעבר על ענין שחיב חטאת הוא צריך להוציא גם ממון כשיעור חטאת, ולא די לו במה שאומר פרשת חטאת לבד, כמבואר באחרונים שם, וגם ידוע שמצוה שהוא בריקניא אינה חשובה כ"כ, כמבואר בזוהר הק'.

וע"כ מן הראוי שכל אחד מישראל יתן מחצית השקל ממש בכל שנה כמו בזמן המקדש, ולזה יהי' קופה מיוחדת, ומזה יושיבו בכמה מקומות חבורות ת"ח שיהי' עוסקים בעניני עבודה, ויחשב לפני הקב"ה כאילו הקריבום, ויהי' זכות לכלל ישראל ע"ז.

המו"ל מעיר שם, שבזמנו הדפיס רבינו השמטה זו בעותקים לאלפים, ושלחה לכל מקום שנשלח לשם הספר משנ"ב, אע"פ שבהוצאה שלאחר מכן השמיטה.

ביום ו' ערש"ק ח' אד"ב תשע"ו הכנסתי את ספרי תשו' מבי מדרשא חלק א' לגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זצ"ל, ולקח את הספר, עיין בו בכמה וכמה תשובות במשך כעשר דקות, והעיר ושאל בכמה דברים בספר, ואח"כ אמר "שינא תשובות".

לאחמ"כ ביקש ממני שאשמיע לו איזה דבר תורה בעניני פורים, (בלשונו) 'נא, אפעס אויף פורים'. הראיתי לו את המכתב הנ"ל מהחפץ חיים זצ"ל. הוא קרא את הכתב בעיון, והיה נראה שהמכתב היה חידוש אצלו. לבסוף שאלתי, האם אכן צריך לתת למחצית השקל את הסכום הזה? והוא אמר "פוק חזי מאי עמא דבר".

אח"כ שאלתי אותו, הרי כתוב שם באיגרת שהחפץ חיים כתב את האיגרת כהערה לשו"ע ס' תרצ"ד, ומדוע לא הדפיס החפץ חיים את ההערה הזאת בתוך המשנה ברורה כשהדפיסו בפעם השני. רבי חיים שמע ונשען אחורה וחשב, ואח"כ שאל, מה אני חושב.

אמרתי, שברשותו אולי איישוב בפשטות, שהרי סכום הנתינה של מחצית השקל השווה לערך הנתינה בזמן בית המקדש, בערכו היום (ח' אדר תשל"ו) הוא כ 20 ₪, וזה סכום נכבד יחסית לחיב את עם ישראל.

מאידך, מה שמובא בביאור הלכה (שם ס' תרצ"ד ד"ה ויש ליתן) על מי שעוזרו הקב"ה ויכול ליתן רובל כסף אחד וג' חצאי גודל פולניש, לפי חשבון שערכתי יוצא הסכום כ 2 ₪ או כ 4 ₪ לכל היותר, ואולי לא רצה החפץ חיים להכביד על הוצאות כספיות גדולות לעם ישראל.

רבי חיים חי"ך למשמע הרעיון הזה, והביע שביעת רצון מהתשובה. ושאלתי, מה דעתו, האם אכן יש לנהוג לתת למחצית השקל לפני פורים סכום הדומה לעלות מחצית השקל בזמן המקדש.

והוא ענה לי בפשטות, 'מ'האט זיך ניט אזוי גאפיערט', "לא נהגו כך".

ואציין שהרמ"א בסי' תרצ"ד (סעיף א') כתב: ויש אומרים שנותנים מחצית השקל לצדקה מלבד שלש מחצית אלו, ואין נוהגין כן.

בברכה ובידידות
יצחק מאיר ברכיה ליברמאן

כתיבה וציור על גבי מגילה. הנחת יריעת ניילון עם טעמים ונקודות על מגילה

שאלה:

הנה ראיתי בספרו ימי הפורים דלכתחילה אין לעשות נקודות במגילה, ולכאורה חשבתי עצה דאפשר להניח כמין פלאסטיק על יריעות המגילה ועליה כותבים הטעמים והנקודות דאפשר דאז לא נקרא מגילה המנוקד, והוא כמו קורא דרך משקפיים דלו יהא שהיה יכול לעשות נקודות על המשקפיים בודאי היה כשרה. ואין לחלק ולומר דהפלאסטיק שעל המגילה יהא פסל על המגילה דהא לאחר הקריאה מסירים הפלאסטיק ואפשר דיש לעשות עצה זו גם אצל ספר תורה ואף דקיי"ל ס"ת המנוקד פסולה, בפלאסטיק לא שייך לומר כן והיות שזו דבר חדש רציתי לשמוע חו"ד של מעכ"ת בענין זה.

באותו ענין, ראיתי הרבה נוהגים לעשות ציורים במגילה, וראיתי בספר אורחות חיים ספינקא (ס"ו) 'תקצ"ט) דאין נכון לעשות ציורים, והאם יש נפקא מינה אם עושה הציור לפני המגילה או למעלה מן המגילה או למטה או אפשר אפילו בין עמוד לעמוד, ומה הלימוד זכות על הנוהגים להקל בזה.

תשובה:

כבוד הרב ראש קהילה בבלג'י, במענה לשאלתכם, הנני לציין לפני מע"כ כמה מקורות ושיטות בהלכות אלו כמראה מקום ממנו תיקח ללמוד ולדעת את המעשה אשר יעשון.

הנה המרדכי (סוף פרק בני העיר) מביא פסק הראב"ה, שמגילה כמו ס"ת אין לכתוב ברכות בתוכה. (בס' אורחות חיים הל' מגילה ס"ק ט"ו ובתשב"ץ ס"ק ק"פ: שלא תהא ננקדת ושלא יהא ברכותיה כתובים בתוכה).

הרשב"א בתשו' (סי' ש"ע) כותב בענין מגילה שהיא נקודה, מחמת הניקוד איני רואה שתיפסל בכך. ועוד בתשו' הרשב"א (סי' ק"ן) שבין ניכרין הברכות במגילה אפ"ה המגילה כשירה. בבית יוסף (סי' תרצ"א) מביא דעת המרדכי והרשב"א, וכותב שאע"פ שנראה מדברי המרדכי לפסול, על דברי הרשב"א יש לסמוך להכשירה בדיעבד.

ובשו"ע (שם סעיף ט'): מגילה שהיא נקודה וכן אם כתב בה בדף הראשון ברכות ופיוטים אינה נפסלת בכך.

וכתב הלבוש (שם סעיף ב'): מגילה מנוקדת כשירה אבל אין מנקדין אותו לכתחילה כמו בס"ת וגם אין לכתוב בדף הראשון שלה הברכות והפיוטין, מ"מ אינה נפסלת בכך.

בס' אמרכל מביא מרבינו ברוך שלא לפסול מגילה שכתובה בה הברכות. ומביא עוד מהרב שמעון מיינבלא וראב"י שלא לכתוב הברכות במגילה. אך רבינו יואל הלוי כתב דאין לחוש דהא מגילה נקראת אגרת ואפילו בס"ת מאן לימא דאסור אי כתב בי' ברכות בסוף ובראש, והא דאמרין שמא יאמרו ברכות כתובות בתורה ר"ל בין פרשה לפרשה.

ובס' באר שבע (תשו' מ"ז) כתב להורות דמותר לחזן לקרות המגילה מתוך מגילה כשירה שכתוב בה טעמי הקריאה כדי שלא יתבטלו ממקרא ברכות המגילה ואין לנקד הטעם במגילה.

המג"א סי' תרצ"א מביא דברי הבאר שבע הנ"ל וכותב שש"ץ שאינו בקי בנגינה בע"פ ואין מי שיועד להקרות הש"ץ, מותר לכתוב הטעמים במגילה דלא גרע מניקוד. ומ"מ כתב המג"א דאם אין הטעמים במגילה מותר לקרות בלא טעמים כמ"ש ססי' קמ"ב.

ובפמ"ג א"א שם מסכם הענין וכותב: דדוקא בדיעבד יש לסמוך אהרשב"א ולכתחילה אין לכתוב ברכות במגילה ואין לנקוד הטעם במגילה.

בס' ערוך השולחן (שם סעיף י"ד) ובחיי אדם (כלל קנ"ה סעיף י"ד) ובמשנ"ב (שם ס"ק כ"ה וס"ק כ"ו) כתבו כמג"א הנ"ל.

בא"ר (שם ס"ק ו') מביא את דברי הבאר שבע (הנ"ל) וכתב עוד שאם אין הטעמים במגילה מותר לקרות בלא טעמים (כמג"א).

ועינשו"ש בס' א"ר (ס"ק ז') שמביא את דברי ס' אמרכל וכתב: א"כ במגילה אפשר דאפילו לכתחילה מותר ומ"מ טוב לחוש לכתחילה.

ונראה דגם הצירים שעושין בגליונות אינו נכון דהא לכתחילה בעינן כמו בס"ת ובס"ת פשיטא דאסור, גם דמי למ"ש סי' צ' סכ"ג דאסור לצור צירים בספרים שמתפללים, מיהו בזה יש לחלק דבתפילה בעינן לכוונה ביותר.

ליסיום: המרדכי סובר כראביה דמגילה היא כמו ס"ת ואין לכתוב בה הברכות.

הרשב"א בתשו', השו"ע, הלבוש, מג"א, פמ"ג, א"ר, ערוה"ש, חיי אדם, ומשנ"ב סוברים שאף שלכתחילה אין לכתוב ברכות או נקודות במגילה, מ"מ בדיעבד מותר. ואם א"א, מותר לקרות מגילה בלי טעמים.

ועיני"ע בקיצושו"ע (סי' קמ"א סעיף י"ח) בד"ן של ציבור שאין להם ש"ץ שידוע לקרות בטעמים כראוי יכול לקרות גם בלא טעמים רק שיקרא את התיבות כראוי שלא ישתנה הענין וכו'. ויכולין לעשות במגילה נקודות וטעמים שיקרא כהוגן כיוון שהוא שעת הדחק והכי עדיף טפי ממה שיקרא אחד מתוך החומש בלחש וכו'.

בענין עשית צירים במגילה

בתשובת זרע אמת (סי' ק') העלה תשובה ארוכה ובא"ד כתב: ותדע שהרי מנהגינו שלא ליזהר מלעשות צירים ופיתוחים סביב המגילה והרבה עושים כן ומכוננים להיות ליפוי המגילה אע"פ שבס"ת אסור לעשות כן וכו'.

ובאליהו רבה (סי' תרצ"א ס"ק ז') כתב: ונראה דגם הצירים שעושין בגליונות אינו נכון דהא לכתחילה בעינן כמו בס"ת ובס"ת פשיטא דאסור. גם דמי למ"ש סי' צ' סכ"ג דאסור לצור צירים בספרים שמתפללים, מיהו בזה יש לחלק דבתפילה בעינן לכוונה ביותר.

וכאן המקום להעיר שהעושה ציור במגילה או כתרים בראש הדף יזהר מאוד שלא לגרום על ידי ציורו לשינוי בצורת האותיות של המגילה (כגון אם הציור מסביב לראש ה"למד" של המלך) וגם שקוי הציור לא יקבלו צורת אותיות.

ע"ד הרעיון להניח יריעת ניילון, שעליו כתובים הטעמים והנקודות, על המגילה בשעת הקריאה.

אולי יש לדמות ענין זה לדין שעוה שנטף על אות אם נראים האותיות דרך השעוה. דעת האחרונים, בדרך החיים (הל' קרה"ת סעיף ל"ה), שערי אפרים (שער ה' הל' ז'), קיצושו"ע (סי' כ"ד סעיף י"ב), ביאור הלכה (סי' ל"ב סעיף י"ז) שלכתחילה יסיר השעוה, אבל הס"ת כשרה גם קודם שהסירה וכגון בשבת יקראו בו כך. ולכאורה כאן יותר קל שאינו מודבק לקלף כלל.

ועיני"ש בתשו' צ"ץ אליעזר (ח' י"ג תשו' פ"ד ובס"ק ב' שם).

והגם שאין לי עסק בנסתרות, הראה לי ידידי הרב מ. וינברג שליט"א מש"כ בס' עץ חיים (דרושי נקודות פרק ו' מ"ת): וזה טעם הס"ת שיש לו בחינת כתיבת אותיות ותגין וחסרים ממנו טעמים ונקודות וכו' וע"י מה שהש"ץ קורא הפ' בתורה בטעמים ונקודות לתקן מה שחסר ממנו וכו', נמצא מזה שאין לכתוב טעמים במגילה. ואולי יש לחלק בין ס"ת למגילה.

למעשה, שאלתי את הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר בעל שבט הלוי זצ"ל ואת הגאון רבי משה האלברשטאם זצ"ל ושניהם חיוו לי דעתם בסגנון אחד, שמעיקר הדין אין נראה טעם לאסור, אבל בבית הכנסת בציבור לא יעשו דבר כזה שעלול לצמוח ממנו כמה מכשולים. ובביתו יוכל לקרוא את המגילה עם יריעת ניילון כזה.

ויחזיקו ידיכם במעשיכם הטובים בקרב קהילת עדת בני ישראל שם

בברכה וכל טוב תמיד יצחק מאיר ברכיה ליברמאן

קיפול העמוד להקל קריאת י' בני המן

יום ו' לס' "חקת עולם לדורותם" וגו' תשפ"ב

שאלה:

בכדי להקל על הש"ץ בקריאת י' בני המן, האם נכון לקמט את העמוד ובכך לקרב שמותיהם למילת "ואת".

תשובה:

איתא בגמ' מגילה (ט"ז): אמר רב אדא דמו יפו, עשרת בני המן ועשרת, צריך לממרינהו בנשימה אחת, מאי טעמא, כולו בהדי הדדי נפקו נשמייהו. וכך נפסק ברמב"ם (פ"ב מהנ"ל מגילה הל' י"ב) ובטוש"ע (או"ח סי' תר"צ סעיף ט"ו).

והרמ"א (סי' תר"צ סעיף טו) מביא מתוס' (מגילה ט"ז: ד"ה צריך) ומאבודרהם ומהרי"ל (הל' פורים), דהוא לכתחילה, אבל בדיעבד יצא אפילו לא אמרן בנשימה אחת. וכ"ה בלבוש (שם).

ועו"ש בגמרא, דרש רב שילא, שירה זו נכתבת אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה, מאי טעמא, שלא תהא תקומה למפלתן. וכ"ה בשו"ע (סי' תרצ"א סעיף ג'), מניח חלק בין כתב לכתב, ואם לא עשה כן, פסולה.

ומבאר הלבוש (שם), כשהשירה כתב על גבי חלק וחלק על גבי כתב, היא כמו חומה שיש לה בליטות ושיני חומה, וכשירצה להוסיף עליה ולחזקה, יכולין לעשות, אבל כשהחומה חלקה ושוה משני צדדין, אין יכולין להוסיף עליה ולחזקה.

ועוד שם במשנה (שם י"ז), קראה על פה, לא יצא. וכן נפסק בשו"ע (סי' תרצ"א סעיף ג'). וכתב הלבוש (שם סעיף ג'), שבדיעבד, אם השמיט הסופר תיבות, וקראה הקורא על פה, יצא. דכיון שנקרא ג"כ אגרות, אין מדקדקין בה לפוסלה בכך. וכ"ה במשנ"ב (שם ס"ק ז'), מה שאמרנו לא יצא, אם קרא בעל פה את כל המגילה או רובה, אבל אם קרא מקצתה כשרה דיעבד.

והבן איש חי (שנה א' פ' תצוה סעיף ט') כתב, שיש ליזהר לקרוא עשרת בני המן מתוך המגילה, כי יש טועים מחמת המהירות של נשימה אחת, וקוראים תיבות אלו בעל פה ובס' כפה"ח (סי' תר"צ ס"ק צ"ח) מביא, וכתב, שגם צריך ליזהר לקרות כל שם של בן המן בתיבת "ואת" שלו, ולא של אחר.

ובנידון קיפול העמוד בכדי להקל על יכולתו לקרוא י' בני המן בכדי להצמיד הכתב, לכאורה אין צורך בכך.

שכתב בתשו' אגרות משה (או"ח ח"ג סי' י"ט) בענין קריאה בס"ת, שאם ראה התיבות בס"ת, ומאיזה סיבה עצם עיניו, אם קרא התיבות תוך כדי דיבור, מסתבר שמותר לכתחילה. וכן כאן שעמוד המגילה פתוח לפניו, ויכול להסתכל בשני צדדיו, אין צורך לחשוש שלא יהא מרוכז באותיות אלו ברגע הקריאה ממש, ואפילו אם לא, הרי אם קרא תיבות אלה תוכ"ד מותר לכתחילה. ובפרט שהקריאה במגילה כל מילה מתוך הכתב, ובנשימה אחת, הוא דין דלכתחילה כמ"ש לעיל.

ויתכן, היות וחז"ל תקנו צורת עמוד זה במגילה, ואם לא כתבה כך פסולה, בשונה מקריאה בנשימה אחת ומתוך הכתב שאם לא נעשה כך יצא בדיעבד, נכון לקרוא לכתחילה בצורתו, שכל הדף פתוח לפניו שיהיו ניכרים האריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה, ולא לקמטו, ובפרט שחכמים נתנו טעם לדבריהם, שלא תהא תקומה למפלתן.

ובקריאה שמוציא מכוח אל הפועל את הנכתב בקלף, ראוי שצורת העמוד יעמוד כצורתו בשעת הקריאה (ראה עוד מש"כ הב"ח בס' ל"ב אות ל"א, קדושת הבל קריאת כל תיבה ותיבה היוצא מפי הקורא נמשכת על האותיות כשכותב אותן בקלף).

ובד"כ ניתן לומר, שבסוגיות שנתחדשו בדורותינו, ולא ראינו הנהגותיהם של אבותינו ורבותינו הקודמים בהם, אנו זקוקים לעיין ולדמות מילתא למילתא בכדי לדעת את הדרך שנילך בה והמעשה

אשר נעשה. אבל דברים שהיו לפני גדולי הדור הקודמים, נוכל ללמוד ממעשיהם וללכת בדרכיהם, מבלי צורך לשפר או לשנות.

ואע"פ ש"לא ראינו אינו ראייה", אבל קריאת מגילה שבפרהסיא, שנקראת ברוב עם, ולא שמענו ולא ראינו שעשו כזאת לקפל את העמוד באמצעו, ולכן אין צורך לחדש חומרות והנהגות חדשות יותר מרבותינו שהקפידו על כל תג ותג בכל הליכותיהם. ובקצת תשומת לב והרגל, יוכל הבעל קורא לקרות משני צידי העמוד כדי לצאת לכתחילה. וכל מעשיו יהיו נעשים על פי התורה והמסורה.

ובדרך דרוש, בהא דאיתא במס' מגילה (זו): צריך לומר עשרת בני המן ועשרת הכל בנשימה אחת, להודיע שכלם נהרגו ונתלו כאחד, וכן נפסק בשו"ע ס' תר"צ (סעיף טו).

יש להבין, מה המשמעות בזה שנהרגו כאחת. בשלמא כשמשמיענו שנאבדו, כן יאבדו כל אויבך ד', אבל מה לנו אם מתו דקה אחת לפני השני או אחרי. בערוה"ש מבאר, שאע"פ שהועלו לגרדום בזה אחר זה, בכל זאת יצאה נשמתם כאחת, וגם בזה צ"ל מה משמיענו בכך.

ואולי י"ל משמעות הענין, כשקראנו מגילת אסתר, ועל פניו אולי יעלה בדעת הקורא שנראה כאן אוסף של הרבה אירועים, לכאורה טבעיים, שקרו בזה אחר זה, ואולי נראים כמו סדר טבעי, ושמאורעות הצטרפו למגילת אחת. לכן גילו לנו חז"ל, אע"פ שכל פרטי המגילה נראים טבעיים, והם דברים שיכולים לקרות בכל יום, נדע ברורות שהכל מושגח משמים עד לפרטי פרטים, לא רק כמה ומה אדם צריך לעבור, אלא גם כילוי הרשעים מושגח בהשגחה נפלאה משמים, ובדיוק ברגע שנקבע משמים, כל הרשעה תכלה. ואע"פ שעשרה אנשים הועלו לגרדום בזה אחר זה, אבל נשמתם יצאה בדיוק באותו הרגע, והכל במדה ובמשקל. ומידה טובה מרובה, לטב ולחיים ולשלם.

בכבוד רב ובידידות י' אדר א'
יצחק מאיר ברכיה ליברמאן

תחפוש נכרי בפורים

יום ב' לס' "ושנתי בתוכם" תשפ"א

החיים והשלו' לכבוד הרב הח' המפול
ספרא רבא ונבון דעת שליט"א

על דבר שאלתך אם מותר להתלבש בבגדי עכו"ם בפורים. וצינת לדברי הקהילת יעקב, שבנובהרדוק בחור שהתחפש להמן וכדל' היה לו ירידה ברוחניות לאחר מכן.

הנה ידועים דברי תשול' מהר"י מינץ (ס' י"ז) על דבר לבישת פרצופין שנוהגין בפורים, אם יש לחוש בזה משום "לא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כ"ב ה'), והמנהג פשוט ואין מוחה וכו'. ומביאו בדרכי משה, וכתב: אפשר שמזה נתפשט המנהג ללבוש כלאים דרבנן בפורים, ועושין לשמחה (עי' כלאים פ"ט מ"ב. ב"ק ק"ג).

וראה עו"ש שהביא דברי מהר"י ברי"ן, שקרא תגר על המנהג של לבישת כלאים, ומיישב מהמשנה בכלאים (פ"ט מ"ב) דמותר ללבוש כלאים כדי להעביר המכס, ש"מ דכי אינו מכוון ללבישה שרי, וכ"ש לפי מנ"ש שפירשו דלבושים כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי, אפ"ה שרי, א"כ שמע מינה דכי לובשים להתנכר בהם שרי, וה"ה בפורים וכו'.
וברמ"א (ס' תרצ"ו סעיף ח'): מה שנהגו ללבוש פרצופין בפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, אין איסור בדבר מאחר, שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא, וכן בלבישת כלאים דרבנן. וי"א דאסור. אבל המנהג כסברא הראשונה. ומובא בס' מטה משה (ס' תתרי"ד).
ועי' ע"ע ביו"ד (ס' קפ"ב בט"ז ס"ק ד').

ואם בבגדים שעלול להיות בהם סרך איסור "לא תלבש כלאים" התירו משום שמחה, ודאי שבליבשת תחפוש של מלבושי נכרים, שלא מצאנו מניעה מזה מעיקר הדין בפוסקים, וגם אין בזה חשש מלבוש עכו"ם (ש"ע י"ד ס' קנ"ז ב'), אין מניעה ללבוש משום שמחה.

ונראה מדברי הרמ"א שם, שלבישה משום שמחה אינו נחשב ללבישה רגילה, אלא כמניח חפץ על גופו בכדי לשמח, אבל לא לבוש ממש, וכמו שמבאר (בדרכי משה שם) גבי כלאים. ואולי משום כך גם לא ישפיע סגולת הבגד על מי שעוטף.

וגם לא שמענו שהיו נמנעים מכך בשנים עברו, אע"פ שהנכם מציינים שיתכן ובמקומות מסוימים חששו מכך, וכביאור הגאון הגר"א שטיינמן זצ"ל, שאולי הקפידו בנובהרדוק בזה מטעם אל תפתח פה לשטן, אבל בשאר מקומות לא שמענו שהקפידו בזה.
ובמג"א (ס' ש"ז ס"ק כ"ב, ומובא שם במשנ"ב ס"ק נ"ט) מוזכר, השחוק שעושים בפורים, זכר לאחשורוש.

ודברים בענין זה מצאתי בדברי הגאון הקדוש בעל האוהב ישראל מאפטא בספרו (פורים ד"ה משנכנס), "על דרך משל, מי שמשנה בגדיו הראויים לו לפי ערכו, ולובש בגדים אחרים אשר אין דרכו בכך, אזי נעשה צחוק וחדוה לכל הרואים אותו, וכמו שאנו רואים בימי הפורים, כאשר איש יהודי משנה מלבושיו ולובש בגדי אשה או עכו"ם נעשה שמחה וכו'".

ויה"ר שנזכה לימי אורה ושמחה בתורה ויראה במהרה.

יצחק מאיר ברכיה ליברמאן

פרק יד אמרות קודש

פרשת זכור

לא ניתן לתקן חוסר התלהבות וקרירות, על ידי הבנה

כתיב בהפטרת פרשת זכור: ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר (שמואל א טו, טו),

ובהמשך (פסוק כו), "יען מאסת את דבר ד' וימאסך ממלךך", ששאול הפסיד בגלל זה את המלוכה.

ולאורה קשה, למה אי אפשר להשלים את החסר, ע"י שיהרגום עתה.

ונראה לומר ששנאת עמלק לישראל התבטאה בזה שבא בדרך והכניס בהם קרירות ועצלות - "אשר קרך בדרך", לשון קרירות - תמורת ההתלהבות שהיתה לבני ישראל מיציאת מצרים ומקריעת ים סוף, כשהיו באמצע ההכנות לקראת מתן תורה.

ולפי"ז מובן שהתיקון לקרירות זו של עמלק צריך להיות דוקא קיום מצות ד' תיכף ימיד, בלא טעם, ובתוקף גדול ללחום את מלחמת ד' בעמלק.

אבל במלחמה של שאול, כיון שלא היתה אז את אותה הקנאה וההתלהבות לקיים את רצון ד', שוב לא היתה אפשרות לחזור להזדמנות זו, שהרי מה שבאו לכלל חמלה ורחמנות על מיטב הצאן והרכוש של עמלק מראה שהי' להם עדיין שייכות לקרירות של עמלק, ומה שהבינו בסוף שהם טעו בזה שנגררו אחר הבנת השכל, אינה עוד התלהבות שבאה מכח מצות ד' בלבד בחמימות הלב לקנאת ד', וממילא אין ההריגה של עכשיו, תיקון לקרירות של עמלק.

(אדאמו"ר "הבשביילי אורייטא" זצ"ל)

פורים

והשתיה כדת אין אונס (אסתר א,ח)

איתא בילקוט שמעוני כאן (רמז תת רמח) שמנהג אנשי פרס לכפות על השתיה, אבל אחשוורוש לא כפה אותם. לכך נאמר והשתיה כדת אין אונס.

ויש לעיין מדוע באמת לא כפה אותם על השתיה כמנהג המדינה.

והביאור בזה, שהמטרה האמיתית של אחשוורוש במשתה שעשה היתה כדי להחטיא את ישראל במאכלות אסורות, ולכן בכוונה תחילה, ציוה שלא יכופו אותם לשתות, כדי שבכך יעברו על האיסורים ברצון, ולא באונס.

(בשביילי השחיטה סימן כב אות ד)

לפום צערא אגרא

ותאמר אסתר אם על המלך טוב יתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום (אסתר ט ג)

יש להבין מפני מה עלה על דעת אסתר לבקש יום נוסף רק לבני שושן, ומפני מה זכו לכך שיוכלו למחות את זכר עמלק עוד יום נוסף, הלא הגזירה "להשמיד ולהרוג את כל היהודים אשר במלכות אחשוורוש" היתה בשוה על כולם.

ואפשר שהענין הוא, שכיון שתושבי שושן היו הראשונים ששמעו מהגזירה, מיד ב"ג לחודש ניסן, ואז "והעיר שושן נבוכה" (אסתר ג טו), והם גם צמו מיד באותו היום כדאיתא (מגילה טו). "ויעבור מרדכי" (אסתר ד טו) "שהעביר יום ראשון של פסח בצום", וכן כתיב (שם ד טז) "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי", ואילו בשאר המקומות, שמעו רק כאשר הגיעו הרצים.

ולפי זה יש לומר, שכיון שצער גדול הי' לבני שושן יותר מכולם, לכן הם זכו גם ליום נוסף של מלחמה ונצחון של עמלק.

(אדאמו"ר "הבשביילי אורייתא" זצ"ל)

אגב חורפיה מחליא ליה

[מגילה ז:] אמר שמואל וכו' קימו וקבלו, קימו למעלה מה שקבלו למטה, אמר רבא למולחו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא וכו' אמר רבינא היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צנא קרי. ומדוע נקט רבינא ביטוי של 'פלפלתא חריפתא', יתכן עפ"י דא"י במס' חולין ובשו"ע יו"ד [סי' צ"ו] חתך דבר חריף בסכין אפילו אינו בן יומו, אגב חורפיה מחלייא ליה וא"י שע"י אתערותא דלתתא בימי מרדכי, מאהבת הנס שנעשה להם (רש"י שבת פ"ח). קבלו את התורה וגרמו התעוררות למעלה וקימו את הקבלה שלהם, וזה יתפרש בדברי שמואל קימו וקבלו, קימו למעלה מה שקבלו למטה, ויתפרשו דברי רבינא, אגב חורפיה [של כלל ישראל] מחלייא ליה [גרמו התעוררות למעלה בשמים לקים את קבלתם].

רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי וכו'

[מגילה ז:] רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי, מלא טסקא דקשבא ומלי כסא קמחא דאבשונא, אמר ליה אביי השתא אמר מרי אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית, אולי יש לבאר את דברי אביי, על פי הדיון שיש בפוסקים אם משלו"מ צריך להיות כידו הטובה של הנותן או המקבל לפי דעת מנות הלוי [והובא גם בתשו' חת"ס או"ח סי' קצ"ו], שמשלוח מנות בכדי להרבות ריעות, היפך כוונת המן שקטרג 'מפוזר ומפורד', עיקר המצוה היא מעשה המשלח, צריך להיות שיעור המשלוח מנות כפי ערך הנותן, ואם נתן דבר פחות, לא יצא ידי"ח. וכך משמע בירושלמי [ראה שד"ח אס"ד מע' פורים סימן ח'] תשובות והנהגות [ח"ב סי' שני"ד]. ולפי התרומת הדשן [סי' קי"א] טעם משלו"מ הוא כדי שיהא לכל אחד די וסיפוק לקיים הסעודה כדינא.

לכן אמר אביי, כיון שאתה [רבה] ריש גולה אתה צריך לתת דבר יותר חשוב מקשבא או קמחא דאבשונא, מפני שאולי הדין כדברי מנות הלוי שקיום המצוה נמדדת לפי הנותן. וכשמרי בר מר שלח לרבה, אמר אביי, השתא אמר מר אנא שדרא ליה חוליא ואיהו שדר לי חורפא. שיתכן ויאמר רבה אני שלחתי [חוליא] מתוק, והוא שולח חריף היינו שחביב על רבה 'מתוק' ולכן לא יהיה נתינת מרי בר מר כערך המקבל, וכדעת התרומת הדשן והחיי אדם (כלל קנ"ה סעיף ל"א), שיש לקיים המצוה לפי ערך בעל הסעודה, ואם לא יהא לו נייחא בכך, ספק אם יצא ידי משלוח מנות. וק"ל.

פורים שני ימים

לקים עליהם להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו וגו' (אסתר ט כא)

שונה פורים מכל החגים, שבכל חג נקבע יום אחד, ורק בחו"ל משום ספיקא דיומא עושים ב' ימים, אבל פורים נקבע לכתחילה לשני תאריכים נפרדים.

אולי ירמוז בזה מו"כ: קימו וקבלו היהודים (אסתר ט כז) ובמס' שבת (פ"ח.) דרשו: הדור קבלוהו בימי אחשורוש. וכמו שבמתן תורה, לר' יוסי נקבע יום נתינת התורה ליום ו', ולדורות מקיימים החג ביום ו', והוסיף משה יום אחד מדעתו וניתנה ביום ז'.

(מ"ב"י מדרשא)

בשלושה דברים אדם ניכר בכוסו ובכיסו ובכעסו ואמרי לה אף בשחקו (עירובין ס"ה:).

בדרך צחות, יתכן שירמוז ליום הפורים, שאז יזכר מהות האדם. בכוסו, כמות ואיכות שתיית יין שחייב אדם לבסומי בפוריא ואיך יראה לאחר ששתה וכו'. בכיסו, מתנות לאביונים וצדקות וכו' ובכעסו, בשנאתו וכעסו על עמלק, והשתדלותו למחוק זכר עמלק, ואמרי לה אף בשחקו....

(מ"ב"י מדרשא)

מלחמה לד' בעמלק מדור דור (שמות יז טז)

כשאנו נלחמים בעמלק להכרית זכרו, נמצא שאנו עוסקים באותו מסכת כמו הרב, דאיתא בזוה"ק, דחבריא כד הוו מטאן להאי פרשתא הוי חדאן. ואיתא מהרבי ר' בונם ז"ל מפשיסחא, דהוי חדי, דכאשר התלמיד לומד במסכת שלומד רבו, מתעורר בו שמחה.

ולכן ביום הפורים שאנו עוסקים במחיית זכר עמלק, שהוא המלחמה לד' מדור דור, לכן מתעורר גם בנו שמחה, ליהודים היתה אורה ושמחה וגו'.

(מ"ב"י מדרשא)

שם ד' מוסתר במגילה

שם המפורש מוסתר במגילה בכמה אופנים, וכמה טעמים נכתבו בספה"ק בזה. ואסתר, ע"ש שכל מעשיה היו בהסתר. ואמנם המקום שבמגילה מוזכר שם ד' ברמיזה כסדרן, הוא בראשי תיבות של המילים י"בא ה'מלך ו'המן ה'יום (אסתר ה.ד). ואכן במשתה הראשון, למרות שאסתר ניסתה לגבור על המן מכוח 'פחים טמונה לו' (מגילה טו:) לא הצליחה להכניעו אז. אלא במשתה השני, שאז אמרה י"בא ה'מלך ו'המן א"ל וגו' המרמו לשם קודש, יותר מוסתר, ולא כ"כ בגלוי כמקודם, אז הצליחה להכניעו ולהושיע את ישראל. (מ"ב"י מדרשא)

ומלאה הארץ דעה

כשביקרתי פעם בבית הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, זמן קצר לפני פורים, ושאלתי כמה שאלות למעשה בענייני דיומא. בסוף אמר לי, נא, הרי לעתיד לא יצטרכו לבסומא עד דלא ידע. שהרי כתיב (ישעיהו יא ט) ומלאה הארץ דעה את ד'. (מ"ב"י מדרשא)

עשרת בני המן בנשימה אחת

אי במס' מגילה (טז:) צריך לומר עשרת בני המן ועשרת, הכל בנשימה אחת להודיע שכלם נהרגו ונתלו כאחד, וכ"ה בשו"ע סי' תר"צ (סעיף ט"ו).

יש להבין, מה המשמעות שנהרגו כאחת. בשלמא אם משמיענו שנאבדו, כן יאבדו כל אויביך ד', אבל מה לי אם מתו דקה לפני או אחרי. בערוה"ש מבאר שאע"פ שהועלו לגרדום בזה אחר זה בכל זאת יצאה נשמתם כאחת, וגם בזה צ"ל מה משמיענו בכך.

ואולי י"ל משמעות הענין, כשקראנו מגילת אסתר, ועל פניו אולי יעלה בדעת הקורא שנראה כאן אוסף של הרבה אירועים שקרו בזה אחר זה, ואולי נראים כמו סדר טבעי ושמאורעות הצטרפו למגילה אחת. לכן גילו לנו חז"ל שהכל מושגח משמים עד לפרטי פרטים, לא רק כמה ומה אדם צריך לעבור, אלא גם כילוי הרשע, מושגח בהשגחה נפלאה משמים ובדיוק ברגע שנקבע משמים, כל הרשעה תכלה. ואע"פ שעשרה אנשים הועלו לגרדום בזה אחר זה, אבל נשמתם יצאה בדיוק באותו הרגע.

ומידה טובה מרובה, לטב ולחיים ולשלם.

(מ"ב"י מדרשא)

פורים על שם הפור

יש להבין מדוע נקרא שם הפורים "על שם הפור". אולי היה ראוי לקראו "מרדכי" או "אסתר". בנוסף, מה המשמעות של "פורים" לשון רבים, שמרמז על שני גורלות. הרי היה רק גורל אחד "על שם הפור".

אי' בספה"ק, שבעצם המן כשהפיל הפור, לא היתה זאת טעות כשיצא לו מה שיצא. אלא שמועצם הטבע היה אמור כך להיות חלילה. ראה **במהר"ל אור חדש**. ובפירושו **יוסף לקח**, שהמן לא טעה בענין הגורל, אלא שהקב"ה הפך הכל לטובה.

וראה **בשפת אמת** (תרל"א): שמה שהגורל מורה עליו הוא שהטבע צריך להיות כן. זה הפור שכשהגורל שלהם להשמיד לאבד את כל היהודים, וזה אי אפשר (קב"ה אורייתא וישראל חד), ממילא נהפך לטוב וכו'.

אי' בילקוט מעם לועז שהמן הפיל 3 קוביות להגרלה. יצא לו 3-3-1 ושמוח מפני שנרמז לו הגברת כוחו של א' ג' ג', ולאחמ"כ הפך השי"ת את הפור. וידוע כללי הקוביה, שצד הנגדי של 1 בקוביה, הוא 6 והצד הנגדי של 3 הוא 4. ונמצא שד' הפך את הגורל ל-ד'וד'.

נמצא שמה שהפיל המן הפור היה חלילה דבר ממש. וד' ברחמיו שהפך את הפור עשה בזה הצלה למעלה מדרך הטבע, וזה הוא בעצם הפור השני, שבוה ניצלנו ממות לחיים.

ומאוד יש להתבונן בנס פורים, כי בשונה מניסים אחרים שהיו לעם ישראל, שנמלטו מפורעניות, ובפורים, לא רק שניצלו מהגזירה, אלא שהיהודים קבלו את הטוב שהיה אצל האומות. כמ"ש ותשם את מרדכי על בית המן, ואסתר מולכת במקום ושתי, היהודים לא רק שניצולים מהרג האומות אלא שהיהודים הורגים בהם. ונהפוך הוא, לא רק שמתבטל הגזירה, אלא ונהפוך במלא מובן המילה, אשר "ישלטו" היהודים. והוא ענין נפלא מאוד שלא היה בכל הניסים שהיו לישראל.

ולכן אם כל המועדים נבטלים, ימי הפורים אינם נבטלים, מפני שנס פורים הוא בבחינה של לעתיד לבוא ומלאה הארץ דעה את ד'. שרצון ד' ושלטון הנהגת העולם יראה שהוא עפ"י רצון ד', אשר ישלטו היהודים ויהודי ע"ש שמודה בד'.

וכמו שמעשה הנס נעשה בתוך הטבע, היינו בחינה שכל הטבע מתגלה כנס הכי גדול שבו כל פרט בטבע מתגלה האיק שמצטרף כפסיפס ומשלים תמונה של קיום רצון ד'.

ואולי בזה נפרש דברי התפארת שלמה, שניתן להוושע ע"י קריאת המגילה, שא"י בגמ' בני חיי ומוזני לאו בזכותא תליי אלא במזלא, ו"מגלה" בגי' "מזלא", גם שם במגילה נראה ומתגלה עומק כוח ד' בתוך הטבע ובתוך הנהגת העולם. ולכן בקריאת מגילה שנקראת ו"מתגלה" עכשיו יכולים להוושע.

ובעצם זה משמעות הפיט שאנו אומרים ב"אשר הניא" פור המן נהפך לפורינו, שזה הפור - הגורל השני שד' ברחמיו הפך לנו לטובה.

וזה משמעות הפסוק שנקרא בסוף המגילה ומסכם את כל ענין הנס שהיה ב"פור" (ט' כד) כי המן בן המדתא וכו' והפל פור הוא הגורל וכו' (כ"ו) על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור. והיינו, מחד, הפור שעשה המן שביטא רצון להרע לישראל חלילה, ומאידך הפור שד' הפך לנו לטב ולחיים ולשלם.